Эсэгэ ороноо, эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД ҮНЭН

БҮГЭДЭ АРАДАЙ СОНИН

ДҮХЭРИГ №22 (734)

1921 оной декабриин 21-һээ гарана

2011 оной июниин 9 Четверг

№ 22 (21819)

Зунай дунда хүхэ морин һарын 8 гарагай 5

Манай сонин Россин хэблэлэй алтан жасада оруулагданхай

Июниин 12 - Россиин үдэр

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХҮНДЭТЭ АЖА һУУГШАД!

Буряад Республикын Правительствын болон өөрынгөө зүгһөө та бүгэдэнине Россиин үдэрөөр амаршалнаб!

1990 оной июниин 12-то РСФСР-эй арадай депутадуудай I съезд дээрэ Россиин Федерациин гүрэнэй бүрин эрхэтэ байдал тунхаглагдаа. Тиин энэ үдэр шэнэ Россиин һэргэлгын һүлдэ тэмдэг, үндэһэн хуулида түшэглэһэн федерализмын, адли эрхэ болон суг шиидхэлгын ёһонуудые баримталһан шэнэ Росси гүрэнэй тогтолгын эхин боложо үгөө. Мүнөө Росси хүсэтэй, эдэбхитэй хүгжэлтэтэй, бүхы дэлхэйдэ хүндэтэй гүрэн болонхой.

Россиин регионуудай эршэ ехэтэйгээр хүгжэжэ байхада, шухаг арга шадалаа саг соогоо болон ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэхэ ёһотойбди. Буряад Республикада социально-экономическа хүгжэлтын бата һуури табигдажа байнхай. Буряадай ажаһуугшад республикаяа хүгжэнги болгохоор, туйлаһанаа бүри дээшэлүүлхээр, ерээдүйдэ найдалтай байхаар арга шадалтай болон дүүрэн урматай гээшэ.

Хүндэтэ нүхэд!

Энэ һайндэр хододоо һайн хэрэгүүдые, арадай сэдьхэлэй баялигай хүгжэлтые, Эсэгэ ороноймнай һүр жабхалангай бэхижэлгые тэмдэглэг. Таанадта амгалан байдал, дүүрэн жаргал хүсэнэб!

Буряад Республикын Президент-Правительствын Түрүүлэгшэ В.НАГОВИЦЫН.

ХҮНДЭТЭ НЮТАГААРХИД!

Буряад Республикын Арадай Хуралай зүгһөө та бүгэдэниие гүрэнэймнай эгээл шухала һайндэрөөр – Россиин үдэрөөр – амаршалнаб!

Энэ үдэр бидэ Эсэгэ ороноо, мянган жэлэй түүхэтэй агууехэ гүрэниие хүндэлэн ёһолнобди. Буряад Республика – бата нэгэдэлтэй Россиин таһаршагүй хуби. 350 жэлэй саана Буряад орон һайн дурааараа Россиин бүридэлдэ орожо, Азиин континент дээрэ һүр жабхалангыень бэхижүүлээ. Тэрэ гэһэнһээ хойшо Буряадай хуби заяан Росситай нягта холбоотой.

Бидэ, ондо ондоо яһанай болон шажан мүргэлэй хүнүүд, баяр болон гашуудалаа, илалта болон бэрхэшээлээ суг хамта амсажа, эбтэй эетэй ажаһуунабди. Росси гүрэн хараалһан холын зорилгонуудаа бэелүүлхэ арга шадалтай. «Би – Россиин Федерациин эрхэтэнби», - гэжэ ерээдүйн үеынхидэй омогорхолтойгоор хэлэхын тула булта оролдонобди.

Россиин социально-экономическа хүгжэлтэдэ ёһотой хубитаяа оруулһанайнь түлөө республикын ажауугшадта баяр баясхалан хүргэнэб. Бултадаа арга шадалаа элсүүлэн, гүрэнэйнгөө олон хэрэгүүдые бүтээхэбди гэжэ бата найданаб.

Бултанда амгалан байдал болон жаргал, ерээдүйдэ этигэл найдал, элүүр энхые, һайн һайханиие, үри хүүгэдэйнгээ аша туһада шэнэ туйлалтануудые хүсэнэб!

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.ГЕРШЕВИЧ.

«Алтан Гадаһан» барюулагдаба

Үнгэрһэн амаралтын үдэр Ивалгын дасанда баяртай үйлэ хэрэг болобо. Энэ үдэр Россиин Буддын Заншалта Сангхын Бандида Хамба лама Дамба Аюшеевтэ Монгол ороной дээдэ шагнал «Алтан Гадаһан» орден барюулагдаба.

Субботодо дасанай дэргэдэ хоёрдохиёо үнгэргэгдэжэ байһан шатараар уласхоорондын мүрысөөнэй нээлгын баяр ёһололой урдахана Монгол ороноо хүндэтэ айлшад бууба. Монгол ороной генеральна прокурор Дамбын Дарлигжаав харюусалгатай уялгатайгаар ерэбэ.

- Хоёр гүрэнэй дунда эб найрамдалай, хани барисаанай хүгжөөлгэдэ, буддын шажанай дэлгэрхэдэ аргагүй ехэ хубитаяа оруулжа ябана. Манай ороной эгээл томо Гандан дасанай һалбархада Дамба Аюшеевэй үүргэ ехэ. Тиимэһээ Монголой Президентын Зарлигаар «Алтан гадаһан» гэһэн орден хүндэтэ Бандида Хамба лама Дамба Аюшеевтэ зүүлгэгдэнэ, - гээд Дамбын Дарлигжаав хэлэнэ.

Хари гүрэнэй эрхэтэдтэ барюулагдаха Монголой эгээл ехэ шан «Алтан гадаһан» болоно. Тэрэ 1936 ондо баталагдаһан түүхэтэй. Энэ хугасаа соо хари гүрэнэй олохон хүнүүд энэ ордендо хүртэһэн юм.

Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Баир Бальжировай хэлэһээр, Бандида Хамба лама Дамба Аюшеев республикын хүгжөөлгэдэ ехэ хубитаяа оруулна. «Манай Бандида Хамба лама арадайнгаа ёһо заншал һэргээнэ. Мүн тиихэдэ мартагдаад байһан «Эрын гурбан наадые» үргэжэ, үндэр хэмжээндэ абажа ябана. Архи тамхи болюулха, хүдөө нютагта табан хушуу адуу малаа үсхэбэрилэн ажаһууха асуудалнуудта мүн лэ ехээр анхаралаа хандуулна», - гээд Баяр Бальжиров тэмдэглэнэ.

Буряадай шатаршадай эблэлэй түрүүлэгшэ Борис Даниловай хэлэһээр, уласхоорондын шатарай федерациин урда үндэр шагнал Дамба Аюшеевтэ барюулха тухай гуйлта эльгээхэбди гэбэ. «Харыт даа, манай республикада дэлхэйн түрүү шатаршад ерээд байна. Энэ Хамба ламын һанаан бүтээгдэжэ байна. Дамба Аюшеевэй ашаар Сагаалган бүхэндэ 500 гаран хүн суглараад, шатар наадахадань, гоёл байдаг», - гээд Борис Данилов хэлэбэ.

Бандида Хамба лама Дамба Аюшеевые энэ үндэр шагналаар амаршалаад, үшөө үндэр амжалтануудые хүсэе.

Борис БАЛДАНОВ.

Авторай фото.

Буряад арадай Үндэһэн соёлой эблэлэй V съезд үглөөдэр нээгдэхэнь

Буряадууд, бидэ хэды гээшэбибди? Хэдыхэн аад лэ, нютаг нютагаараа илгарнабибди? Нэгэн һаналтайгаар нэрэ хүндынгөө түлөө оролдоо һаамнай, нэмэри болохо бэшэ гү, ниитэ һуудал байдалдамнай?

ВАРК мүнөөдэр: 3, 12, 13, 17

* Бүхэдэлхэйн буряадуудые нэгэдүүлхэ
* Буряад хэлэеэ, ёһо заншалаа, соёлоо үргэхэ
* Элитэ хүнүүдэй нэрэ һэргээн бусааха
* Үндэһэтэн мэдэрэлтэйгээр эдир үетэниие хүмүүжүүлхэ

Буряад Республикын Президеит-Правительствын Түрүүлэгшэ Вячеслав НАГОВИЦЫНАЙ түсэблэлгын зүблөөнэй дүнгүүдээр

Түсэблэлгын зүблөөн дээрэ РБ-гэй Президент Ой модоной ажахын республиканска агентствын хүтэлбэрилэгшын ойн түймэрнүүдэй талаар байдал тухай мэдээсэл шагнаа.

РБ-гэй экономикын министр Корей Республикада Буряадай презентациин дүнгүүд тухай элидхээ; Ой модоной ажахын республиканска агентствын хүтэлбэрилэгшэ – ойн түймэрнүүдэй байдал тухай; РБ-гэй хүдөө ажахын болон эдеэ хоолой министр – хабарай тарилгын ябаса тухай; РБ-гэй транспорт, энергетикэ болон харгын ажахы хүгжөөлгын талаар министр – харгын барилга тухай; Гэр бүлын болон хүүгэдэй хэрэгүүдэй талаар республиканска агентствын хүтэлбэрилэгшэ – 2010 ондо үншэн хүүгэдэй гэрнүүдhээ гарahан болон интернат hургуулинуудые дүүргэhэн хүүгэдые ажалаар хангалга гү, али саашанхи hуралсал тухай.

Буряад Республикын Президент социально-экономическа хүгжэлтын талаар 2011 оной апрелиин дүнгүүдые хараадаа абан, республикын министерствэнүүдтэ хэдэн даалгабари үгөө. Тиин Инфраструктура хүгжөөлгын талаар РБ-гэй Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо hуурин газарнуудые түймэрhөө хамгаалгын хэмжээ ябуулганнуудай түсэб бэлдэн дурадхаха, мүн гэр байрын капитальна зahабарилгын болон hандарhан гэр байрануудhаа зониие зөөлгэлгын программада хабаатай хазагайруулганнуудые усадхаха болон гэр байра барилгын хараа боломжонуудые хаража үзэхэ даалгабаритай. РБ-гэй hуралсалай болон эрдэм ухаанай министр хүүгэдэй сэсэрлигүүдэй болон дунда hургуулинуудай медицинскэ хүдэлмэрилэгшэдэй салин түлбэриие 50 процентээр дээшэлүүлхэ тухай хуулиин түлэб бэлэдхэхэ болоно. РБ-гэй элүүрые хамгаалгын министртэ холын болон бага хэмжээнэй hуурин газарнуудта түрүүшын медицинскэ туhаламжа үзүүлдэг пукнтнуудые нээхэ арга боломжонуудые хаража үзэхэ даал-габари үгтөө. Инфраструктура хүгжөөлгын талаар РБ-гэй Правительствын Түрүүлэгшын орлогшодо, РБ-гэй барилгын болон ЖКК hайжаруулгын министртэ, РБ-гэй транспорт, энергетикэ болон харгын ажахы хүгжөөлгын талаар министртэ, Улаан-Үдын мэридэ «ТГК-14» ОАО болон «Дулаанай компани» ООО хоёрой хоорондохи арсалдаата асуудал (халуун уhанай болон дулаасуулгын түлөө түлбэринүүдые суглуулха талаар) шиидхэлгэ даалгагдаа. Экономическа хүгжэлтын талаар РБ-гэй Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо, Байгаали ашаглалгын, оршон тойронхиие болон ой модо хамгаалгын талаар республиканска албанай хүтэлбэрилэгшэ хуули бусаар модо отолhоной болон ойдо түймэр табиhанай түлөө харюусалга шангалха юм.

РБ-гэй Президентын болон Правительствын Хэблэлэй албан.

Россиин статистикын албанай 200 жэлэй ойн баяр (1811-2011 онууд)

ТОО БҮРИДХЭЛ – ТОДО НАРИНААР

Түүхэhээ: 1811 оной мартын 20-до Россиин империин тоо бүридхэлэй таhаг эмхидхэгдээ. Тэрээниие тоо бүридхэгшэ-академик Карл Фёдорович Герман толгойлоо.

Росси дотор зониие тоолон бүридхэлгын мэдээсэлнүүд түүхэтэ бэшэлгэнүүд соо үлэнхэй. Гэрлэлгын, хүнэй түрэлгын, наhа баралгын метрическэ номууд 1722 онhоо бэшэгдэжэ эхилээ. 1760 онhоо эхилээд, эдээн тухай мэдээсэл Синод руу эльгээгдэдэг байгаа, тэндэhээ эрдэмэй Академи руу дамжуулагдана. XVIII зуун жэлдэ гүрэн доторхи зон тухай мэдээсэл ревизи хэhэнэй удаа, сүмын бүридхэлэй болон захиргаанай-полицейскэ учёдой удаа хэгдэжэ эхилээ.

1719 онhоо 1856 он хүрэтэр арба гаран ревизи хэгдээ. Тус үйлын дүнгүүдээр гүрэн доторхи зон тухай мэдээсэл суглуулагдадаг hэн.

XIX зуун жэлэй хоёрдохи hүүл багтань зоной тоо бүридхэл амяараа эрдэм наукын область болгоогдоо.

Росси дотор 1897 ондо эгээл түрүүшын Бүхэроссиин зоной тоо бүридхэл үнгэргэгдөө. Совет үеын демографиин түүхэдэ гурбан хаhа бии: түрүүшын – 1930 он хүрэтэр, хоёрдохинь – 1930 онуудай хахадhаа 1960-аад онуудай эхин хүрэтэр, гурбадахинь – 1960 онуудhаа СССР-эй hалаhан хүрэтэр, дүрбэдэхинь – СССР-эй hалаhан үеhээ Россиин Федерациин амяараа гүрэн болотор.

Россиин демографиин хүгжэлтэ Бүхэсоюзна тоо бүридхэлдэ хабаатай: 1959, 1970, 1979, 1989 онуудта иимэ тоо бүридхэл хэгдээ.

Мүнөөдэр демографиин асуудал табигдаhан зандаа. 2010 ондо ябуулагдаhан тоо бүридхэл зоной ажабайдал хэр ондоо болоhыень харуулаа. Тус тоо бүридхэлэй дүнгүүд 2020 он хүрэтэрхи Россиин Федерациин социально-экономическа хүгжэлтын концепциин бэелүүлгэдэ тон туhатай.

Тоо бүридхэл табан жэл соо нэгэ дахин, али hаа, арбан жэл соо нэгэ дахин хэгдэнэ. Тиимэhээ тоо бүридхэлэй дундуурхи жэлнүүдтэ зониие тоологдоhон ходол жэл бүриин зоной бүридхэл хэгдэнэ.

Буряадай тоо бүридхэлэй управлениин дэргэдэ 1923 оной июлиин 31-нээр демографическа тоо бүридхэлэй таhаг нээгдээ. Тус таhаг зоной ургалтые үзэдэг болоно, арадай hуралсалаар болон соёлоор hонирхоно.

1924 оной октябрь соо тус таhаг Буряадай АССР-й хүдөө ажахын пунктнуудай тоо гэршэлhэн түрүүшын хэблэл бүтээхэ болоо. Энэ хэблэлээр тэдэ хүдөө ажахын пунктнуудые нэгэдүүлhэн байна.

1925 ондо демографическа тоо бүридхэлдэ бэлдэлгэ хэгдээ: хүдөө ажахын пунктнуудай списогүүд бэлдэгдээ. Тиихэдээ таhагта 7 мэргэжэлтэн ажаллажа байгаа.

1926 ондо демографиин таhаг 5 хүнhээ бүридэнэ: таhагые даагшаар Орлов Д.И. хүдэлнэ. Бэшэ бусадынь Трофимова З., Смолина Е.П., Болотов Н.Е., Зверьков С.Ф. Мэргэжэлтэд арадай hуралсалаар, коммунальна тоо бүридхэлөөр ажалаа ябуулна. 1987 он хүрэтэр тоосоонуудай суглуулбаряар бюро ажал ябуулдаг hэн. 1998 ондо демографиин тоо бүридхэлэй таhаг социальна статистикын таhаг руу оруулагдаа. 2000 ондо зониие тоо бүридхэлгын болон демографиин статистикын талаар таhаг дахинаа нээгдээ. Ушарынь гэхэдэ, 2002 ондо Бүхэроссиин зоной тоо бүридхэл үнгэргэгдэхэ байгаа. 25 жэлэй туршада тоо бүридхэлэй ажалда олон мэргэжэлтэд хүсэ шадалаа үгэбэд.

Эрдынеева Дарима Цыдыповна зоной тоо бүридхэлэй асуудалнуудые тон hайн мэдэхэ. 1968 ондо тэрэ энэ эмхидэ хүдэлхэеэ ерэhэн юм. Тиихэ сагта 1970 оной Бүхэсоюзна тоо бүридхэлдэ бэлдэлгэ хэгдэжэ байгаа. Тэрэ 1979, 1989 онуудай, 1985, 1994 онуудай микро-тоо бүридхэлдэ хабаадаа. Олон тоото грамотануудаар, «Ажалай габьяагай түлөө» медаляар шагнагданхай. Эхэнэрэй нэрэ РСФСР-й Түбэй тоо бүридхэлэй управлениин Хүндэлэлэй ном соо оруулагдаа.

Дашиева Цыпылма Аюровна 1977 онhоо эхилээд, тоо бүридхэлэй ажалда хүдэлнэ. Тэрэ олон тэмдэгүүдээр шагнагданхай.

Рыжик Людмила Алексеевна 1973 ондо тоо бүридхэлэй органууд руу ажалда ороhон түүхэтэй. Нэн түрүүн тэрэ техническэ таhагуудта хүдэлдэг hэн. Тэрэнэй удаа зоной нүүдэлэй асуудалнуудаар анхаржа, хүдэлжэ эхилээ.

Янжама ЖАПОВА.

ҮЛЗЫ НАНГИН hУРГААЛНУУД

Буряад соомнай үнинэй мэдээжэ болоhон Тинлэй багша hаяын үдэрнүүдтэ Улаан-Үдэ буухаяа байна. Тиин Богдо Зонхобын Ламримай нангин hургаалнуудай үндэhөөр сэдьхэлээ яагаад номгоруулха тухай үндэр багшын заабари хэшээлнүүд июниин 13-hаа июлиин 4 хүрэтэр понедельнигэй, четвергын үдэрнүүдэй 18.30-hаа Пушкинай гудамжа, 25 гэhэн хаягаар үргэлжэлхэнь.

Данзан-Дондуб.

АРАНЖАН АРЬЯА-БААЛЫН АДИСТА МААНИ

Байгша оной июниин 13-hаа 16 хүрэтэр Хяагтын аймагай Мөөрөөшын Балдан Брайбун дасан шадархи Аранжан Арьяа-Баалын хажууда Маниин (Нюнэй) хурал түрүүшынхеэ бүхы республикын хэмжээгээр үнгэргэгдэхэнь. Балдан Брайбун дасанай шэрээтэ Бата ламбгайн (Шареевэй) хэлэhээр, Арьяа-Баалын зүрхэн тарниин зургаан үзэг энэ дайдада эртэ урдын сагта өөрөө зүндөө бии болоhон аад, Нэгэдэхи Бандида Хамба лама Дамба Даржаа Заяагын хабсагай дээрэхи тарни анхан олоhон байдаг.

Гурбан үдэрэй Маниин хурал уншалгада Буряадай олон дасануудай ламанар, hүзэгшэд хабаадаха. Россиин Бурхан шажанай Сангха маанида hууха дуратай зониие урижа байна. Ивалгын дасанhаа июниин 12-то автобус ошохо.

Хурал тухай иимэ телефоноор түлбэригүйгөөр Ивалгын дасанда хонходожо болоно: 8-800-100-3-108.

Буда ДУГАЦЫРЕНОВ,
Россиин Сангхын секретарь.

ШЭНЭ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭТЭЙ ТАНИЛСАБА

«Буряад үнэн» Хэблэлэй байшанда «Буряад үнэн» сониной 90 жэлэй ойе угтуулан ветерануудтай уулзалга болобо. Уулзалгын эхиндэ Хэблэлэй байшангай генеральна директор-ахамад редактор Э.Д.Дагбаев түүхэтэ энэ ойе угтуулан, ямар хараа зорилго бэелүүлхэ тухай хөөрэлдөө ябуулхые дурадхаба.

Ветерануд Р.Б.Гармаев, Б.Б.Дашиев, Б-М.Ж.Жигжитов, М-Ц.Д.Намжилов, С.Д.Очиров, Т.Н.Нимбуев, Д.Ш.Хубитуев, Б.Н.Жанчипов, штатнабэшэ эдэбхитэй бэшэгшэ В.Ц.Гунзынов заяанай заншалые сахин, эгээл түрүүлэн Эрдэм Данзанович Дагбаевые «Буряад үнэн» Хэблэлэй байшангай генеральна директорэй-ахамад редакторай харюусалгатай тушаалда томилогдоhон ушараарнь амаршалжа, амжалтатай хүдэлхыень хүсэбэ.

Сониной түүхэтэ ойе угтуулан, ямар хэмжээ ябуулганнуудые үнгэргэбэл, илангаяа таатай гээшэб гэhэн гол асуудалда ветерануд нэн түрүүн анхараа.

Тэрэшэлэн өөрын хараahаа газетын хүдэлмэридэ дайралдадаг дутуу дунданнуудые усадхаха, ород материалнуудые үсөөлхэ гэhэн ажаглалтаяа хэлэбэ.

Буряад уншагшадтаа үнинэй мэдээжэ журналист, «Бурятия» сониной редактор Н.Д.Бадмаринчинов, соёлой темээр журналист, редакциин ветеран Б.Д.Орбодоева 90 жэлэй ехэ ой тушаа hанамжануудаа хэлээ, мүнөө үеын редакциин хүдэлмэриин зарим тэды онсо шэнжэнүүдтэ тогтоо.

Юрэл ажахын болон соёлой мэдээсэлэй сонин бэшэ, харин монгол туургата арадуудай эрдэм мэдэсын, уран үгын, оюун бэлигэй дээжэтэ альманах мэтээр газетэеэ бүридхэн хэблэжэ, бүри үндэр хэмжээндэ гаргахые оролдохо ёhотойбди гэжэ «Буряад үнэн» сониной редактор Г.Х.Дашеева тобшолон хэлээд, алдарта ойе угтуулан болохо бүхы хэмжээнүүдтэ ветерануудай эдэбхитэй хабаадалсажа байхыень уряалба.

Г.БАЗАРЖАПОВА.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: уулзалгын үедэ. Э.Д.Дагбаев дээдэ рядта тэг дундань.

Р-Н.БАЗАРОВАЙ фото.

Брифинг

БУРЯТИЯ НА СТАРТЕ

Председатель Избирательной комиссии РБ Дмитрий Ивайловский на встрече с журналистами в Доме Правительства РБ отметил, что текущий год знаменателен событием – предстоящими декабрьскими выборами депутатов в Госдуму.

По его мнению, на территории Бурятии «прошел еще один этап подготовки к большим выборам» - избрание главы Баргузинского района.

В ряду претендентов на должность руководителя муниципального образования были представлены кандидаты от всех политических партий и самовыдвиженцы. Однако перевес голосов был явно в пользу Ивана Мельникова: 5967 избирателей отдали свои голоса за Ивана Владимировича. Он и стал главой МО «Баргузинский район». Следует отметить, по уверению Дмитрия Александровича, высокий уровень обеспечения безопасности граждан и саму организацию процесса проведения выборов в Баргузине.

Наталья КОВАЛЬЧУК.

НАЛОГОВИКИ ПРИЗЫВАЮТ ВСЕХ ЗАНЯТЬСЯ ОЗЕЛЕНЕНИЕМ ГОРОДА

Сотрудники Межрайонной ИФНС России №2 по РБ в преддверии празднования 350-летия добровольного вхождения Бурятии в состав России в один из выходных дней вышли на субботник по благоустройству города. Они совместно с администрацией Советского района выбрали один из самых проблемных участков - транспортную развязку «Клевер».

- В условиях, когда город перенасыщен транспортом, даже самое небольшое насаждение становится важным элементом экосистемы города, — говорит начальник Межрайонной ИФНС России №2 по РБ Е.В. Жалсапов.

Налоговики своим примером на деле доказали, что им небезразличны жизнь и судьба родного города. Может быть, их примеру последуют и другие организации и предприятия, чтобы Улан-Удэ к предстоящему юбилею республики встретил гостей красочным и нарядным, как настоящий город-сад с благоухающими яркими цветами и зелеными насаждениями.

Сэрэгма ДОНДОКОВА.

Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэлэй байгуулагдаһаар 20 жэлэй ойдо

ТАБАДАХИ ХУРАЛДААН ЗАРЛАГДАХАНЬ

Ушар тиимэһээ уншагшадайнгаа анхаралда ВАРК-ын Президент, Арадай Хуралай Яһатануд хоорондын харилсаануудай хорооной түрүүлэгшэ Владимир Романович БУЛДАЕВТАЙ хөөрэлдөө дурадхахамнай.

- Энэмнай Бүгэдэ буряадуудай съезд бэшэ, харин табан жэлэй нэгэ удаа зарлагдажа байдаг манай регионууд хоорондын олониитын эмхиин ээлжээтэ съезд гээшэ. 2006 ондо үнгэргэгдэһэн һүүлшын съезд дээрээ ВАРК олониитын эмхиһээ олониитын үндэлөөн болгогдон хубилгагдаа юм.

Июниин 10-ай үглөөнһөө эхилжэ, буряад хэлэнэй шиидхэгдээгүй асуудалнууд болон хүгжэлтынь хараа боломжонуудта, тиихэдэ экономикые шэнэ зүйлнүүдээр нэбтэрүүлэн һайжаруулһанай ашаар ажахын байгуулга хубилгаха хэрэгтэ, элүүр ажабайдалай түхэл шэнжэдэ зорюулагдаһан табан зүблөөн эмхидхэгдэхэ. Съездын зүблөөн дээрэ тус эмхиин табан жэлэй туршада хэһэн ажал тухай тоосоон хэгдэхэ, саашанхи зорилгонууд хэлсэгдэхэ, ВАРК-ын Соведэй шэнэ бүридэл болон шалгалтын комиссиин гэшүүд һунгагдаха.

Съезд хадаа ойн баяртай тудалдаба гээшэ. 1991 ондо манай республикын, Эрхүүгэй болон Шэтын областьнуудай, Агын болон Усть-Ордын автономито тойрогуудай түлөөлэгшэдые нэгэдүүлһэн эмхиин үндэһэ һуури табигшадай габьяань тон ехэ. Тиигэжэ мүнөө ВАРК олон һалбарита байгуулга болжо хүгжэнхэй: Москва, Санкт-Петербург, Красноярск, Новосибирск, Томск, Якутск, Мирный, Эрхүү, Шэтэ хотонуудта, гадна Эстони, Казахстан, Украина, Франци, Канада, Монгол, Хитад (Дотор Монголдо) гүрэнүүдтэ филиалнууднай бии. Ямар ехэ хүсэн гээшэб!

Регионууд хоорондын хэмжээндэ бүгэдэ буряадуудые нэгэдүүлдэг ори ганса эмхиин эхи табиһан Буряадай болон Россиин арадай уран зураашан Даши-Нима Дугаровай, филологиин эрдэмэй доктор, бэлигтэй фольклорист Бата Баяртуевай холын хараатай, сэсэн түгэлдэр байһаниинь хэлсээнгүй. Физикэ болон математикын эрдэмэй доктор Дандар Сандитов, РБ-гэй болон РФ-гэй арадай артист, Буряад драмын театрай директор Доржо Сультимов, элитэ спортсмен Геннадий Манжуев гэгшэд 2000 онуудаар ВАРК-ые хүтэлбэрилөө.

- Хорин жэлэй туршада нилээд ехэ хүдэлмэри бэелүүлэгдээ.

- Эгээл шухалань гэхэдэ, ВАРК бүхы буряадуудай татасын түб боложо шадаа, мүн буряад соёл хүгжөөлгын талаар амжалтануудые туйлаһаниинь лабтай. Тиин Сагаалгамнай республикын һайндэрэй

Бүгэдэ буряадуудай соёл хүгжөөлгын эблэлэй байгуулагдаһаар 20 жэл гүйсэхэнь. Тиин Буряадай Президентын дэргэдэхи Үндэһэтэнэй соведэй зүблөөн тус ойн баярта зорюулагдан үнгэргэгдөө. Июниин 10-да ВАРК-ын V съезд ажалаа ябуулха юм.

эрхэ зэргэтэй болоо, Гэсэриада үргэнөөр үнгэргэгдэнэ, Ердын наадан һэргээгдээ. Эрхүүгэй областиин Ольхоной аймагта үнгэргэгдэдэг энэ наадан ЮНЕСКО-гой баялигуудай тоолборидо оруулагдажа магад. Гадна Монголдо ажаһуудаг буряадуудай «Алтаргана» фестиваль мүнөө уласхоорондын хэмжээндэ гаража, бүгэдэ арадай нэгэдэлгын һайндэр болонхой. Харин нёдондо тус фестиваль Монголой гүрэнэй хэмжээндэ гараа бшуу. Хори буряадуудай Нэгэдүгээр Пётр хаанда ошоһоор 300 жэлэй ойн баяр тэмдэглээбди. Тиихэдэ буряад арадай түүхэ, мүнөөнэй байдал болон ерээдүйдэ зорюулагдаһан олон тоото конференцинүүд болон «дүхэриг шэрээнүүд» эмхидхэгдэдэг. «Буряад хэлэ хамгаалга болон хүгжөөлгэ» гэһэн гүрэнэй программа ВАРК-ын хабаадалгатайгаар бэлэдхэгдээ. Гүрэнэй хэлэнэй зэргэтэй болоһониинь дамжаггүй амжалта гээшэ. Республикадамнай «Буряад хэлэнэй үдэр» тэмдэглэгдэдэг болонхой, жэл бүхэндэ буряад дуунуудай караоке конкурс эмхидхэгдэхэ.

Мүнөө дээрээ 2011-2014 онуудта буряад хэлэ хамгаалгын болон хүгжөөлгын гүрэнэй программа баталагданхай. Тэрэнэй гол зорилго – хэлэ хэрэглэлгые үргэдхэлгэ.

- Соёл хүгжөөлгэдэ шэглүүлэгдэһэн тусхай зорилготой мүнгэн зөөриин жаса тогтоохо талаар ВАРК-ын дүй дүршэлдэ үндэр сэгнэлтэ үгтөө. Энээн тухай тодорхойгоор хөөрэжэ үгыт даа.

- Мүнөөнэй эрхэ байдалаар олониитын эмхинүүд бюджедһээ һомологдохо ёһогүй. Тиимэһээ «Эндаумент «ВАРК» гэһэн соёл хүгжөөлгын тусхай зорилготой мүнгэн зөөриин жаса тогтоогдоо. Даб дээрээ иимэ түхэлэй жасануд гүрэн доторнай үсөөн юм, соёлой талаар жаса бүришье үгы хаш. Манай эндаумент республикын Президентын болон Правительствын дэмжэлгээр байгуулагдаа. Иимэ түхэлэй жасануудай онсо илгаань гэхэдэ, жэлэй туршада гурбан миллион түхэригһөө бага бэшэ мүнгэ суглуулха хэрэгтэй. Буряадаймнай олзын хэрэг эрхилэгшэд аяар дүрбэн миллион гаран мүнгэ оруулаа. Гэбэшье, ВАРК ямар нэгэн хэрэг эрхилэлгэдэ гү, али үнэтэ сааһануудта шэглүүлэгдэһэн мүнгэнһөө олзо оршынь хэрэглэжэ шадаха.

- Арадай Хуралай Үндэһэтэн хоорондын харилсаануудай талаар хорооной түрүүлэгшын тушаал эзэлдэгтнай хүдэлмэридэтнай ямараар нүлөөлнэб?

- Нэгэ ажални нүгөөдэдөө туһатай гэжэ һананаб. Үндэһэтэнэй хоорондо эб эе бэхижүүлгэ, бэе бэедээ тэсэмгэй зан хүмүүжүүлгэ хадаа ВАРК-ыншье, тус хорооной шье гол зорилгонуудай нэгэн ха юм. Республикамнай энэ талаар һайн байдалтай. Буряадай Росси гүрэнэй бүридэлдэ орохоор 350 жэлэй ойн баярта дашарамдуулан, Улаан-Удымнай түбтэ Арадуудай хани барисаанай байшан нэгэдэхэ.

Людмила ОЧИРОВА.

Эгээл мэдээжэ болон эдэбхитэй эмхинүүдэй нэгэн – Москва хотодохи «Буряад соёлой «Уряал» бүлгэм. Тус эмхи арадайнгаа һайндэрнүүдые эмхидхэдэг, дайнай ветерануудые хүндэлэн ёһолдог, залуушуултай хүмүүжүүлгын ажал ябуулдаг. Нёдондо түрүүшынхиеэ буряад хэлэнэй һайидэр үнгэргэгдэжэ, Москвагай Яһатануудай байшан соо уран зохёолой-хүгжэмэй үдэшөөр түгэсхэгдөө. Эдэ хэмжээ ябуулгануудай эдэбхитэй хабаадагшад - Буряад Республикын Залуушуулай нэгэдэлнүүдэй эблэлэй Москвадахи түлөөлэлгэтэ эмхиин гэшүүд, «Ангара» соёлой түб, «Байгал» жаса, «Сэлэнгэ» кафе, үндэһэн соёлой шэглэлтэй 1650-дахи һургуулиин һурагшад. «Уряал» Москва хотын Правительстватай, буряадуудай ажаһуудаг субъектнүүдэй түлөөлэлгэтэ эмхинүүдтэй харилсаа холбоотойгоор ажалаа ябуулдаг. Мүнөө дээрээ Россиин ниислэл хотодо хори мянган (саг үргэлжын болон саг зуурын) шахуу буряадууд тоологдоно.

ЭБЛЭЛЭЙ ҺАЛБАРИНУУД

Санкт-Петербургда нютагаархидаймнай эблэлэй тогтоолго хадаа тус хотын дасан һэргээһэн Федор Самаевай нэрэтэй холбоотой. Самаев – Буддын шажанай соёлой университедэй болон Буряадай соёлой түбэй нээлгэ үүсхэгшэ. Социолог эрдэмтэн Асалхан Бороноев болон режиссер, РФ-гэй соёлой габьяата ажал ябуулагшаВалентина Доржиева түбые толгойлоо. 2000 ондо Бороноев «Буряад соёлой «Ая-Ганга» бүлгэм гэһэн олониитын жаса хүтэлбэрилөө. Жэл бүхэндэ үнгэргэгдэдэг Сурхарбаан нёдондонһоо Санкт-Петербург хотын һайндэрэй зэргэтэй болоо.

ВАРК-да **Эрхүү можын** хоёр эмхи ородог юм. Эрхүү можын захиргаанай Соёлой болон архивуудай министерствын «Буряад үндэһэ яһатаниие хамгаалгын болон хүгжөөлгын түб» 2006 ондо байгуулагдаа. Хүтэлбэрилэгшэнь – Александр Амазгаев.

Тус түб Сурхарбаан, Сагаалган, «Байгалай дангина», буряад барилдаагаар нээмэл мүрысөөн мэтын хэмжээ ябуулгануудые эмхидхэдэг. Тиихэдэ **Эрхүү можын** «Буряад соёлой түб» гэһэн олониитын эмхи буряад үндэһэн соёл хамгаалгын болон хүгжөөлгын асуудалнуудые шиидхэдэг.

Красноярск хотодо буряад соёлой «Гэсэр» бүлгэм 1997 ондо тогтоогдоо, түрүүшынь хүтэлбэрилэгшэ – Б.М.Боржонов. Найман жэлэй удаа «Алтан Гэрэл» гэһэн үндэһэн соёлой автономи болгогдоод, тэрэниие А.Р.Базаров толгойлоо. Жэл бүхэндэ Сагаалган болон Сурхарбаан эмхидхэгдэдэг. 2004 ондо буряад залуушуулай хамтарал Хизаарай үндэһэ яһатануудай залуушуулай нэгэдэлнүүдэй совет эмхидхэн байгуулагшадай нэгэн боложо, Красноярскын бүхы шухала хэмжээ ябуулгануудта эдэбхитэйгээр хабаададаг.

Томск – оюутадай хото, эндэ мянга гаран буряад оюутад һурадаг юм. 2007 ондо буряад үндэһэн соёлой автономи байгуулагдаад, Томско областиин Арадуудай ассамблейн гэшүүн болонхой, Арадуудай хани барисаанай байшанда өөрын таһалгатай. 2010 онһоо тус эмхиие Алдар Жамсаранов хүтэлбэрилнэ. Тиигэжэ томскынхид шатараар болон волейболоор яһатануд хоорондын мүрысөөн, «Ази – спорт» гэһэн яһатануд хоорондын спартакиада, «Арадуудай хани барисаан» фестиваль мэтын олон тоото хэмжээ ябуулгануудта хабаададаг.

Байгша оной февраль һарада эгээл ехэ нүлөөтэй үндэһэн соёлой нэгэдэлнүүдэй нэгэн болохо **«Якутскын буряадуудай хамтарал»** арбан жэлэйнгээ ойн баяр тэмдэглээ. Толгойлогшонь – Арсалан Номтоев. Сагаалган болон Сурхарбаан хотын хэмжээндэ үнгэргэгдэдэг. Буряад залуушуулай клуб ажалаа ябуулдаг. Дүрбэдэхи жэлээ Буддын шажанай «Лотос» эмхи Дандар ламын хүтэлбэри доро ажалаа ябуулна, дасан бодхоогдожо байнхай.

«Мирный хотын буряадуудай «Байгал» хамтарал» 1995 ондо байгуулагдаа. Содном-Жамсо Самбуев болон Татьяна Хонгорова гэгшэд хүтэлбэрилдэг. Сагаалган болон Сурхарбаанда буряадһаа артистнар уригдадаг, «Дангина» болон «Баатар» конкурснууд эмхидхэгдэдэг. Хамтарал Саха Яхадай арадуудай ассамблейн Мирнын таһагай спартакиадада хоёр дахин түрүүшын һуури эзэлһэн, Бадма Малаханов болон Нима Байдаев барилдаагаар чемпионууд болоһон.

Новосибирск хотодо «Байгал» гэһэн буряад үндэһэн соёлой эблэл бии. Президентнь Валентина Шипулина – ехэ риэлторскэ фирмын директор, Сибириин ниислэл гэгдэдэг Новосибирскын «Содружество» гэһэн үндэһэ яһатануудай эмхинүүдэй эблэлэй түрүүлэгшын орлогшо. Вице-президентнь Марина Хадаханэ – хотын болон областиин ахамад дефектолог. Нютагаархидаймнай олониинь амжалтатайгаар олзын хэрэг эрхилдэг.

ВАРК-ын эгээл залуу гэшүүн – **Эстонидо «Байгал» гэһэн соёлой хамтарал**. Энэ гүрэндэ 600 буряад ажаһуудаг. Байгша ондо Таллинда Санкт-Петербургын «Ая-Ганга» гэһэн хатарай ансамбль концерт харуулаа.

Украинын «Буряад соёлой бүлгэмэй» байгуулагдаһаар 38 жэл гүйсөө. Тэрэнэй үүсхэлээр 1992 ондо Киевтэ Буряад Республикын түлөөлэлгэтэ эмхи зургаан нээгдээ юм. Арбан жэлэй туршада Сагаалган үнгэргэгдэдэг, эмхиин түрүүшын хүтэлбэрилэгшэ Рабдан Цырендоржиевай нэрэмжэтэ литературна үдэшэнүүд эмхидхэгдэдэг. Апрелиин 16-да «Буряад арадай онтохонууд» номой презентаци үнгэргэгдөө. Тус номой зурагуудые Украинын арадай уран зураашан болон мультипликатор Радна Сахалтуев бүтээгээ. Һүүлэй жэлнүүдтэ Монгол болон Франци гүрэнүүдтэ, Москва болон Санкт-Петербург хотонуудта ажаһуудаг нютагаархидайнгаа бүлгэмүүдтэй харилсаа холбоонууд хүгжөөгдэжэ байна.

Л.ОЧИРОВА хэблэлдэ бэлдэбэ.

Тус хуудаһа Д.МАРХАДАЕВА оршуулба.

ПРОГРАММА

проведения «круглых столов» (дискуссионных площадок) «Бурятский этнос на современном этапе развития» на V съезде МОД «ВАРК» 10.06.2011 г., 10.00-12.00

№	Дискуссионная площадка	Модераторы	Место проведения
1.	Образование и наука.	1. Базаров Б.В. 2. Дамдинов А.В. 3. Калмыков С.В.	Большой зал Народного Хурала Республики Бурятия
2.	Современные проблемы бурятского языка и перспективы его развития.	1. Дагбаев Э.Д 2. Зандараев Б.Б. 3. Бадмацыренов Д.С.	Малый зал Народного Хурала Республики Бурятия
3.	Культура и традиции: интеграция в мировой культуре и сохранение национальной идентичности.	1. Цыбиков Т.Г. 2. Прокопьев В.Б. 3. Сультимов Д.Н.	Конференц-зал Национальной библиотеки РБ
4.	Трансформация хозяйственных укладов в инновационной модернизации экономики	1. Бальжиров Б.Г. 2. Атанов Н.И. 3. Шаблин П.А.	Конференц-зал Правительства РБ каб. 318
5.	Здоровый образ жизни - основа сохранения и развития этноса.	1. Занданов А.О. 2. Аюшеев В.В. 3. Бумбошкин В.М.	Малый зал Народного Хурала Республики Бурятия каб. 301

Засагай дээдын зургаануудта

БУРЯАДАЙ ПРАВИТЕЛЬСТВО: ҮДЭР ҮДЭРЭЙ ҮЙЛЭ ХЭРЭГҮҮД

2011 оной майн 30 - июниин 3

Буряад Республикын Президент-Правительствын Түрүүлэгшэ Вячеслав Наговицын майн 30-һаа июниин 3 болотор Корей Республикада ажал ябуулаа: тус гүрэндэ Буряад Республикын презентацида хабаадаа, Россиин посольствын түлөөлэгшэдтэй болон Корей Республикын Гадаадын хэрэгүүдэй, гадаада худалдаа наймаанай министерствын хүтэлбэритэй уулзаа, хэдэн компанинуудтай харилсаа холбоонууд тухай хэлсээ үнгэргөө, «ИНЧХОН» гэһэн сүлөө экономическа зонын ажал хэрэгүүдтэй танилсаа. Гадна Вячеслав Владимирович июниин 3-да Монголдо хүдэлмэриин хэдэн уулзалгада хабаадаһан, тэрэ тоодо Монголой нэгэдэхи вице-премьер Н.Алтанхуягтай уулзаһан байна.

Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын уялгануудые дүүргэгшэ Иннокентий Егоров республикын Арадай Хуралай түсэблэлгын зүблөөндэ хабаадаа; Буряад Республикын гүйсэдхэхы засагай зургаануудтай түсэблэлгын зүблөө, Зүүн зүгэй медицинын түбэй болон РБ-гэй үндэһэтэнэй архивай объектнүүдтэ нүүмэл зүблөө, үншэн хүүгэдтэ хабаатай хуули ёһоной актнуудые зүбшэлгын хүдэлмэриин зүблөө, Хяагтын болон Бэшүүрэй аймагуудта 350 жэлэй ойн баяртай дашарамдуулагдаһан барилганууд тушаа нүүмэл зүблөөнүүдые хүтэлбэрилөө; тиихэдэ Онохой һууринай котельнэ заһабарилга, мал ажал хүгжөөлгэ болон КНР-эй Дотор Монголһоо үхэр мал худалдажа абалга мэтын асуудалнуудаар хүдэлмэриин зүблөөнүүдые үнгэргөө.

Экономическа хүгжэлтын талаар Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Александр Чепик экономическа бүлэглэлэй министерствэнүүд болон албан зургаануудай түсэблэлгын зүблөө эмхидхээ. Майн 30-һаа июниин 3 болотор хугасаада Александр Евгеньевич Москва хотодо хүдэлмэрилһэн байна: РФ-гэй экономическа хүгжэлтын министр Э.Наибулинагай хүтэлбэрилһэн зүблөөндэ, «Региональна болон муниципальна инфраструктура хүгжөөлгэдэ гүрэнэй-хубиин хамтарал» гэһэн Россиин-Франциин форумдо хабаадаа. Гадна Александр Евгеньевич РФ-гэй хүдөө ажахын министрэй орлогшо С.Королёвтой, РФ-гэй Промышленностиин болон худалдаа наймаанай министерствын Ой модоной ажахын промышленностиин департаментын директорэй орлогшо В.Прилиповтэй, Рослесхозой хүтэлбэрилэгшын орлогшо С.Труновтой, СУЭК ОАО-гой генеральна директор В.Рашевскийтэй хүдэлмэриин уулзалгануудые үнгэргөө.

Социальна хүгжэлтын талаар Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Баир Бальжиров РБ-гэй Правительствын Түрүүлэгшын орлогшын уялгануудые дүүргэгшын түсэблэлгын зүблөөндэ, РБ-дэхи ахамад федеральна инспектор С.Шилинэй зүблөөндэ хабаадаа; социальна бүлэглэлэй түсэблэлгын зүблөө, «Бага һуурин газарнуудые хүгжөөлгэ» гэһэн программада бэлдэлгын, Буряадай Россиин бүридэлдэ орохоор 350 жэлэй ойн баярта зорюулагдаһан республикын муниципальна байгууламжануудай толгойлогшодтой зүблөөндэ бэлдэлгын зүблөөнүүдые хүтэлбэрилөө. Гадна Баир Гвибалович Загарайн аймагай Шулуутын тусхай һургуулиин хэрэг байдалтай танилсаа; «Охотоведы Бурятии» номой презентацида, Һур харбалгаар Россиин чемпионадай нээлгын баяр ёнололдо, Прибайкалиин аймагай Турунтаево һууринда «Хүүгэд – манай ерээдүй» гэһэн аймагай форумдо, «Буряад Республикада фермерскэ ажахы, бага һуурин газарнуудые хүгжөөлгын шиидхэгдээгүй асуудалнууд болон хараа боломжонууд» гэһэн семинарта болон Загарайн аймагай Ацагат һууринда «Талын табан наадан» гэһэн аймаг хоорондын һайндэртэ хабаадаа.

Инфраструктура хүгжөөлгын талаар Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Николай Зубарев РБ-гэй Правительствын Түрүүлэгшын уялгануудые дүүргэгшын хүтэлбэрилһэн түсэблэлгын зүблөөндэ, «Харгын жаса тухай» хуулиин түлэбөөр арсалдаата асуудалнуудые шиидхэхэ талаар зүблөөндэ хабаадаа; инфраструктура хүгжөөлгын талаар министерствэнүүд болон албан зургаануудтай түсэблэлгын зүблөө, тиихэдэ хүдэлмэриин хэдэн зүблөө үнгэргөө; Захааминай аймагаар албан хэрэгээрээ ябажа, Захааминай ПУЖКХ-гай котельнын техническэ байдал шалгаад, котельные түлишөөр хангалга болон дулаанай тарифууд тухай асуудалнуудаар зүблөө эмхидхээ.

Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Анатолий Лехатиновай толгойлдог РФ-гэй Президентын дэргэдэхи Буряад Республикын Бүрин этигэмжэтэ түлөөлэгтэ эмхи зургаанай мэргэжэлтэд федеральна засагай зургаануудта иимэ асуудалнуудаар ажал ябуулаа гэбэл: Буряадай Россиин бүридэлдэ орохоор 350 жэлэй ойн баяр үнгэргэлгын талаар эмхидхэлэй хорооной 3-дахи зүблөөнэй протокол бэлүүлгэ, Москва хотодо Буряад Республикын үдэрнүүдые үнгэргэлгэ, Санкт-Петербургын уласхоорондын экономическа форумдо республикын хабаадалга, 2011 ондо ойн түймэр саралгын техникэ болон хэрэгсэлнүүдые худалдажа абахын тула федеральна бюджедһээ субсиди үгэхэ тухай хэлсээн. Гадна тус эмхиин түлөөлэгшэд Монголой Президентын хабаадалгатай Россиин-Монголой бизнес-форумдо, Региональна хүгжэлтын министерствын Харбиинай уласхоорондын үзэсхэлэндэ зорюулагдаһан зүблөөндэ хабаадаа; РФ-гэй Хүдөө ажахын министерствэдэ хүдөө ажахын үйлэдбэрилэгшэдые дэмжэлгын субсидинуудые шэглүүлхэ талаар нэмэлтэ хэлсээн дээрэ ажал ябуулаа.

Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо – Буряад Республикын Президентын болон Правительствын Захиргаанай Хүтэлбэрилэгшэ Петр Носков Буряадай Правительствын Түрүүлэгшын уялгануудые дүүргэгшын түсэблэлгын зүблөөндэ хабаадаа; Кадрова политикын талаар советдэй, Архивна дансануудые нюуса бэшэ болголгын талаар комиссиин, барилгын болон ЖКК һайжаруулгын министрэй нэгэдэхи орлогшын тушаал эзэлхэ кадрнуудые бүридхэлгын талаар правительственна конкурсно комиссиин зүблөөнүүдые үнгэргөө; Буряадай Россиин бүридэлдэ орохоор 350 жэлэй ойн баярта зорюулагдаһан хэмжээ ябуулганууда бэлдэлгын талаар эмхидхэлэй ажал ябуулаа.

Петр Лукичай залан хүтэлбэрилдэг байгуулганууда Сеулда Буряадай презентаци, республикын СМИ-нүүдтэ брифинг, Буряадай Россиин бүридэлдэ орохоор 350 жэлэй ойн баяр тэмдэглэлгэтэй холбоотой мэдээсэлгын кампани эмхидхээ; «Шэнэ хараа үзэл» гэһэн социальна рекламын Бүхэроссиин конкурсын хоёрдохи шатын илагшадые шагнаха баяр ёнололдо, шэмээшэгүүдэй соёл, түүхэ болон мүнөө үеын байдалда зорюулагдаһан уласхоорондын эрдэмэй-практическа конференцидэ, «Байгалай Сабантуй-2011» гэһэн татаарнуудай һайндэртэ бэлдэлгын ажал ябуулаа.

Буряад Республикын Президентын болон Правительствын Хэблэлэй албан.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮТЭЛБЭРИИН ТҮСЭБ

2011 оной июниин 6 - 10

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭ М.М.ГЕРШЕВИЧЭЙ ХҮТЭЛБЭРИ ДОРО ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ТҮСЭБЛЭЛГЫН ЗҮБЛӨӨН

06.06 11.00 Бага танхим

II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДАЙ ЗҮБЛӨӨНҮҮД

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.А.Павлов)

1. «Республикын 2011 оной болон 2012, 2013 онуудай түсэбтэ хугасаагай бюджет тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

2. «Республикын 2010 оной бюджедэй бэелүүлгэ тухай» Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

3. Республикын 2011 оной бюджедые I кварталда бэелүүлһэн тухай тоосоон тухай

4. «2008-2010 онуудта болон 2017 он болотор хугасаада Буряад Республикын СЭР-эй программа тухай» Буряад Республикын Хуулиие 2008-2010 ондо бэелүүлһэн тухай тоосоо баталха тухай» Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

08.06 9.30 Бага танхим

III. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХЭРЭГҮҮДЫЕ ЭРХИЛЭГШЭ – АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭ В.Б.ЭРДЫНЕЕВЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ХҮДЭЛМЭРИИН ЗҮБЛӨӨНҮҮД

06.06 13.30 Бага танхим

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДТА

Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджедэй, налогуудай болон сан жасын талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.-Д.Э.Доржиев)

«Буряад Республикын ниислэл хотын зэргэ тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

07.06 10.30 каб.235

«Республикын 2010 оной бюджет бэелүүлгэ тухай» Буряад Республикын хуулиин түлэбөөр олоной хабаадалгатай хэлсээнүүдэй зууршалганууд тухай

10.06 14.00 каб.235

Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөһэдын хүтэлбэриин, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.С.Скосырская)

«Олониитын ёһо журам хамгаалха талаар дружинанууд тухай» Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

07.06 11.00 каб.323

«Буряад Республикада нютагай өөһэдын хүтэлбэриин гол ёһон тухай» Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоолые хүсэеэ буураһанда тоолохо тухай» Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоолой түлэб тухай

08.06 10.00 каб.323

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.А.Павлов)

«Нютагай өөһэдын хүтэлбэриин зургаануудые хүдөө ажахын үйлэдбэриие дэмжэхэ талаар Буряад Республикын гүрэнэй бүрин этигэмжэнүүдтэй болгохо тухай» Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

06.06 14.00 каб.119

«Буряад Республикада хүдөө ажахын үйлэдбэриие гүрэнэй талаһаа дэмжэлгэ тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

07.06 10.00 каб.119

«Агналга болон агнууриин нөөсэнүүдэй хамгаалга тухай» Буряад Республикын Хуули бэелүүлгын ябаса тухай (арьяатан амитадай тоо гуримшуулгада хабаатай)

09.06 14.00 каб.119

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, яһатануудай асуудалнуудай, залуушуулай политикын, ниитын болон шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Р.Булдаев)

«Физическэ культура болон спорт тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

07.06 10.00 каб.212

«Буряад Республикын Арадай Хуралай болон Монголой Гүрэнэй Ехэ Хуралай хоорондохи харилсаа холбоонуудай талаар парламент хоорондын комиссиин бүридэлдэ хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоолой түлэб тухай

09.06 10.00 каб.212

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)

1. «Үйлэдбэридэ гэмтэлгэһээ болон мэргэжэлэй үбшэнүүдһээ уялгата медицинскэ страховани тухай» Федеральна хуулиин 17 болон 22-дохи статьянуудта хубилалтануудые оруулха тухай» 544585-5 дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай

2. «Саг зуура ажал хэхэ аргагүйдэхэ болон нарайлха ушарнуудта уялгата медицинскэ страховани тухай» Федеральна хуулида хубилалтануудые оруулха тухай» 2010 оной декабриин 8-ай 343-ФЗ дугаарай Федеральна хуулиие хүсэеэ буураһанда тоолохо тухай» 542071-5 дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай

3. «Буряад Республикада үхибүү үргэжэ абаһан гэр бүлые мүнгэн зөөриин талаар хангалга болон социальна дэмжэлгын хэмжээнүүд тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

4. «Буряад Республикада муниципальна аймагуудай болон хотын тойрогуудай нютагай өөһэдын хүтэлбэриин зургаануудта һуралсалай талаар гүрэнэй бүрин этигэмжэнүүдые олгохо тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

06.06 14.00, 14.30, 15.30, 16.00, 16.30 каб.218

«Буряад Республикын социально-бюджетнэ һалбариин (элүүрые хамгаалгын талаар) эмхи зургаануудта эльгээгдэдэг дээдэ болон дунда мэргэжэлэй һуралсалай эмхи зургаануудай дүүргэгшэдые тусхай хэлсээгээр бэлдэлгэ болон социальна дэмжэлгын хэмжээнүүд тухай» Буряад Республикын Хуули бэелүүлгын ябаса тухай» асуудалаар «дүхэриг шэрээдэ» бэлдэлгэ тухай

08.06 14.00 каб.218

Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалиин нөөсэнүүдые ашаглалгын болон оршон тойронхиие хамгаалгын талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)

«Эрхэтэдэй хубиингаа хэрэглэмжэдэ модо бэлдэлгын дүрим болон хэмжээнүүд тухай» Буряад Республикын Хуулиин 2-дохи статьяда хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

07.06 10.00 каб.203

«Буряад Республикада байгаалиин саг үргэлжын шалгалта тухай» Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

08.06 10.00 каб.203

«Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ байгаалиин аюулгүйе хангаха тухай» Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

10.06 10.00 каб.203

IV. ПАРЛАМЕНТСКА ХЭЛСЭЛГЭНҮҮД

Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалиин нөөсэнүүдые ашаглалгын болон оршон тойронхиие хамгаалгын талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)

«2008-2010 онуудта болон 2017 он болотор хугасаада Буряад Республикын СЭР-эй программа тухай» Буряад Республикын Хуулиие 2008-2010 ондо бэелүүлһэн тухай тоосоо баталха тухай

09.06 10.00 Ехэ танхим

V. ОЛОНОЙ ҮМЭНЭ ХЭЛСЭЛГЭНҮҮД

Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджедэй, налогуудай болон сан жасын талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.-Д.Э.Доржиев)

«Республикын 2010 оной бюджедэй бэелүүлгэ тухай» Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

09.06 14.00 Ехэ танхим

VI. ЭРХЭТЭДЫЕ ХҮЛЕЭН АБАЛГА

М.М.Гершевич – Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ

08.06 9.00-12.00 каб.118/327

А.Т.Стопичев – Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хорооной түрүүлэгшэ

07.06 14.00-17.00 каб.118/218

А.С.Скосырская – Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөһэдын хүтэлбэриин, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хорооной түрүүлэгшэ

08.06 14.00-17.00 каб.118/323

УЛААН ТАЛМАЙ ДЭЭРЭ - БҮХЭ БАРИЛДААН

Москвада «Готов к труду и обороне» гэһэн уласхоорондын спортын долоодохи форумой хэмжээндэ үнгэргэгдэһэн бүхэ барилдаагаар Бүхэроссиин хоёрдохи мүрысөөндэ манай бүхэшүүл ялас гэмэ амжалтануудые туйлаа. Ниислэл хотын хэдэн мянган ажаһуугшад Мунко Табутаров, Артём Раднаев, Зорикто Цырендондопов болон манай бусад хүбүүдэй илалтануудые альга ташалгаар уггаа. Буряад Республикын Президент Вячеслав Наговицын абсолютна чемпион болоһон Цыбик Максаровта Кубок барюулаа.

Зургаан жэлэй саана «Готов к труду и обороне» гэһэн сэрэгэй-спортын жасын үүсхэлээр спортын бүхы зүйлнүүдээр мүрысөөнүүд эмхидхэгдэдэг болоһон. Харин Москвагай «Буряад соёлой «Уряал» бүлгэмэй» ашаар нёдондонһоо бүхэ барилдааншье үнгэргэгдэжэ эхилээ. «Уряалай» түрүүлэгшэ, Москвагай правительствын дэргэдэхи Яһатануудай хэрэгүүдэй талаар советдэй Президиумэй гэшүүн Батор Дугаровай хэлэһээр, тус форумой эмхидхэлэй хорооной гэшүүн Вячеслав Дамдинсурунов энэ талаар ехэ ажал ябуулаа юм.

Майн 28-да арбан гурбан хүнһөө бүридэһэн манай делегаци Россиин гүрэнэй физическэ культурын, спортын, аяншалгын болон залуушуулай политикын университедтэ (РГУФК) бусад тамиршадтай суглараа. РГУФК-гай заагша Булат Раднагуруев, Москвагай областиин спортын хорооной ахамад мэргэжэлтэн Цыден Дугаров гэгшэд Хальмаг, Тува, Дагестан болон Татарстан республикануудай, Забайкалиин хизаарай, Узбекистан, Казахстан, Армени, Азербайджан болон Монгол гүрэнүүдэй дүн хамта табин гурбан хабаадагшые бүридхэлдэ абаһан байна.

63 килограмм хүрэтэр шэгнүүртэ манай дүрбэн бүхэшүүл бусадые илажа, шангай һууринуудые өөһэд хоорондоо хубааха болоо. Тиин Бато Бадмаев гурбадахи һуури эзэлээ, харин Мунко Табутаров болон Константин Цыренов хоёр түрүүшын һууриин түлөө Улаан талмай дээрэ барилдаха эрхэтэй болоо юм. 75 килограмм хүрэтэр шэгнүүртэ хорин хоёр тамиршадай дунда манай Иван Гармаев болон Артем Раднаев хоёрһоо хүсэтэй хүн олдоогүй. Хүндэ шэгнүүртэ Цыбик Максаров болон Зорик Цырендондопов хоёр Улаан талмай дээрэ барилдаха болоо.

Майн 29-дэ Улаан талмай дээрэ, Мавзолейн тээ урдахана барилдаанай хибэс дэбдигдээ. Буряад Республикын Президент Вячеслав Наговицын болон Эрхүүгэй областиин түлөөлэгшэ Владимир Кононов амаршалгын үгэ хэлээ. Буряадай Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ Матвей Гершевич педагогикын эрдэмэй кандидат Вячеслав Дамдинсуруновта «Спортын талаар габьяагай түлөө» медаль зүүлгээ. Иигээд лэ ниислэл хотын гол талмай дээрэ буряад барилдаамнай эхилээ даа. Түрүүшын шэгнүүртэ Мунко Табутаров шалгараа, удаадахи шэгнүүртэ Артем Раднаев шүүгээ, хүндэ шэгнүүртэ Зорик Цырендондопов алтан медальда хүртөө. Харин Цыбик Максаров абсолютна чемпион боложо, Буряадай Президентын гарһаа Хани барисаанай кубок абаа.

Самбо барилдаагаар Москвагай команда түлөөлһэн Россиин чемпион Алексей Иванов эзэлжээтэ илалтынгаа удаа бидэндэ, нютагаархидтаа, иигэжэ хэлээ юм:

«Манай хүбүүд илалтануудараа намайе урмашуулаа даа. Улаан талмай дээрэ барилдаһаниинь Буряадай нэрэ түрэдэ ехэ һайн. Вячеслав Анатольевич бултыемнай бүлгэмэй ажал хэрэгүүдтэ хабаадуулдаг, тиимэһээ бидэ түрэл Буряадтаяа нягта холбоотойгоо мэдэдэгбди. Август соо нютагаа ошоходоо, заал һаа Байгал дээрээ амархаб. Бүхы танилнуудтаа, дүтынгөө зондо мэндые хүргэнэб».

Валерий БУДАЕВ.

ИЮНИЙН 8 - СОЦИАЛЬНА ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЫН ҮДЭР

ГЭР БҮЛЫН ДУЛААХАН БУЛАН

Үнгэрһэн жэлэй декабрь һарада Буряад Республикын Арадай Хуралай депутадууд «О единовременном пособии гражданам, усыновившим (удочерившим) детей - сирот и детей, оставшихся без попечения родителей» гэһэн шэнэ хуули тогтооһон байна.

Тус хуулиин ёһоор, хүүгэдэй гэрһээ үншэн үхибүү үргэжэ абаһан эхэнэрнүүдтэ 250 мянган түхэриг мүнгэн түлэгдэхэ. Харин энэ мүнгэн гурбан жэл болоод түлэгдэхэ. Үхибүүдые муугаар хараад байһан муу бүлэнүүдтэ пособи үгтэхэгүй.

Харин иимэ хуули тухай республикын олон ажаһуугшад мэдэнэгүй. Энээн тухай Прибайкалиин аймагай Турунтаево нютагта үнгэрһэн «Дети – наше будущее» гэһэн форум дээрэ ерэһэн айлшад хэлээ. Форумдо хабаадагшад үншэн үхибүүдэй орёо асуудалнууд, үхибүүдэй элүүр энхэ тухай хэлсээ.

«Буряад Республика дотор 226 мянган үхибүүд ажаһууна. Тэдээн соohоо 6 мянганиинь – үншэн үхибүүд болоно. Тиин олонхинь социальна үншэн үхибүүд болоно – амиды эжы абатай байгаад, үншэн болошоһон», - гэжэ Гэр бүлын болон үхибүүдэй хэрэгүүдэй талаар республиканска агентствын түрүүлэгшэ Светлана Хабаркова хэлэнэ.

Республика дотор үншэн үхибүүд 27 хүүгэдэй байрануудта байна. Тэдээн соohоо найманиинь хүүгэдэй гэрнүүдтэ, 19 – социальна-реабилитационно түбтэ. Һүүлэй үедэ республика дотор иимэ хүүгэдэй гэрнүүдые үгы болгохо, үншэн үхибүүдые бултыень бүлэнүүдтэ байлгаха тухай хөөрэлдөөн гарана.

Һүүлэй үедэ Прибайкалиин аймагай хүүгэдые харгалзан тэдхэмжын таһаг хангалтагүйгөөр ажаллажа байна гэжэ Гэр бүлын болон хүүгэдэй хэрэгүүдэй талаар республиканска агентствын мэргэжэлтэд тэмдэглэнэ. Тус аймагта ганса 11 бүлэ үншэн үхибүүдые үргэжэ абаа.

«Муугаар ажалланат, хүнүүд тус программануудтухай мэдэнэгүй», - гэжэ Светлана Хабаркова хэлэнэ.

«Дүй дүршэлөөр дутуубди. Би һаяхана эндэ ажаллахаяа ерэһэн байнаб. Минии урда тээ ажаллажа байһан мэргэжэлтэн декретнэ отпуск ошоо. Харин тиигээшье һаа, һаяар үшөө хоёр бүлэ үншэн үхибүүдые абаха хүсэлөө харуулаа. Тэдэнэр хэрэгтэй сааphануудые бэлдэжэ байна», - гэжэ дээрэ дурсагдаһан таһагай ахамад мэргэжэлтэи Валерия Ермакова хэлэнэ.

Үншэн үхибүүе үргэжэ абахада, 4800 түхэриг пособи үхибүүндэ үгэн түлэхэ. Үргэжэ абаһан хүндэ баһал иимэ мүнгэн түлэгдэхэ.

Республикын олонхи аймагуудта хүнүүд дуратайгаар үншэн үхибүүдые үргэжэ абана. Интернациональнашье бүлэнүүд байна. Жэшээнь, Хэжэнгын аймагта буряад бүлэород үхибүүе абажа, буряад арадай ёһо заншалаар хүмүүжүүлнэ. Түнхэнэй аймагта аха дүү хоёрород үхибүүд буряад бүлэдэ абтагдажа, мүнөө ганса буряад хэлэн дээрэ хөөрэлдэдэг болонхой.

Үншэн үхибүүдые абаһан айлнуудта хари гүрэнэй тэдхэмжэ үзүүлэлгын жасанууд туһална. Тиин нэгэ немец олзо эрхилэгшэ Мухар-Шэбэрэй, Хэжэнгын аймагуудай айлнуудта дүрбэн гэр худалдажа абаа. Тус меценат үшөө хоёр гэр худалдажа абахаар түсэблэнхэй.

Олон ушарнуудһаа боложо, юрын бүлэнүүд үншэн үхибүүдые хүүгэдэй гэрнүүдһээ абана. Хэн бэ даа мүнгэнэй түлөө, хэн бэ даа телевизорээр хаража, үхибүүдые хайрлажа абана.

Прибайкалиин аймагай Марина Яковлева үргэжэ абаһан хүбүүгээ түрүүшынхиеэ хүдөөгэй дискотекэ дээрэ хараһан байна.

«Саг һуниин 12 час боложо байгаа. Тиин клуб соо жаахан, оройдоол жэлтэй үхибүүн гансаараа ябажа ябаа. Клубай хаагдахада, үхибүүнэй хойноhоо хэншье ерээгүй», - гэжэ Марина хөөрэнэ.

Тэрэ үедэ Марина хүдөөгэй клубай даагшаар ажалладаг байгаа. Һүүлдэ мэдэгдэхэдээ, тус дискотекэ дээрэ жаахан үхибүүе тэрэнэй абгайнь мартаад ябашаһан байгаа.

Шэнэ гэр бүлэтэй боложо, хүбүүн ехэ бэрхэ хүн боложо ургаа. Һургуулидаа эгээл эрхим һурагшадай тоодо ородог, элдэб хэмжээ ябуулганууудай хабаадагша юм.

«Хүбүүмни аяар 120 грамота абаһан байна! Мүнөө 11-дэхи классай һурагша болоо», - гэжэ Марина омогорхон хөөрэнэ.

Дүрбэн жэлэй саана Маринын гэр бүлэ үшөө нэгэ үхибүү үргэжэ абаа. Үбшэн басага тэдэнэр аймагай больница соо хараһан байнад. Тиин хэрэгтэй мүнгэ суглуулжа, үнэтэй операци үнгэргэжэ, тэдэнэр энэ басага абараа. Мүнөө басаган томо боложо, элүүр энхэ ябана.

«Манай өөрымнай гурбан үхибүүд бии. Тиин үшөө хоёр үхибүүдые үргэжэ абаабди. Хуу һайн гэжэ хэлэхээр байна. Харин һүүлэй үедэ һанаагаа ехээр зобоноб. Үргэжэ абаһан хүбүүндэм түрэл аханиинь бии юм. Тэрэ өөрынгөө эхэтэеэ хүмүүжүүлэгдэһэн байна. Ехэ муу зантай хүбүүн. Харин тэдэ хоёр түрэл аха дүүбди гэжэ мэдэнэгүй», - гэжэ Марина Яковлева хэлэнэ.

Прибайкалиин аймагай Мостовко нютагай Татьяна Амосовна Гавриловагай гэр бүлэдэ дүрбэн үргэжэ абтагдаһан үхибүүд хүмүүжүүлэгдэнэ.

«Хүүгэдэй гэртэ байһан үхибүүд бэлэн юумэн дээрэ байжа һуранхай юм. Бэлэн столово соо эдеэлнэ, хубсаһа хунарыень угаагаад үгэнэ. Өөһэдөө юушье хэжэ шаданагүй. Тиин бидэнэр тэдэниие мүнгэ гамнажа, эдеэ хоол шанажа, комната соогоо сэбэрлэжэ һургаабди. Түрүүшээр ехэ хүндэ байгаа. Харин байн байтараа үхибүүд һураа», - гэжэ Татьяна Амосовна хөөрэнэ.

Түрүүшээр хараад үзэхэдэ, тиимэшье хүндэ юумэн бэшэ. Харин хүүгэдэй гэрнүүдэй үхибүүд онсо илгаатай үхибүүд гээшэ.

Татьяна Амосовнагай өөрын үхибүүд томо боложо, өөрын гэр бүлэнүүдтэй болонхой. Тиин үншэн үхибүүдые үргэжэ абахадаа, тэрэ мүнгэн тухай һанаагүй. Үншэн үхибүүдые өөрын үхибүүд шэнги хүмүүжүүлхэеэ һанаа.

Эржена БАТОРОВА.
Авторай фото.

ҮХИБҮҮ ЯАЖА ҮРГЭЖЭ АБАХАБ?

Турунтаевын хүндэ байдалда орohон үхибүүдэй реабилитационно түб тэдхэмжын һургуули нэгээ. Эндэ үншэн үхибүүе үргэжэ абаха дуратайшуулда психологическа туһаламжа үзүүлэгдэхэ.

Бүлгэм байгуулхын тула тус түбэй мэргэжэлтэд Прибайкалиин аймагай нютагуудаар ябажа, энэ һургуули тухай нютагаархидтаа хөөрэжэ үгэнэ. Жэшээнь, иимэ уулзалга Зырянское нютагта үнгэрөө.

«Тус нютагай ажаһуугшад олон асуудалнуудые һураа. Тиин ганса үншэн үхибүүдые яажа үргэжэ абахаб гэжэ бэшэ, харин үшөө олон орёо асуудалнууд хэлсэгдээ. Эхэнэрнүүдэй алкоголизм, хүндэ байдалда орohон үхибүүд тухай, ажалгүй хүнүүдтэ яажа туһалха аргатайб гэжэ хөөрэлдөөбди», - гэжэ түбэй мэргэжэлтэд хэлэнэ.

Үргэжэ абаһан эжы абын һургуулида үхибүү яажа үргэжэ абахаб, ямар сааphанууд хэрэгтэйб, түрүүн хаана ошожо, хэндэ хандаха хэрэгтэйб гэжэ ойлгуулжа үгэхэ. Тиин һургуулида ябагшад юридическэ, медицинскэ түлбэригүй консультацида хүртэхэ аргатай.

АБАНАРАЙ СОВЕТ БАЙГУУЛАГДАА

Прибайкалиин аймагай Ильинкын дунда һургуулида абанарай совет байгуулагдаа. Тус ниитын нэгэдэл соо нютагай хүндэтэ абанууд ороо. Эдэ хэд бэ гэхэдэ, олзо эрхилэгшэд, депутадууд, спортсменүүд, эмшэд, багшанар.

«Манай нютаг томошог юм. Тиин эндэмнай хүмүүжүүлхээр хүндэ хүбүүд, басагад олон байна. Урдандаа манай нютаг соо хүндэ байдалда орohон үхибүүдэй хэрэгүүдэй комисси ажалладаг байгаа. Харин тэрэниие ондоо нютаг руу ябуулаа. Тиигээд иимэ абануудай совет байгуулаабди», - гэжэ Ильинкын дунда һургуулиин директор Ирина Шараганова хэлэнэ.

Һургуулинуудые түлбэрилгын шэнэ системдэ оруулхада, Ильинкын дунда һургуулида олон багшанарые ажалһаань гаргаха баатай болohон байна. Жэшээнь, социальна багша, логопед гэгшэдые. Мүнөө һаяар нэмэри һуралсалай багшые хорохо гэжэ байна. Тиин һургуулиин багшанар тэмсэнэ.

«Манай һургуули аймаг соогоо эгээл томо һургуулинуудай тоодо ородог. 535 һурагшад һурана. Үшөө нэмэри һуралсалай багшые хорооходомнай, үхибүүд булта үйлсэдэ гарашаха. Хэшээлэй һүүлээр хэхэ юумэн үгы боложо, тэдэнэр муу юумэндэ һураха», - гэжэ Ирина Иринчеевна тэмдэглэнэ.

Тиин абанарай ямаршье совет туһалжа шадахагүй.

Эржена БАТОРОВА.

АНААГАЙ ДАСАНДА АЙЛШАЛЫТ

2011 ОНОЙ ИЮНИИН 24-дэ ХОРИИН АЙМАГАЙ АНААГАЙ ДАСАНАЙ ДЭБИСХЭРТЭ ЕХЭ hАЙНДЭР ҮНГЭРГЭГДЭХЭНЬ

Анаагай дасан. 1948 он

Хориин Степной Дүүмын тайшаанарай онсо тэмдэгүүдые арамнайлалгын болон залуу үетэндэ дамжуулгын ёhолол эндэ үнгэргэгдэхэ. Энээнhээ гадна 1838 ондо Анаагай дасанда Хориин 11 эсэгын тугуудые дамжуулгын hайндэр үнгэргэгдэhэн юм. Мүнөө Буряад ороной Росси гүрэнэй бүридэлдэ hайн дураараа ороhоор 350 жэлэй ойдо зорюулагдажа, тэрэ hайндэрэй ёhо заншалнууд hэргээгдэжэ үнгэргэгдэхэнь. Тэрэшэлэн Россиин Буддын Заншалта Сангхын Хамба лама Дамба Аюшеев, дасангуудай шэрээтэнэр түрүүтэй 108 субарга эндэ арамнайлха юм.

Тиихэдэ аман зохёолой коллективүүдэй фестиваль эндэ эмхидхэгдэжэ үнгэргэгдэхэ. Республикын олон нютагуудай зохёохы коллективүүд энэ фестивальда хабаадаха түсэбтэй. Гадна «Угаймэрдэни» гэhэн эдир үльгэршэдэй конкурс республикын хэмжээндэ эмхидхэгдэхэ. Заншалта ёhоороо эрын гурбан наадан үнгэргэгдэхэ гэжэ Анаагай дасанай шэрээтэ Лекцог лама дуулгаба.

Лекцог лама

УНШАЛГА БҮТЭЭГДЭХЭНЬ

Хяагтын аймагай «Балдан Брэйбун» гэhэн дасанай дэргэдэ июниин 13-hаа эхилжэ, июниин 16-най үдэшэ болотор гурбан үдэрэй уншалга бүтээгдэхэнь.

Энэ дасанай ойрохоно Аранжан Арьяабаала бурханай тарниин үзэгүүд хабсагай дээрэ харагдадаг юм. Бандида хамба лама Дамба Даржаа Заяев байхадаа, тэрэниие анхан обёорhон түүхэтэй. Тэрэ гэhэн сагhаа хойшо Буддын шажанда hүзэгтэйшүүл эндэ ерэжэ мүргэдэг, маани мэгзэм уншадаг болонхой.

Буряад ороной дасангуудай ламанар гурбан үдэрэй туршада «Нюнэй хурал» хураха юм. Ивалгын дасанай Маниин дуганай ламанар энэ уншалга бүтээлгээр ехэ дүй дүршэлтэй болонхой. Ивалгын дасанhаа июниин 12-то Хяагтын аймагта үнгэргэгдэхэ Нюнэй хуралда хабаадаха дуратайшуул сугларад, тиишээ ошохо болоно. Һонирхоhон асуудалаар 8-800-100-3-108 гэhэн түлөөhэгүй утаhаар хонходожо, харюу абаха аргатайт.

ТУ hАТАЙ ВИКТОРИНА

Россиин Онсо байдалай талаар министерствын Буряад Республикадахи управлени гал түймэрэй аюулгүй байдал сахиха дүримүүдые hануулhан викторина ажаhуугшадай дунда үнгэргэхэнь.

Дулааржа эхилхэдэ, хүнүүд байгаалиин оршом гэхэ гү, али ой модо руу тэгүүлдэг заншалтай. Олон ажаhуугшад дулаанай сагта дача гү, али хүдөөдэ түхеэрhэн гэр байрадаа ехэнхи зуhадаг ха юм. Тиимэhээ хүн зоной галhаа hэргылхын, аюул ушаруулхагүйн тула энэ викторина эмхидхэгдээ. Тэрэнэй асуудалда харюусаhан хүнүүд гал аюулhаа зайсажа ябаха мэдээнүүдые өөhэдтөө ойлгожо абаха болоно.

БҮГЭДӨӨРӨӨ ЗҮБШЭХЭНЬ

Яруунын аймагта түхеэрэгдэжэ байhан Озернын ашагта малтамалнуудые малтаха комбинат болон тэрэниие тойроод бариг-даха түхеэрэлгэнүүд оршон байгаалида, сэбэр агаарта, уhанай нөөсэдэ хэр нүлөөтэй байхаб гэhэн асуудалаар ниитын уншалганууд үнгэргэгдэхэнь.

Яруунын аймагай түб тосхон болохо Нарhатада июниин 21-дэ нютагай зон, олониитын түлөөлэгшэд сугларжа, энэ асуудалаар hанамжаараа хубаалдаха юм.

Удаань hарын туршада эрхэтэдэй болон ниитын эмхинүүдэй бэшэмэл дурадхалнууд, ажаглалтануд орохо ёhотой. Тэрэнэй удаа тусхай комисси энэ асуудалаар шиидхэбэри абаха ёhотой.

СЭЛЭНГЫН ХҮҮРГЭ ЗА hАБАРИЛАГДАНА

Улаан-Үдэ хотодохи Сэлэнгын хүүргэ июнь hарын тэн болотор заhабарилжа дүүргэхын тула, эршэмтэй хүдэлмэри ябуулагдана.

Мүнөө үедэ энэ хүүргэдэ асфальт хушалтыень шэнэлжэ байнхай. Энэ хүдэлмэри июниин 20 болотор дүүргэгдэхэ юм. Тэрэнэй удаа акционернэ «34-дэхи мостоотряд» гэhэн бүлгэмэй ажалшад хүүргэ дорохи тулганууды ень бүхэлхэ, заhабарилха хүдэлмэри дүүргэхэ юм.

- Заhабарилгын хүдэлмэри графигай ёhоор ябуулагдана, - гэжэ Улаан-Үдэ хотын харгы заhабарилгын управлениин начальник Анатолий Бунаев мэдээсэнэ.

Энэ хүүргэ заhабарилгада 92 миллион түхэриг гаргашалагдаха ёhотой.

МАНАЙ ЭНДЭ ТАРИФУУД ТОГТУУРИТАЙ

Росси гүрэндэ гэр байрын-коммунальна ажахын тарифууд эрид дээшэлнэ. Зарим можо нютагуудта хүн зоной олзо оршын ургалтын эршэhээ хэдэн дахин түргэн дээшэлнэ гэжэ экономист мэргэжэлтэд тоолон гаргаа.

Мүнгэнэй сэнгэй уналгын эршые хэдэн дахин ахижа, гэр байрын-коммунальна хангалгануудай дээшэлhэн 30 шахуу можо нютагууд манай гүрэндэ тоологдоно.

Тиихэдэнь мүнгэнэй үнэ сэнгэй хямдаралгатай нэгэ жэгдэ гэхэ гү, али хойнотожо, коммунальна тарифуудые нэмээдэг Федерациин гурбан можо нютагуудай тоодо Буряад орон оруулагдаба. Тиихэдээ манай эндэ гэр байрын-коммунальна хангалгануудай тарифууд тогтууритай гэжэ байдал харуулна.

ШИИДХЭГДЭХЭЭР БОЛОhОН АСУУДАЛ

Акционернэ «Бурятэнергосбыт» бүлгэмэй түлөөлэгшэд Гусиноозёрск хотын гэр байрын эзэдэй нүхэсэлнүүдэй хүтэлбэрилэгшэдтэй hаяхан уулзажа хөөрэлдөө.

Бүгэдэ зоной ябадаг талмайнуудые хэрэглэhэнэй түлөө мүнгэ бусаажа түлэхэ тухай асуудал тэдэ хэлсээ. Гусиноозёрск хотын гэр байрын-коммунальна hалбариин түлөөлэгшэд бүгэдын хэрэглэмжын талмайнуудые ашаглаhанай түлөө 20 млн. гаран түхэриг үритэнхэй.

Акционернэ «Бурятэнергосбыт» компани элдэб хангалганууд түлөө тоосолгын ниитэ нэгэн түб Гусиноозёрск хотодо мүнөө намартаа нээхэ гэhэн бодомжотой. Энэ аргаар үри шэриин хэмжээ доошолуулха арга энэ эмхи бэдэрнэ гэжэ «Бурятэнергосбыт» бүлгэмэй албанhаа мэдээсээ.

ГАЛАЙ АЮУЛ УШАРУУЛАГДАНА

hүүлэй мэдээгээр, Буряад ороной дэбисхэртэ 689,6 гектар газарта түймэр соробхилоо. Ажаhуугшадай зэмээр Яруунын, Тарбагатайн, Ивалгын аймагуудта түймэр соробхилно.

Прибайкалиин аймагта 405 гектар талмайда түймэр носоо. Байгалай хүреэлэндэ ой модон түймэртэ шатаа. Эндэ 136 гектарай ой модон түймэртэ абтанхай. Аадарай үедэ буудал hуужа, энэ хүреэлэнгэй ой модон соо түймэр гараа. Энээнhээ гадна Баргажанай, Бэшүүрэй, Загарайн, Кабанскын, Түнхэнэй, Хориин аймагуудта түймэр болоно. Үнгэрhэн амаралтын үдэрнүүдтэ 36 газарта носоhон түймэрэй 23-ниинь унтараагдаа. Хүсэтэ техникэ, албата түймэр сарагшадhаа гадна ажаhуугшад энэ хэрэгтэ хабаадуулагдана.

2011 оной июль болотор ой модо руу ябалга огто хоригдоно.

ТАРИЛГА ХЭР ЯБУУЛАГДАНАБ?

Тарилгын хүдэлмэри зарим ажахынуудта ехэ хойнотуулжа байнхай. Энэнь юунhээ болоноб гэжэ Буряадай Президент элирүүлхыень засаг зургаануудай хүтэлбэрилэгшэдтэ даабари үгэнхэй гэжэ Президентын болон Правительствын хэблэлэй албан мэдээсэнэ.

«Агропромышленна комплексые хүгжөөлгэ» гэhэн республикын тусхай зорилготой программада хабаададаг ажахынууд абаhан уялгаяа дүүргэхэ ёhотой гэжэ хүдөө ажахын предприятинуудай хүтэлбэрилэгшэдтэ тэрэ hануулаа. Республикын Правительстватай баталагдаhан хэлсээнэй уялганууды тэдэ заабол дүүргэхэ ёhотой гэжэ Буряадай Президент В.В. Наговицын тэмдэглээ.

Хэрбэеэ ажахынууд хэлсээнэй уялганууды дүүргэжэ шадаагүй hаа, программаhаа болюулагдажа, гүрэнhөө мүнгэнэй тэдхэмжэ абахаяа болихо гэбэ. Тэрэшэлэн багахан ажахынууд томо предприятинуудтай нэгэдэхэ ёhотой гэжэ республикын Президент hанамжална.

Мүнөө үедэ ороohото ургамалнуудые тариха түсэб 106 процентээр дүүргэгдэнхэй. Зэдын аймагта 26 мянган гектарhаа дээшэ талмайда ороohото ургамалнууд таригдаа. Мухар-Шэбэртэ 17600 га, Бэшүүртэ 12000 гектар шахуу талмайда тарилга хэгдээ. Баргажанай, Бэшүүрэй, Яруунын, Захааминай, Ивалгын, Хяагтын аймагудта шэниисэ, ешмээн, обёос, хара ороohо тарижа дүүргээ. Тиихэдэ Прибайкалиин, Тарбагатайн,Түнхэнэй, Зэдын, Хориин аймагуудта дээрэ нэрлэгдэhэн ургамалнууд таригдаа. Дурдагдаhан аймагуудта мүнөө үедэ тэжээлэй ургамалнуудые тарижа эхилээ.

ТУСХАЙ ПРОГРАММА АБТАА

«Прибайкалиин макрорегион» гэhэн программа абтанхай. Тэрэнэй ёhоор, гадаадын гүрэнүүдтэ ажаhуудаг нютагаархидай hөөргөө нютагаа бусажа түбхинэхэ гэбэл, энэ программын ёhоор тэдхэмжэ үзүүлэгдэхэ болоно.

Тэдхэмжын мүнгэн федеральна бюджедhээ үгтэхэ болоно. Нютагтаа түбхинэхэ хэрэгтэнь холоhоо зөөжэ ерэhэн, программада хабаадаhан хүндэ 120 мянган түхэриг үгтэхэ ёhотой. Тиихэдэ гэр бүлын гэшүүн бүхэндэ 40 мянган түхэриг түлэгдэхэ юм.

Энээнhээ гадна республикын бюджедhээ иимэ хүнүүдтэ тэдхэмжэ үзүүлэгдэхэ, үри хүүгэдэйнь сэсэрлигтэ, hургуулида ябаха hууринууд олгогдохо. Энээнhээ гадна тэдэ социальна талаар хангагдаха.

2012 он болотор 259 гэр бүлэнүүд нютагаа зөөжэ ерэхэ түсэбтэй гэжэ Россиин Федеральна миграционно албанай Буряад Республикадахи управлениhээ мэдээсэнэ.

Энэ хуудаhа Эльвира ДАМБАЕВА бэлдэбэ.

арганууды хүгжөөлгөөр агентствын мэдээсэhээр, Россиин хэhээлтэнүүдые гүйсэдхэлгын федеральна албанай Буряад Республикадахи управлени хадаа түрмын үйлэдбэриин талмайнуудта ямар нэгэн үйлэдбэри эрхилхэ гэбэлнь, зайн гал хэрэглэhэнэй түлөө түлбэри түлэхэгүй, тиихэдэ үйлэдбэриньшье харуултай байха.

Энэ үйлэдбэридэ хабаадаhан, эрхэ сүлөөгөө хаhагдаhан хүнүүдтэ олзын хэрэг эрхилэгшэд ажаhуудалай эгээл бага хэмжээнhээ доошо бэшэ салин түлэхэ ёhотой.

Мүнөө үедэ гэрэй бараа, саарhан хайрсагуудые үйлэдбэрилхэ олзын хэрэг эрхилэгшэд дээрэ нэрлэгдэhэн албанай захиргаанда мэдүүлгэ үгэнхэй.

ЗАМЫНЬ ХУБИЛГАГДАА

Улаан-Үдэ хотын захиргаанай транспортын болон хэлхеэ холбооной управлениин мэдээсэhээр, майн 27-hоо эхилжэ, июниин 27 хүрэтэр 63-дахи маршрудай замынь хубилгагдажа, туршалга хэгдэжэ байна.

Урид Лысогорская үйлсөөр тойрожо ябадаг байhан энэ маршрудай жолоошод мүнөө Чертенковой – Эдир Коммунарай -Гагаринай үйлсөөр сэхэ ябадаг болонхой. Энэ маршрудаар ябадаг олон тоото хотын ажаhуугшадай гуйлтаар ниислэл хотын захиргаанай пассажирнуудые зөөлгые түсэблэлгын болон эмхидхэлгын асуудалнуудые шиидхэлсэдэг комиссиин гэшүүд иимэ шиидхэбэри абаhан байна.

Захааминай аймагай Үлэгшэнэй дунда һургуулиин 85 жэлэй ойдо

Аяар 1954 оной сентябриин 1-дэ бэлэдхэлтэй класста хорёод үхибүүд ороо һэмди. Өөһэдөө бидэ мүнөө буурал толгойтой төөбиинэр, таабайнар болонхой, аша зээнэрээ үргэлсэн харалсажа ябанабди. Сагай энэ хараahаа түрүүшынгээ бэлиг шадабаритай, үргэн мэдэсэтэй багшанараа дурсаха дуран хүрэнэл даа. Эдэмнай хэд бэ гэбэл, РСФСР-эй арадай гэгээрэлэй отличник Цырен-Доржо Норбоевич, РСФСР-эй һургуулиин габьята багшанар Пагба Цыбиковна, Цыпэ Санжиевна, Мария Жамсуевна, Цыпэ Гармажаповна, Валентина Гармажаповна, Цыренжаб Раднаевич, Мария Дугаровна, Нина Далбаевна, Евдокия Сагадаевна, Долгор Хаидажаповна болон бусад.

БАГШАНАРТАА – БАЯР, ҮЕЫН НҮХЭДТӨӨ – МЭНДЭ

Ажалай хатуужал һайсал гараабди даа нютагтаа. Һургуулидаа түлеэ бэлдэлсэдэг, куузику, хартаабха таридаг, нуга сабшаланай шулуу түүдэг, нооһо хайшалдаг, хуһанай гүлгэ суглуулдаг, отара фермэнүүдтэ шэбхэ гаргалсадаг, тахяагай дальбараануудые тэжээдэг – юрэдөө, хээгүй юумэмнай үгы шэнги. 7-дохи классай һүүлээр Бэеэгэнэһээ нэгэ гэр задалаад, Ангайн нуга абаашажа табяад, куузику таряа бэлэйбди. Заримамнай зундаа үбһэндэ гарашоо, нүгөөдүүлнай шубуунай фермэдэ тахяагай дальбараануудые харуулалаа.

8-дахи класстаа һурахадамнай һургуулимнай 8 жэлэй болоод, Цахир, Баянгол нютагуудта ошожо һураха баатай болоо һэмди. Би Михайловкада һурааб. Харин 10-дахи класстаа Үлэгшэнөө бусаа һэм.

Бидэнэр гансашье хамтын, ниитын ажал шардайса-шармайса хээд ябаа бэшэ, гэрэйнгээ ажал ходо һайнаар хээд, номоошье үзөөд ябаабди.

Нааданууднай хэды гоёнууд һэм. Волейбол наадаха, конькигаар һолжорхо, шаргаар гулгаха, уһанда шунгаха – одоол соргой жаргалтай ябаабди. Хасарнууднай ходо улаахануд, нюдэмнай ходо соргойхон – одоошье ямар нэгэн үльгэрэй орондо байһаншуугаар тэрэ сагаа һанахаш, хааяаниинь уярхадаа.

Суг һураһан нүхэдэйм зариман түрэл нютагтаа түрүү зэргэтэй хүнүүд болоод, ажана һайхан ажаһууна. Жэшээлбэл, унаган нүхэрни Светлана Сономовна Цыремпилова бүхы наһаараа мал ажалдаа хамсыгаа шуун ажаллаа, МТФ-е даагшаар хүдэлөө. Гүрэн түрын хайра шагналнуудтай. Дамби нүхэртээ үри хүүгэдээ хүл дээрэнь гаргажа, эрдэм ном олгуулаа, айл бүлэ болгоо.

Тиихэдэ Сэсэгма Эрдынеевна Эрдынеева Буряадай хүдөө ажахын институт дүүргээд, олон жэлдэ һайнаар ажаллаа, Амур нүхэртэйгөө үри хүүгэдээр, аша зээнэрээр үнэр баян Мэлэ нютагта ажаһууна. Нютаг соо тон хүндэтэй, аяга баридаг «Сэсэгма төөбии» гэһэн суутай юм. Зондоо аргагүй туһа хүргэжэ байдаг.

Нүгөөдэ унаган нүхэрнай Сэсэгма Дабасановна Бадмаева үргэн Буряад орон соогуураа нилээн суурхаһан, Россиин Федерациин габьята багша болотороо ургаһан гээшэ. Мүнхэ нүхэртэй боложо, Үльдэргэ нютагтаа үнэр хэшэгтэй, үндэр солотой бүлэ гэжэ мэдээжэ. Үльдэргын һургуулиин завучаар, удаань директорээр олон удаан жэлдэ магтаалтай шадамараар хүдэлөө. Үнинэй багша-хүтэлбэрилэгшэ аша үрэтэй ажалай түлөө Россиин Федерациин арадай гэгээрэлэй отличник гэһэн нэрэ зэргэдэ мүн лэ хүртэһэн юм.

Сэсэгма Дабасановна «Буряад үнэн» – «Дүхэриг» сониной «Буряадай түрүү хүнүүд» конкурсын «Гуа сэсэн хатан» гэһэн номинацида лауреат болоо бэлэй. XIX Бүхсэоюзна партийна конференцидэ делегат боложо, Москва ошоһон габьяатай.

«Лучшие школы России», «Һайхан минии нютаг», «Үлзы һайхан Үльдэргэмнай», «Были и легенды озерного края» гэһэн номууд соо манай нүхэрэй нэрэ дурдагдаһан, бэшэгдэһэн байха. Зоной дунда золтойл ябаа, ябанашье манай Сэсэгма Дабасановна! Шамаараа бидэ онсо омогорходогбди.

Ном һудартаа илангаяа бэрхэ, Үлэгшэн нютагай эрхим дээжэ хүбүүд гүүлэдэг Шүлтэм Цыбенов, Шираб Гармаев, Жамбал Тугулдуров, Содном Улзетуев бидэнтэй һураа һэн. Шүлтэм, Шираб, Жамбал гурбанаа дулаанаар дурсадагбди. Харин тиихэдэ Содном Ульзетуевнай Загарайн аймагай Шулуутайда багшаар хүдэлнэ, РФ-гэй эрдэм һуралсалай отличник мүн.

Бусад нүхэд тухайгаа, бултан тухайнь хэдышье хөөрэхөөр ааб даа, теэд газетын хэмжээн соо багтамаар бэшэ.

Өөрөө би Захааминай аймагай почтово албаниие олон жэлдэ хүтэлбэрилөөб, һалбариин шагнал хайрануудтайб, олоной түлөө оролдон ябааб. Ехэ басаган Эрженэмнай «Закаменск» ООО-гой бухгалтер мүн. Һур харбалгаар уласхоорондын классай мастер. Бага басаган Мэдэгмамни багша мэргэжэлтэй, хүрьгэмни Борис Улаан-Үдын лесхозой ахамад лесничи. Гурбан зээнэрээ харалсажа, ан-бун ажаһуунаб даа.

Түрэл һургуулиингаа ойтой дашарамдуулан, багшанартаа баяраа мэдүүлжэ, үеын нүхэдтөө мэндэ хүргэнэбди, бидэ – хани басагад: хоёр Сэсэгма, Светлана, би гээд.

Эрдэмэй эхи руу хүтэлһэн
Эрилтэ ехэтэй багшанараа,
Уян зөөлэхэн унаган нүхэдөө
Үреэнэбди, хүлеэнэбди,
амжалта хүсэнэбди.

Цыден-Еши ЭРБЫНЕЕВА,
1963 ондо һургуулияа дүүргэгшэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: зүүн гарһаа Ц-Е. Эрбынеева, С.Д.Бадмаева, С.Э.Эрдынеева, табадахинь - С.С.Цыремпилова.

Цаган-Челутаевской школе – 95 лет

«Да будет всегда с нами мудрость предков...»

Сагаан Шулуута – Цаган-Челутай. Величавые горные вершины горделиво оберегают тоонто-нютаг, а воды милого сердцу Чикоя, подобно аршану, орошают поля и луга.

В этом благодатном краю наши предки раньше вели кочевой образ жизни, а позже обосновались здесь. В местности Челутай появилось 30 дворов, в Галдан-Булаке – 20 и в Дырестуе – 52. Как и все жители приграничья, занимаясь скотоводством и земледелием, они охраняли государственную границу. Военная служба требовала хорошие знания русского и монгольского языков, истории и географии, навыки работы с картой и, конечно же, соблюдения правил этикета.

Участник Монголо-Тибетской экспедиции, поселковый атаман Арья Дажинович Мадаев, решив начать просветительскую деятельность, учил детей казаков на дому. Такое обучение оказалось недостаточным и не всегда последовательным. Поэтому Арья Мадаев и старейшина села решили построить школу. Лес заготавливали вручную и вывозили на волах, на двухколесных телегах - бухан тэргээр. Это поистине была народная стройка, когда каждый стремился в строительство школы внести свою посильную лепту, чтобы их дети могли получить более прочные познания. Добрую память в сердцах своих земляков оставили самые активные строители. Это Дулма Чимитович Чагдуров, Доржи Бадмацыренович Ранжуров, Будунай Ранжуров, Бадмацырен Ранжуров, Тудэб Ванданов, Битухэй Бато-Мункуев, Дугаржап Очиров, Намсарай Мункуев, Радна Очиров, Сандан Лумбуцыренов... Завершилась стройка к концу 1915 года и уже с осени следующего года начались занятия в первой русско-монгольской Цаган-Челутайской начальной школе. Первыми учителями стали третьекурсник Казанского университета **Владимир Николаевич Щитов и Очиржап Рабданович Ирдынеев**, который вел занятия монгольского языка на дому. Двенадцать ребятишек стали их первыми учениками. Это Федор Бурдуковский, Дашима Батуева, Михаил Бурдуковский, Дондок Мадаев, Константин Дубинин, Дондок Мадаев, Вениамин Лапишн, Дондок Мадаев, Эрдынжап Очиров, Бадмажап Цырендоржиев, Гырел Раднаев и Гомбожап Цырендоржиев.

Приказом Народного комиссариата просвещения Бурят-Монгольской АССР школа с 1922-23 учебного года приобрела статус Бурят-Монгольской четырехлетней школы первой ступени. Обучение велось на русском и монгольском языках. Занятия 1923-1924 учебного года из-за позднего завершения сельскохозяйственных работ начались лишь 28 октября. К тому времени здесь учились 60 ребятишек из русских и бурятских сел Алсагат и Кудара, Отсон и Дунгуй, Анагустай и Шарагол, Гуджертуй и Цаган-Челутая. Чтобы они жили в тепле и спокойно учились вдали от родителей, под общежитие пожертвовал свой двухэтажный дом Цокто Гармаевич Бадмажапов, великий бурят-монгольский общественный деятель, переводчик и спутник путешественника А.К.Козлова. (Ныне в этом доме разместилась сельская библиотека в Кудара-Сомоне, которая была перевезена при реорганизации районов).

В школе продолжали работать В.Н. Щитов и О.Т. Ирдынеев, а позже их заменили В.Н. Сороковикова, К.С. Щербаков и Н.П. Иванова, которые учили детей от восьми до восемнадцати лет. Из архивных документов можно узнать, что к началу занятий в школе имелись 30 карандашей, три чернильницы с одним пакетом чернил, а перьев, линеек и бумаги вообще не было. Учителя не один раз обращались в аймачный отдел народного образования с просьбой о выдаче букварей, бумаги и мела, а также о выделении денег на ремонт.

В 1925-26 учебном году в школе начали работать А.А. Шойбонов и К.О. Зангеева. Имя заслуженного учителя школ Бурятской АССР **Д.О. Ниндаковой** золотыми буквами вписано в летопись Цаган-Челутаевской школы и в Книгу почета педагогов Кяхтинского района. Дулма Очировна, проработав здесь с 1938 по 1970 годы, выучила сотни ребятишек, а это целых четыре поколения села. Вместе со своими учениками она выполняла всю тяжелую работу вместо мужчин, ушедших на фронт Великой Отечественной, а затем восстанавливала и разрушенное войной хозяйство...

Когда Дулма Очировна начинала свою педагогическую деятельность, школу возглавлял Ц.Б. Цыренов. В конце пятидесятых годов бразды правления Цыбик Батуевич передал в надежные руки Дулмы Очировны, которая проработала в этой должности двадцать лет до выхода на заслуженный отдых. А затем школу возглавляла М.Б. Ранжурова. Под ее руководством работали такие педагоги как Е.Г. Тыкшеева, Ц-Д. Д. Цырендоржиева, Н.Г. Чагдурова. Хочется вспомнить имена педагогов 50-80-х годов. Это Б.Б. Цыбикова, Б.О. Цыбикова, З-Д.М. Шидеев, А.А. Миронова, Г.Н. Дашидоржин, М.Т. Галданова, Д.Р. Гумпылова, А.Н. Ранжурова.

Школу в 1988-м реорганизовали в школу-сад и до 1996-го воспитателями работали Л.Г. Цырендоржиева, Т.Э. Ранзаева и А.Ф. Чагдурова. Благодаря их интересным и познавательным занятиям дети успешно продолжали учебу и в дальнейшем. Заботу и внимание о ребятишках вместе с воспитателями делили их верные помощницы Н.Г.Дагбаева и Н.И.Гармаева. Все годы с педагогами работали плечом к плечу и Э.Ц. Ранжурова, Б.В. Гумпылова, М.Г. Очирова, Б.Г. Матханова, З.Д. Цырендоржиева, Т. Ранзаева, которые неустанно заботились о чистоте и тепле в учебных кабинетах.

Здесь учились кандидаты медицинских наук В.О. Дагбаева и Г.Ц. Раднаев, кандидат физико-математических наук Н.Б. Ранжуров, кандидат биологических наук Д.В. Гармаева, кандидат экономических наук Людмила Дагбаева, доктор технических наук В.С. Очиров, доктор юридических наук Ю.П. Гармаев - сын кавалера ордена «За заслуги перед Отечеством» II степени, полковника милиции в отставке П.Б. Гармаева. Школа гордится своими учениками, ставшими кавалерами орденов «Трудового Красного знамени» Д.Д. Ринчиновой и Х.О. Тыкшеевым, «Знака Почета» - Х.Н. Ранжуровой и Б.Ц. Цыдыпыловой, «Дружбы народов» - Ц.О. Цыдынтаровым. Супруги Галдановы Базар Бадмацыренович и Дарису Будажаповна награждены большой золотой и малой серебряной медалями ВДНХ. И это далеко не полный список выпускников школы маленького села, раскинувшегося у подножья священного Хугтэ-хана. Все выходцы нашего села, кем бы они ни стали, каких бы высот в жизни не достигли, с благодарностью вспоминают свою родную Цаган-Челутайскую начальную школу, своих первых учителей, добрых и мудрых наставников.

В этом году школа встречает 95 лет со дня своего образования при закрытых дверях, а ее бывшие ученики в раздумье: где же им встретить юбилейные торжества? Мы, как ветераны педагогического труда, считаем, что с перестройкой и демократизацией образования и в целом всего общества наша страна потеряла очень и очень многое, а самое главное - нынешняя молодежь для своей родины может стать «потерянным поколением», если наша жизнь еще лет двадцать-тридцать будет продолжаться в бездуховности, безнравственности, беспринципности. Мы надеемся на лучшие времена, когда наши дети с внуками непременно будут интеллектуально богатыми и достойными своих знаменитых предков. И хочется от всей души произнести:

«Да будет всегда с вами:
Мудрость предков!
Сила предков!
Слава предков».

М.Б. РАНЖУРОВА и Н.О. ЭРДЫНЕЕВА,
ветераны педагогического труда.

ИИГЭЖЭ БЭШЭДЭГ БАЙГАА

Bur-Mongoliin Unen
Бурят-Монголой ҮНЭН
БУРЯАД ҮНЭН
90 жэлэй ойдо

Түүхын хуудаһанууд
1931 он

Хуушан монгол үзэгөөр гаража байһан «Буряад-Монголуун үнэн» энэ онһоо «Буряад-Монголын үнэн» гэжэ нэрлэгдээд, лата үзэгөөр барлагдадаг болоо һэн. Ушарынь гэбэл, хуушан монгол үзэг уншаха, бэшэхэдэ хүшэр, һурагшад ехээр ядалдана гэхэшэлэн шалтагаануудые баримталһан байна.

Тиин түрүүшын нюурһаа эхилээд, сониной хахадынь, хожомоо бүришье ехэ хубинь латаар гарадаг болобо. Сэлэнгын сонгоолнуудай, сартуулнуудай хэлэн шэнэ үзэгэй үндэһэ һууринь болоһон байна.

Заһангүйгөөр, тэрэ зандань нэгэ мэдээсэл эндэ жэшээ болгон дурадхая:

АНГИИН ДАЙСАДЫГИ ХАМТЫН АЖАЛААС ШУУД ЦЭБЭРЛЭХЭ

Боохоны аймагын «Адууча Үлэн» гэжэ коммунада ангиин дайсад олон шурган орооны ба тус коммунын правлениин гэшүүд нюдарганы нүлөөндэ оросоны учараас коммуныгаа нюдарганы замаар ударидажа байсани илэржэй. Тус коммунын правлениии тараажа гэшүүдыни тушаалаасани хорихо гэжэ тогтоол гарба. Тэрэ коммуныги нюдарган этэгээдээс цэбэрлэхэ ба сайжаруулха тухай зохихо арга зүйнүүдыги сөбөгчилхын тула тусхай бригада ябуулагдаба.

Тиихэдээ «нюдарган» гээшээ «ниударган», «коммуныгаа» гээшые «коммуниигаа» гэхэ мэтэшэлэн бэшэдэг бэлэй. Саашань гол түлэб мүнөө үеын хэлэндэ оруулжа үгэхэбди.

БӨӨРЭНХЫШҮҮДЭЙ[1] ГЭМЭЭР ҮБҺЭ ХУРЯАЛГАДА ОҺОЛДОЛ ТАҺАЛДАЛ ГАРЖАЙ

Саг үнгэрөөд, саһа орохо болобошье, түсэбөө арай гэжэ 62 хуби гүйсэдэбэ.

ЭШҮҮРИТЭЙ ХАРА МЭНГЭЕЭ ДАРЫ УГААХА

Газар таряалангай арадай комиссарай зүгһөө, үбһэ хуряалгын кампаниин түсэб хэр зэргэ гүйсэдхэһэнэй тухай абтаһан, сентябриин 20-ной үдэрэй мэдээгээр бол, манай республика дотороо үбһэ хуряалгын түсэб арай гэжэ 62,5 хуби гүйсэдхэгдөөд байхань уул[2] түсэбые баруунай бөөрынхышууд бургайгаар таһалдуулаад байһаниие тодоруулан хэлэжэ байна. Энэ болбол манай социализм ёһоной мал ажалда тэжээлэй бэхи тулгуури байгуулха үбһэ хуряалгын түсэб таһалдажа, оһолдол таһалдал гараба гээшэ. Иигээд байхань, тэстэшэгүй хэрэг мүн.

Мүнөө саг болзор аяар үни үнгэрөөд, намар боложо, саһа орохоёо байхада, үбһэ хуряалгын түсэб 30 гаран хуби гүйсэдхэгдөөгүй ябадал болбол имагтал ГТАК-аар (гүйсэдхэхэ түбэй ба аймагай хороонуудаар - 1) ба олонхи аймагуудай эмхинүүд үбһэ хуряалгые большевигэй хурдабшалалаар ябуулаагүй, харин «өөрөө бүтэхэ ябадалые хүлеэжэ, баруунай бөөрэнхын балшаг[3] шабарта шаагдажа, урагшаашье, хойшоошье ябахаа болижо, алга һууһанай илдара[4] то-хёолдонхой.

Мүнөө энэ гэһээр үбһэ хуряалгада һаад түбэг хэжэ һууһан бөөрэнхышүүдые хобхо сохижо, элдэб нобшо назагай ба баримтагүй шалтагаанаар бэеэ аршалжа, лаглайн шохойжо һууха ябадалые бута сохижо, бүхы хүдэлмэриеэ большевигэй хурдабшалалаар ябуулжа, тэһэрэ бисарашье, үбһэ хуряалгын түсэбые энээхэн хэды үдэрнүүдтэ дүүргэхэ хэрэгтэй.

Манай республикын гансахан Боохоной ба Эхирэд-Булгадай хоёр аймагууд үбһэ хуряалгын түсэбые үлүүбшэлэн дүүргээд, бэшэ аймагууд үшөө нилээд үды, һүүлдэ шэрэгдэжэ ябана. Хэрбээ энэ эшүүритэй хара мэнгэеэ дары угааха гээ юм бол, энэ гэһээр бүхэ хүдэлмэридөө тохёолдоһон элдэб алдуу дутуугаа ябууд дундаа заһажа, мэлхэйн алхамаа большевигэй хурдабшалалаар халаха шухала.

(сентябриин 28)

1. Бөөрэнхышүүд – баруун зүгэй хэлбэрилтэн, оппортунистнууд.
2. Уул – анханай, гол.
3. Балшаг – намаг налхи.
4. Илдара – дашарамда, эсэс…

ГУРБАН МҮРЭЙ ҺОНИН

ХЁЛГО-ХУААСАЙ. Батата Хүсөөтын сомоной «Шэнэ байдал» гэһэн хамжаанда 1929 он хүрэтэр гүрэм ном уншажа ба багашуудые найжалжа, арад зоной шуһые хүхэн һорожо ябаһан лама Шогдоб Абидын гэгшэ өөрын хүүхэдые абажа, шурган ороод, хүдэлмэришье хэхэ үгэй, амархан һуужа байна. Эгүүниие сэбэрлэгтүүн.

Гайхагша нэгэн.

ХОРИ. Ербанай[1] сомоной хөөрхын таһагай хоршооной наймаалагша Дэлгэр Дариин гэгшэ хоршоондо ерэһэн тамхи ба бэшэ жэжэ зүйлнүүдые хубаахадаа, түрүүшын ээлжээндэ хамтын ажалтанда хубааха аад, харин нюдарган ба үмсын ажалтанда үгэдэг байна. Эгүүниие зогсообол, зохимой.

Хобууша.
(сентябриин 28)

1. Ербанай – Ербановай.

ХҮДӨӨ АЖАЛАЙ ТООЗ ТОГТООБО

ЗАХААМИН. Утаата Далхайн сомоной үгытэй, дунда шадалтан арад энэ оной июль һарада өөһэдынгөө һайн дураар хамта 21 айлнуудаар Сталинай нэрэмжэтэ ТООЗ тогтообо. Тус ТООЗ болбол одоо үеын элдэб олон кампанинуудта эршэмтэй хүдэлмэрилжэ байна.

Г.БАЛШАНАЙ.

СОНИН БЭШЭГЫЕ ХЭРЭГЛЭНЭ ҮГЫ

АГА. Хойто Агын сомоной арад зон «Б-М. үнэн» ба «Б-М. правда», «Хамтын ажалша» гэхэ мэтын сонинуудые олон хэһэгээр захидаг байна. Энэ захиһан сонинуудынь бүгэдэ сомоной зүблэлэй газарта ерэхэдэнь, тус сомоной зүблэл тусхай эзэдтэнь тараажа үгэдэг үгы, миин үмхирүүлжэ байдаг байна. Юрэ энэ сомоной зүблэл тус ябадалые хэрэгсээдэг үгы, бөөрэнхы ёһоор хандажа һуудаг тула хэмжээ абаха хэрэгтэй.

Болбосорогшо нэгэн.
(сентябриин 28)

ҮҺАН ТУЛАМ АРХИНША ХОЙРОГЫЕ ҮЗЭГТҮҮН

АГА. Һүдэнтын сомоной зүблэлэй түрүүлэгшэ ба намай орлогшо гэшүүн[1] Добшонжаб Шагдарон гэгшэ үнгэрэгшэ август һара дотор «би һургуулида ошобоб» гэжэ сомоной зүблэлэй хэрэгые бэшэгшэдээ хаяад гарахан аад, харин эдүүгээ болоходо, һургуулида ошоһон юумэ байхагүй ба хара архи уугаад, үбһэнэй хүдэлмэриин үедэ мангарлажа хэбтээ юм. Эгүүниие зохихо газарһаа анхарха болобо.

«Үнэнэй» бригада.

МАНАЙ БЭШЭГШЭНЭР БЭШЭНЭ

АГА. Сагаан-Уулын сомон дотор үбһэ хуряалгын хүдэлмэри тон һула ябажа байһан тула энээниие зүблэлэй түрүүлэгшэ Дамба Санжиин гэгшэдэ намай үүрэй зүгһөө тус кампаниие хурдадхаха тухай хэлэхэдэ, уураа хүрэдэг зантай байна.

Эдүүгээ үедэ үбһэ хуряалгын кампаниин түсэбэй гүйсэхэнь тон үды тула зүблэлэй түрүүлэгшэ хэшээлээ табидаггүй, бөөрэнхышэлэн һууна. Хэмжээ абаха хэрэгтэй.

Таваанай.

ХЁЛГО-ХУААСАЙ. Үнгөөгэй сомоной эрхэтэн болоод, Зүүн-Сибириин хизаарай гүйсэдхэхэ хорооной заабаришан[2] намай гэшүүн нүхэр Дугаржаб Балдано гэгшэ энэ зун үбшэлхэдөө, Порчигор гэгшэ ламые асаржа, гүрэм ном уншуулба.

Намай гэшүүн аад лэ, яажа ябанаб! Шүүмжэлэл хэлсэхэ хэрэгтэй.

Шүүмжэлэгшэ туяа.

СЭЛЭНГЭ. Оронгын сомоной зүблэлдэ, урдын ноёд ба нюдарган баянай үринэр шурган ороод байна. Нэрлэбэл, нюдарган баян – Бата Түлбэриин, урдын ноён – Жалсан Санхирай ба Цэрэмпэл Юмэй гэгшэд шурган ороод, үгэхүүнэрэй хэрэгые хойшо татажа байна. Сэбэрлэхэ болобо.

Сэлэнгын долгин.

«МАЛШАН» ХЭМЭЭХЭ ХАМЖААНДА НЮДАРГАН БАЯН ШУРГАБА

ХОРИ. Доодо-Худанай сомоной нюдарган баян Боди Семеной эдүүгээ жэлэй шалгалтада малаа ехэхэн хорооһон баймой. Тиин эдүүгээ болоходо, Ородой таһагай «Малшан» хэмээхэ хамжаанда шурган оробо. Эгүүниие дары сагта хөөн[3] гаргаха болобо.

Ухаата гэшүүн.
(сентябриин 28)

1. Орлогшо гэшүүн – гэшүүндэ кандидат.
2. Заабаришан-инструктор.
3. Хөөн—намнан.

АЖАГЛАЛТА. Энэ суглуулбарида орохон мэдээсэлнүүд 1931 оной сентябриин 28-най гансал номерһоо абтанхай.

Юундэб гэхэдэ, гүрэнэй архивта энэ оной имагтал гансал номер бии. Тэрэ онсо илгаатайшье бэшэ. Тэрэ үеын сониной дугаарһаа дугаарта элишэлхы, мүрдэхы шэглэлтэй мэдээсэлнүүд ехэ олоор гарадаг байгаа. Гансашье манай газетэдэ бэшэ ааб даа. «Бурят-Монгольская правда», ороной бусадшье газетэнүүд иимэ юумэнүүдые партийна органуудай захиралтаар гаргадаг байгаа бшуу.

Эгээл энэ үедэ хүдөө ажалтаниие хүсөөр хамтаруулга, нюдарган баяшуулые сүлэлгэ түлэг дундаа ябажа байгаа. Ангиин тэмсэл гэжэ далдалаад лэ, эбтэй, тайбан зоной дунда яһа хаяжа, зорюута зүришэлдүүлээ. Дээрэ дурдагша Семёной Боди, Балдано Дугаржап болон бусадай хуби заяаниинь саашаа ямараар эрьеһэн байгаа хаб даа? «Хэмжээ абаха хэрэгтэй», «сэбэрлэхэ болобо» гэһэн хэрэгы хүйтэн мүрнүүдые тэдэнэр ямар мэдэрэлтэйгээр уншадаг байһан бэ? Арад зоной адаг мууе ашаглажа бэелүүлэгдэһэн политикын үрые мүнөө хүртэжэ байна бэшэ гүбди?

Шүүмжэлэгдэһэн зоной зариманиинь үнэхөөр зэмэтэйшье һааб даа. Теэд доромжолхо, хамажа абаашаха ябадалые энэ ушар сагааруулна аал? Юрэдөөл, газетэмнай зүб, бурууень огто илгадаггүй ангиин тэмсэлэй зэбсэг саашадаа хэзээдэшье бү болоһой.

Н.БАДМАРИНЧИНОВ,
Д.СИБИРЯКОВА
хэблэлдэ бэлдэбэ.

Марафон

ЭМШЭЛЭЛГЫН БУДДА БУРХАНДА ЗОРЮУЛАГДАБА

Яруунын аймагай Маарагтын дэргэдэ Отошо бурханай субарга ерээдүйдэ баригдаха юм. «Нимбуу Боршогор» гэжэ нэрлэгдэһэн Маарагтын голой эрьедэ – суута поэдүүд болоһон Намжил, Шираб Нимбуевуудай түрэһэн тоонтодо энэ субарга бодхоогдожо, бүхы зоной элүүр энхые сахиха үүргэтэй юм ха.

Бүгэдэ зоной элүүр энхые сахиха үүргэтэй субарга бүтэлгэдэ Буряад ороноймнай «Ассоциации молодежных объединений» гэһэн эблэлэй экс-президент, эдэбхитэй Эрдэни Дымчиков (Яруунын Эгэтын-Адаг тоонтотой) эрхилнэ. Олон тоото артистнууд, нэрлэбэл, «Уран», «Гэрэл» гэһэн нэгэдэлнүүдэй бэлигтэй залуушуул концертдэ хабаадаба. Мэдээжэ «одон» Чингис Раднаев, эдирхэн Лудуп Очиров, суута Гунзэн-Норбо Гунзынов, Мунхзул Намхай, бэлигтэй хатаршад Баир Жамбалов, Ляя Балданова, «Лотос» ансамбль, залуу дуушад Ринчин Дашицыренов, Ким Харганаев, Саян Цымпилов, Сэсэг Аюшиева, мэдээжэ болоһон Зоригто, Нонна Тогочиевтан, Тимур Болотов, бусад бэлигээ гэршэлбэ, һайхан дуунуудаа зорюулба.

Бүхы зондо хэрэгтэй субаргын тоо бүридхэлые дуулганабди, мэдээсэнэбди:

Доп. офис №8601/0107
Адрес: 670042, г. Улан-Удэ, проспект Строителей, 18
БИК: 048142604
К/с:30101810400000000604
Код подразделения: 01886010107
ИНН 7707083893
КПП 032302001
№ вклада 42307.810.8.0916.7637341/48
Получатель:
Дымчикова Дарима Чимитовна

С уважением: оргкомитет.

Фото Р-Н.БАЗАРОВА.

Для всех, кто хочет помочь себе и другим:
http://subarga.blogspot.com
http://otosho.ru
http://vkontakte.ru.club23970793.

Наһатай болохо бүри үни үнгэрһэн жэлнүүдэй үйлэ хэрэгүүд улам һанагдадаг байна. Намда «Буряад үнэндэ» хүдэлһэн үе сагни илангаяа дулааханаар һанагдадаг юм. Энэ редакцида оройдоо юһэн жэлэй турша соо корреспондентээр, собкороор хүдэлөөшье һаа, мэдэжэ абаһан юумээрээ, танил тала болоһон олон нүхэдөөрөө ото олзуурхажа ябадагби.

Хорин табан жэлэй саана «Буряад үнэн» газетын хүдэлмэрилэгшэ болоһон би 65-дахи кабинет соо үүдэндэ дүтэхэн столой саана һууритай болоо һэм. Намһаа урдахи энэ кабинедэй эзэд гэбэл, Булат Намдакович Жанчипов, залуу бэрхэ журналист, сагһаа урид хайратайгаар наһанһаа нүгшэһэн Баирма Доржиевна Дамбаринчинова гэгшэд мүн һэн. Иигээд лэ би тэдэ хоёртоо гансата яһала тоогдоод, бидэ гурбуулан ядамаггүй тааража хүдэлөөбди. Нэгэ бага һүүлдэнь манай таһагта Орбодоева Бэлигма Доржиевна, Дагбаев Гомбо Намсараевич гэгшэд хүдэлжэ эхилээ һэн. Хүдэлмэриингөө түрүүшын үдэрые мартадаггүйб. Манай таһагые даагша Цырендулма Цыреновна Дондогой гартаа нэгэ саарһатай орожо ерээд:

- Энээхэниие оршуулжархи даа, - гээд, стол дээрэмни тэрэ саарһаяа орхёод гараа һэн. Саарһа абажа харахадамни, ород хэлэн дээрэ багахан текст бэшээтэй байба. Мүнөө болоһон хойно удхань мартагдаа. Зай, иихэдээ шалгалта эхилбэ гээшэ гэхэ мэтээр доторoо бүтүүхэн шэбшэһээр, ручкаяа гартаа баряа һэн хаб. Сагшье тогтууригүй түргөөр гүйжэ эхилбэ. Зүгөөр урдахи сагаан саарһан дээрэмни буряадаар бэшэгдэһэн нэгэшье үгэ бии болоногүй. Энээниień буряадшалжа шадаагүй һаа, энэ ажалда хүсэд абтаагүйдөө үлдүүлхэеэ байна хаб гэхэ мэтээр бодомжолхолоороо, нюрга руумни хүйтэ даагаа һэн. Ганса энэ саарһан дээрэ бүхы һанаагаа табиха гэжэ аһан шадалаараа оролдоноб. Түрэлхи хэлээ яһала мэдэхэ хүн аад, юундэ оршуулжа шадахагүй болонобиб гэн сухалаа хүрэжэ эхилбэб. Теэд «шортоо даа»

Кабинедэймнай үүдэн нэрэ һурагүй нээгдэнэ, хаагдана. Зон ороно, гарана. Багшанаршье, уран зохёолшодшье, юрын уладшье, миин танилнуудшье бии хэбэртэй. Шанга гэгшээр мэндэшэлэлдэнэ, ташаганаса энеэлдэнэ. Би саарһан дээрэһээ толгойгоо үргэнэгүйб, гансал хёлойд гэн тэдэ зониие харанаб. Иимэ шууяан соо хайшан гээд хүдэлхэ аргатай болоноб гэжэ гайханаб. Харин нүгөөдэ хоёрни бэшэжэл мэдэнэ. Оробон, гараһан зон тэдээндэ нэгэшье һаалта хэнэгүй янзатай. Бэшэхэ зуураа бүхы зонтой тэдэ хоёрни хөөрэлдэжэшье, сугтаа энеэлдэжэшье үрдихэ юм. Үдын хоол бариха саг хүрэжэ ерэбэ. Тэрэнэй һүүлээр столой саана һуурияа баһа эзэлбэб. Хүдэлмэриин үдэрэй дүүрэхын урдахана таһагые даагшын кабинедтэ ороо һэм. Цырендулма Цыреновна оршуулаа болоһон зүйлыемни уншаад, иигэжэ хэлээ һэн:

- Мүнөө эндээ гэжэ хэлсэхэдэ, яһала бараг гэхээр, саашадаа дүршэхэш даа. Ши бултыень түрүүн уншаад, нэгэ нэгэ мэдүүлэлээр оршуулдаг болоорой.

Анха түрүүн иимэ бэрхэ хүнэй гарта орожо, хоёр үгэ холбожо һураһамни олзо талаан байгаа гэжэ мүнөө баярлан һанажа ябадагби. Мүн Булат Намдакович намда ехэ туһа хүргэһэн хүн гээшэ. Тэрэ сагта шэнэ, залуу хүдэлмэрилэгшэдэ ехэ анхарал хандуулагдадаг, үнинэй хүдэлдэг «хүгшэн шононууд» яһала дүнгэхэ, туһалха дуратай ябадаг бэлэй. Бадма Тибашкеевич Цыремпилов хүхюутэйгээр энеэбхилэн: - Зай, тугаар гараһан тугал, хэрэгнай хэр гээшэб? – гэхэ мэтээр шоглон һагад дуугархадаа, юрэдөө дэмжэхэ дуратайгаа мэдүүлдэг һэн. Дүршэлөөр баян болонхой Галина Хандуевна Дашеева, Николай Дабаевич Бадмаринчинов гэгшэд намайе ходо үргэдэг, туһалхаяа бэлэн байдаг бэлэй. Манай Хориин хүбүүн Михаил Сангаевич Санданов коридор соо уулзахадаашье, кабинедтэмнай орожо ерэхэдээшье, зөөлэхэнөөр энеэгээд, дулааханаар асууха:

- Зай, нютагаймни хүбүүн, ажал хэрэгүүд ямараар ябажа байна гээшэб?

Сагһаа урид наһанһаа ошоһон энэ нүхэр ехэ номгон даруу зантай һэн. 1990-ээд онуудай хуули засаггүй, оромоо алдашаһан зэбүүн сагта ямаршье гэмгүй хүнэй алуулһанда сэдьхэлээ хүмэрин гашуудамаар байдаг ха юм.

«Буряад үнэн» сониной 90 жэлэй ойдо

ОНСО ТҮГЭЛДЭР УДХАТАЙ ОН ЖЭЛНҮҮД

Долоон хоног бүхэндэ нэгэ дахин летучкын болоходо, газетэнүүдтэ гараһан бүхы материалнууд шүүмжэлэл, шэнжэлэлгэдэ ородог байгаа. Үнгэрһэн долоон хоног соо материалаа толилуулһан һаа, байрадаа һуужа ядан зобогдогшо һэн. Тиихэдэ хүн бүхэн зургаан хуудаһа үдэрэй туршада бэшэхэ ёһотой һэн. Үдэр бүри эдэ хуудаһануудые бэшээд һуухадаа, һарын үнгэрхэлөөр түрүүшүүлэй тоодо заатагүй оромоор байгаа. Эндэ Булат Намдакович ото түрүү һуури эзэлээд, гурбалжан улаан вымпелдэ хүртэгшэ һэн. Би нэгэ дахин, 1991 оной декабрь һарын дүнгөөр олониие ахижа шадаа бэлэйб. Тэрэ үеэр афган сэрэгшэд тухай очеркнуудые бэшэдэг байгааб. Тиин «Юрын лэ хүбүүн» гэһэн очерк улаан самбарта зууршалагдаад, намайе ехэтэ баясуулаа һэн. Тэрээн соогоо БГПИ-гэй студент, Афганистанда албанда ябаад, Улаан Одоной орденоор шагнагдаһан Виктор Юмжанов тухай бэшэһэн байгааб. Һүүлдэ афган-сэрэгшэд тухай арбаад очеркнуудни «Байгал» журналай 1990 оной 5-дахи дугаарта толилогдоо һэн.

Саашань энэ мэтээр тэрэ сагта бэшэдэг байһан гол темэ, шэглэл, материалнуудайнгаа удха тушаа богонёор хэлэхэ дуран хүрэнэ. Соёлой болон һургуулинуудай таһагта хүдэлдэг хадаа би нэн түрүүн энэ талаар һонирходог, бэшэдэг һаабзаб даа. Республикынгаа аймагуудаар олон удаа командировкодо ябагдаа бэзэ. Ямаршье нютаг ошобол, абаһаар лэ соёлой гуламтануудта, һургуулинуудта ородог һэм. Хэһэн ажалаа хооһон үгөөр дурдажа һуунхаар, хоёр-нэгэншье һаа, бодото жэшээнүүдые нэрлэхэ байгааб.

…Үргэн Заганай үбэртэ, үндэр Хайрангын хормойдо оршодог Шэбэртэдэ Улаан Хадын хабшалаар шэмэрүүн жабараар үлеэгээд, саһа бордоһоор шэдэлжэ байгаа һэн. Тэрэ хадаа 1988 оной февраль һара бэлэй. Шэбэртын дунда һургуулиин буряад хэлэнэй болон литературын кабинет соо Буряадаймнай уран зохёолшодой бэшэһэн олохон номууд суглуулагданхай һэн. Тэдэ номуудай дунда энэ нютагта түрэһэн Дондок Улзытуев, Цырен-Дондок Хамаев, Владимир Жалсанов, Ц.Дон, Бальжинима Намдаков, Цырен-Дондок Шагжиев гэгшэдэй номууд онсо һуури эзэлэнхэй байгаа. Шэбэртынгээ дунда һургуулида һураха үедөө Дондок Улзытуевай үетэн нүхэдөөрөө суг гаргадаг байһан «Ошон» гэжэ гар бэшэгэй газетын хэдэн номер һургуулиин музейдэ хаража, һонирхон уншаһанаа һананаб. Тиихэдэ ябахадамни, Шэбэртын һургуулида «Ая-ганга» гэһэн уран зохёолой кружок хүдэлдэг һэн. Кружогой эдир гэшүүд «Ошон» мэтэ баһа газетэ гаргадаг байгаа. Буряад хэлэ тэрэ үедэ заажа байһан багша Һамажаб Зандавна Дымбрылова иигэжэ хөөрөө һэн:

- Шүлэг болон рассказ бэшээд туршаха дуратай хүбүүд, басагад бии. Хожомынь тэдэ булта Дондок Улзытуев шэнги бэрхэ зохёолшод болохошьегүй аалам. Зүгөөр уран зохёолдо, номдо дуратай, түрэл хэлээ эрхим һайнаар мэдэдэг зон болохонь юунһээшье үнэтэй ха юм.

Уулзалгын түгэсхэл дээрэ һурагшад багшатаяа намда Дондок Улзытуевай шүлэгүүдэй ном бэлэг болгон баряа һэн.

Буряадаймнай бэлиг түгэлдэр олон хүнүүдэй үлгы болоһон хэбэд номхон Хэжэнгэ! 1991 оной нойтобор намарай борохон үдэрнүүдэй нэгэндэ тиишээ зорихо ушар гараа бэлэй. Тэрэ ушараа тайлбарилхада иимэ юм. Ушхайта нютагта түрэһэн манай суута композитор Баудоржо Базарович Ямпиловай 75 жэлэй ой гүйсэхэ байгаа. Энээнтэй дашарамдуулан, нютагтань баяр ёһолол үнгэргэхөөр шиидхэгдэһэн юм. Тиигээд лэ тиишээ Буряадаймнай мэдээжэ дуушад болон композиторнууд зорёо һэн. Загарай руу ошоһон дардам харгыгаар автобуснай гуя руугаа гамгүйгөөр шабхуурдуулжа ябаһан морин шэнгеэр яһала шамдууханаар табилуулха юм. Харин дууша нүхэдни хашалгүй, магад, харгы замда ходо ябахадаа, эдэ мэтэдэ бэень дадашоо ха. Дуушад хоолойгоол гамнаха ёһотой бэшэ юм гү гээд һанагдаа һэн. Тиигэн гэһээ Болот Бороев шог зугаа шангаар дэлгэһэн зандаа ябаба. Дугаржап Дашиев һанаа амарханаар дуураһан янзатай. Гансал Сурена Дашицыренова бэеэ гамнаһан тэмдэг үзүүлжэ, хамар, амаяа пулаадай шэгшэгээр халхалжа ябаа һэн. Наталья Будаева баһа хашалгүй зугаална. Сонхын саагуур газар нютагууд ээлжэлһээр үнгэрнэ. Харгын урда талада хоёр зуугаад алхамай зайда багахан һуурин харагдаба. Арбаад гэрнүүд эндэ-тэндэ орбойлдонхой. Һургаагаар бодхооһон хашаа, хорёонууд гэр бүхэнэй араар байна. Зарим нэгэн соонь үбһэнэй орбогорхон бухалнууд тобойлдоно. Зарим гэрэй хоолойһоо сиибэгэр утаан һуунагтана. Тарбагатай… Арадаймнай ахамад уран зохёолшо Чимит Цыдендамбаевай тоонто.

Эгээл гурбан саг багаар лэ Ушхайтада буугаа һэмди. Клуб соо улад яһала суглараад, хүлеэжэ һууба. Нютагай ажахын директор Даша-Доржо Дансаранович Батомункуев нютагайхидаа хотоһоо ерэһэн айлшадтай танилсуулба. Энээнэй һүүлээр концерт эхилээ һэн. Бау Ямпиловай зохёолнууд олоор зэдэлээ һааб даа. Дугаржап Дашиев, Болот Бороев, Сурена Дашицыренова, Наталья Будаева гэгшэд һайханаар дуулажа, сугларагшадые аргагүй хужарлуулһан юм. Тиихэдэ манай мэдээжэ композиторнууд Жигжит Батуев, Юрий Ирдынеев гэгшэд Бау Ямпилов тухай дулаан үгэнүүдые хэлээ бэлэй. Жэшээнь, Жигжит Абидуевич Батуев иигэжэ хэлээ һэн:

- Баудоржо бидэ хоёр нэгэ нютагай шахуу зомди. Би мүнөөнэй Эдэрмэг һууринай ойрохон Шанаа гэжэ газарта түрэһэн хүм. Тиимэһээ бидэ бэе бэеэ багаһаа мэдэхэ байгаабди. Баудоржо арбан нэгэтэй, би арбан хоёртой – иимэ хоёр хүбүүд Хориин ШКМдэ һурахаяа ошоо бэлэйбди. Тэндэ һураха жэлнүүдтээ ходо нүхэсэжэ ябаабди. Баудоржо 1930-1932 онуудаар Дээдэ-Үдэдэ искусствын техникумдэ һураа. Нэгэ бага һүүлдэнь би баһа тэндэ һуралсаа хүм. Свердловскын консерваторидо Баудоржо Базарович 1936 ондо һурахаяа ороо һэн. Профессор Фроловой класста һурадаг байгаа. Ураалай консерваториин дүрбэдэхи курс дууһаад байхадань, дайн эхилээ һэн. Тэндэһээ сэрэгтэ татагдаад, тусхай һуралсал гараһанайнгаа удаа сапёрно ротын командир болгогдоод, Ленинград хотые дайсадһаа хамгаалалсаа. Дайнай дүүрээгүй байхада, тусхай захиралтаар фронтһоо табигдаһан юм. Тиигэжэ 1943 оной намар гэртээ бусаа бэлэй. Тэрэ гэһэнһээ хойшо олон арбаад жэлнүүд соо эршэмтэйгээр ажаллаа. Хэһэн ажалайнь дүнгүүд гэхэдэ, 8 оперо, 3 балет, 3 оратори болон бусад хүгжэмтэ олон зохёолнууд болоно. Баудоржо Базарович гансал урдахияа хараад ябадаг хүн бэшэ һэн. Ниитын ажал хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаададаг байгаа юм. 1962 онһоо Буряадай Композиторнуудай холбоониие хүтэлбэрилөө. 1968 онһоо Россиин Композиторнуудай холбооной секретарь ябаа. Эдэ бүхы ажал хүдэлмэринь, өөрынь бэлиг үндэрөөр сэгнэгдэжэ, Баудоржо Базарович РСФСР-эй Гүрэнэй Глинкын нэрэмжэтэ шангай лауреат, СССР-эй арадай артист, Социалис Ажалай Герой болоһон байна. Ороноймнай дүрбэн мянган композиторнуудай оройдоол долоониинь Социалис Ажалай Геройн нэрэ зэргэдэ хүртэһэн байгаа. Тиин манай Баудоржо Ямпилов наймадахи Герой болоһон юм…

Энээнэй удаа аймагай түб Хэжэнгэ һууринда ехэ концерт үнгэрһэн байна.

Иимэрхүүгээр лэ харгы замуудаар ябагдадаг, суута дуушадтай, эрхим багшанартай, эдэбхи ехэтэй соёлшодтай уулзалганууд болодог байһан юм. Имагтал эдэ хоёр командировконууд дэмы дурдагдабагүй. Ушарынь гэхэдэ, мүнөө жэлдэ Бау Ямпиловай 95 жэлэй ой, Дондок Улзытуевай 75 жэлэй ой гүйсэхэ байна. Эдэ бүгэдэ мартагдангүйгөөр үндэр хэмжээндэ тэмдэглэхэ бэзэ гээд найдагдана. Редакциимнай мүнөөнэй залуу, эршэтэй корреспондент эдэ ойн баярнуудтай холбоотой тусхай даабари абаад, хэзээ нэгэтэ минии ябаһан харгы замуудаар эршэмтэйхэнээр зорихо байха гэжэ һанагдана.

Редакциингаа коллективые гарахаяа байгаа ойгоор эртээнһээ амаршалха зуураа бултыень нэрэ нэрээрнь дурдаха дуран хүрэнэ. Хорин табан жэлэй саана хүдэлдэг байһан нүхэдые заатагүй дурдаха байгааб. Тэдэ зоной олониинь мүнөөшье түрэл редакцидаа хүдэлһэн зандаа юм. Наһатай зон болонхой, үндэр тушаалнуудые эзэлдэг, хүндэтэ нэрэ зэргэнүүдтэ хүртэнхэй ааб даа. Зүгөөр үнөөхил хүхюун, дорюун, зөөлэн намдуу абари зантай зандаа нүхэд юм. Эндэ уншагшадаа хашараахагүйн тула заримыеньшье һаань, заатагүй нэрлэхэмни. Тиихэдэ редакторааР Ревомир Баярович Гармаев хүдэлдэг һэн. Ехэ һайн зантай, зоной талые харадаг дарга байгаа. Мүнөө республикынгаа дайнай болон ажалай ветерануудай Советдэй түрүүлэгшээр амжалта түгэс хүдэлнэ гүб даа. Редакторай орлогшонор Нимаев Пурбожап Нимаевич, Цырендоржиев Цыдып Балданович гэгшэд байгаа. Харюусалгата секретаряар Ринчинов Сергей Дугаржапович – сагаан һайхан сэдьхэлтэй, үнэн сэхэ зантай хүн хүдэлдэг һэн. Секретариадта Бадмаева Ольга Потельхоновна, Дамбаринчинов Баир Цыренжапович, Хубитуев Далай Шагдарович гэгшэд хүдэлөө. Үнгэрһэн жэлэй декабриин 21-дэ Улаан-Үдэ орожо, «Буряадай түрүү хүнүүд-2010» гэһэн конкурсын түгэсхэлэй һайндэртэ хабаадаха үедөө редакциингаа хүдэлмэрилэгшэд Бадмаринчинов Николай Дабаевич, Дашеева Галина Хандуевна, Самбялова Туяна Владимировна, Цыренова Галина Гуруевна, Доржиева Гэсэгма Амуровна, Цыденова Людмила Лопсоновна, Гуродармаева Цырендулма Батуевна, Орбодоева Бэлигма Доржиевна, Цыренова Агния Цыдемпиловна, Дугданова Татьяна Рабдановна гэгшэдтэй уулзахадаа, зүрхэ сэдьхэлни аргагүй баясаа бэлэй. Мүн редакцида олон жэлнүүдтэ хүдэлөөд, наһанайнгаа амаралтада гаранхай Жигжитов Бата-Мүнхэ Жигжитович, Очиров Степан Доржиевич гэгшэдтэй уулзажа хужарлаа һэм. «Буряад үнэнһөө» радиодо ороод, редакторааР хүдэлдэг Амоголонов Даша-Дондок Амоголоновичтай золгожо, удаан ярилдаабди.

1990-ээд онуудай эхинэй хүшэр хүндэ үедэ олон нүхэд редакциһаа гаража, телевидени, радио руу ажалтай болоһон юм. Гадна хэдэн зон түрэл нютаг нугаяа бусахашье баатай болоо һэн.

Удангүй «Буряад үнэнэй» редакторааР Ангархаев Ардан Лопсонович дэбжүүлэгдэжэ, сониноо урдань үзэгдөөгүй үндэртэ гаргажа шадаад, ёһотой аша габьяа харуулаа ха юм. Тиин мүнөө ороһон шэнэ дарга удха түгэлдэр, абьяас ехэтэ энэ хэрэгые саашань энэл зандань үргэлжэлүүлхэ бэзэ гээд ехэтэ найдагдана гээшэ.

Доржо ДАМБАЕВ,
журналист.

Яруунын Үльдэргэ нютагта хамтаралай ажахын байгуулагдаһаар 80 жэлэй ойдо

ОБООТЫН ҮБЭРЭЙ БУУСАДА

Молон Хүндын адагта, үргэлтэй мүргэлтэй Обоото хадынгаа урда хаяагаар 80-яад жэлэй саана нютагаархиднай хамтаралай хүдэлөөндэ абтажа, Ленинэй нэрэмжэтэ гэгдэһэн артелиингээ түб һууринай барилганууды бодхоожо захалһан байгаа.

Урда сагта зулзагаархид, булганаархид, тура, Булганайнгаа араар; Үдэ голойнгоо урда, хойто бэеэр Мэгжын үбэр хүрэтэр Булган талаараа адуу, малаа хаража һуугаа. Хори гаран онуудаар аймагуудые тогтоохо үедэ Зүүн-Үльдэргын һалхита, Зулзага, Булганай үбэр, Тужа гэһэн нэлэнхы ехэ дайданууд Хориин аймагай мэдэлдэ үгтэжэ, түб һууримнай хамтынгаа малай үбэлжөөнүүдһээ, сабшалангуудһаа холо болошоһон байгаа. Урда, хойто хүндынүүдэй, Тужын тунга ехэ бэлшээринүүд хахалагдажа таряалангууд болгогдожо, хэдэн арбаад модон соо посхоодоор хаагдаһан гээшэ.

Гушаад онуудай хардалган, хамалганай үедэ, дайн дажарай һүүлээршье «һүр дараха, һүрдүүлхэ» политикын зоргон соо совет эрхэтэнэй «Айха голамтатай» гэдэгые баримталжа, нютагаархиднай шэнэ сагай улаан ашаае мори, сарнуудтаяа тэгшэ жүдхэлсэһөөр ерэһэн удхатай.

Таби гаран онуудаар хаа хаанагүй хамтын ажахынууд һэргэжэ захалаа һэн. Эгэтын МТС-эй, Эгэтын-Адагай суутай байһан Молотовой нэрэмжэтэ колхозой удаа манай Ленинэй нэрэмжэтэ ажахын түб радиоузелтай, электрын гэрэлтэй болоо һэн. Уран, нарин гартай Чисаанын Мухаандын Дугар гэжэ хүниие урижа, колхознай пилорама тодхуулаа, гал тээрмэтэй болоо һэн.

Урда сагай ехэ түймэртэ абтаһан Хойморой хүхэ хухюур ехэ элбэг байгаа. Тэрэниие татажа газо-генераторна трактор, машинын түлишэ хэдэг һэн. Механик, комбайнер Холхоодой Сандаг боро хараанаар электростанцияа хүдэлгэжэ, 11 саг болотор яларжа толоржо байгша һэмди. Гэбэшье тэрэ ялараан толороомнай хэдыхэн жэлэйл байгаал даа. Ушарынь хадаа станциингаа гэр дулаасуулжа, тооһо шоройень хамадаг Дүүньхэ хүгшэн зомгооһо, зуруулаар зоргондоо аһааха хохюур түлеэндээ баанхаар бензин хаяжа амташаһан байгаа. Тиигээд лэ эртын хабарай нэгэ һүни Хойморой бүдүүн хухюур модоор баригдаһан станцимнай зуруулай модондол дүрд гээд лэ шаташоо һэн даа.

Һүүлдэнь һургуулимнай хорёо соогоо движогоор хүдэлдэг багахан электростанцитай боложо, һургуулиин байшан, багшанарай байранууд толоржол байгаа.

Цэдэнжабай Цэрэндоржо Тайлуудһаа тэргэ, шаргаар почто асардаг һэн. Хабар, зунай сагта эсэгээ амаруулжа, улаашан болоһон Эрдэниингээ нүхэр боложо Тайлууд ошолсоод, столоводо эдеэлээд ерэгшэ һэмди. Тэрэ сагта харгымнай Үдын хүүргэ гараһаар зүүлэжэ, Шулуутын үбэрөөр Тайлууд руу сэхэ буудаг байгаа. Ябадалай харгыһаа холодоһон эгэтын-адагайхид ядалсадаг һэн ха.

Москвада киномеханигай һургуули гараһан Мүнхын Дамба Цыжыпович нүүдэл киношон байгаа. Аппаратура, движогоо тэргэ, шаргада хэжэ, Үльдэргынгөө сомоной нютагуудаар заларжа, хүндэтэй, ехэ хүлеэдэг хүмнай һэн. Клубай пеэшэнэй түлигдэжэ утаанай гарахада, «Кино ерээ!» гэһэн ехэ баяр бологшо бэлэй. Нарһата, Хори ошохын тула Булаганск гү, али Тайлууд хүрэжэ, почтын задагай машинада аһажа хүрэгдэдэг байгаа. Бүри һүүлдэ брезент бүхөөгтэй грузотакси манай нютагуудаар харгылжа, хүн зомнай ябагадахаа болёо һэн.

Нютагуудаймнай клубууд баганууд һэн. Суглаагаа хэдэг, кино, концерт лэ харуулха. Жэлдээ нэгэ гастрольдо ерэһэн буряад театрайнгаа зүжэг харахаяа Эгэтынгээ-Адаг ябгалагша һэмди. Тэндэ Эгэтын дасанай модоор бодхооһон уужам ехэ клуб соо «Тайшаагай ташуур», «Будамшуу» мэтын ехэ зүжэгүүдые хаража һонирхогшо бэлэйбди.

Үльдэргын сомоной найр гэжэ үбһэндэ орохын урда бологшо һэн. 4-5 нютагуудай гүйгөөшэ морид, барилдаашад сугларжа ехэ һайндэр болохо даа. Үдын эрьеһээ Обоотын хушууе тойрожо, Хойто Хүндын посхоод хүрэтэр моридой урилдаа хэдэг һэн. Клубтамнай ута столнууд татагдажа, лабшаатай шүлэннөө эхилээд, сельпоһоо асарагдаһан буузанууд хүрэтэр найрай эдеэн дэлгэрэгшэ бэлэй.

Зүүн-Үльдэргын артель дээрэ гол түлэб газар таряалангай ажалда ябадаг зон байдаг һэн. Урда, Хойто хүндынүүдэй, һалхитын, Зүүн Тужын орооһо тарян Хойто Хүндын станда сэбэрлэгдэдэг, харагдадаг һэн. Мунхантын, Тужын, Дундатын, Хүреэтын полевой станууудаар байралжа тарилга, хуряалгаяа хэгшэ бэлэй.

Стан гүүртэдэ орооһо хатааха ехэ түхеэрэлгэ, олон түлюуртэй орооһо хуураха газар пеэшэнүүд байгша һэн. Зэргэшээ моритой үндэр фургонуудаар шиигтэй орооһоной хамбынууд хатаагдахаар буужал байха. Пүүрэһэн тарян автомашинаар Тайлуудай «Заготзернодо» ябуулагдажал байха.

Артелиимнай дунда үрэһэ таряанай 5-6 амбаарнууд байгша һэн. Поолиһоо бууһан тарян эндэ сэбэрлэгдэжэ, илгагдажа, амбаарлагдажа, ажалта үдэртэ хубаагдажа байха. Энэ ажалда хэдэн гар веялкэнүүд бүхэли үдэр хүдэлгэгдэжэ, ерэхэ тарилгын үрэһэн бэлдэгдэжэл байгша бэлэй.

4-5 наһанһаа тогоошон Дэжэдмаа эжыгээ дахажа, хабар, намартаа полевой станууудаар, зундаа үбһэшэдэй отогуудаар байрлажа эхэ нютагайнгаа байгаалиин элдин соо зоргондоо үдэгдэһэн гээшэ.

Үбэлэйл сагта Обоотын үбэрэй буусада, бишыхан гэртээ үбэлжэгшэ һэмди.

Дугдан Цыденов наһанайнгаа нүхэр Дэжэд Митыповатай олон үри бэенэрээ үдхэжэ һууһан юм. Дугданхай гуша гаран онуудаар Эгэтын МТС-эй механизаторнуудай курс нютагайнгаа Шойжодоржо Дондоков, Намжалма Чимитова, Долгор Цырегмаева болон бусадтай дүүргэжэ, Хойто, Урда хүндынүүдые, Тужа, Хонти, Дундата болоод Хүреэтын майлануудые ЧТЗ тракторнуудаар анха түрүүн хахалжа, таряалан болгоһон юм.

1950 гаран он болотор колхозойнгоо тракторно-таряан ажалай бэрхэ бригадир ябаа.

Дэжэд абгайн хээгүй ажал байгаагүйл ёһотой. Үдэрэй 60-70 боолтын бухал табижа ябадаг байгаа. Ханда Чимитова, Ханда, Намсалмаа Борбоевануудь, Бүдэ-Ханда Магсарова, Радна-Ханда Балданова болон бусад шанга ажалаараа шалгардаг байгаа.

Залуухан механизаторнууд Шойдон Дашиев, Дондок-Доржо Бальжанов болон бусад дайнай һүүлэй үеын тарилгын эхин буураздаа татадаг һэн. 16-17 наһатай Шойдон, Дондок-Доржо хоёр гушаад модондо байдаг Эгэтын МТС-һээ паар сараар молотилка асаржа, Талынгаа нуурай мүльһэн дээрэ тодхоод, таряа сохидог һэн.

ТАРЯАН АЖАЛАЙ БРИГАДИР

1980 ондо абтаһан зураг дээрэ Дэжэд абгай Дугданхай хоёр Североморскын уһан сэрэгэй авиациин офицер Цэрэн хүбүүнтээ оронхой. Цэрэн Цыденов 20-ёод жэлдэ Североморскын албанда ябахадаа «Киев», «Москва» гэһэн томо авианосецуудаар Атлантикын походто ябадаг байгаа. Авиациин майор Цэрэн Дугданович Восточно полкһоо амаралтадаа гараа һэн.

НЮТАГАЙ ДАЙШАЛХЫ НҮХЭД

1956 оной фото-зураг. Зүүн гарһаа дайнай ветеран Уяандоржо Цыренжапов залуу наһанһаа түрэлхидөөрөө мал ажалда ябаа. Механизатораршье хүдэлөө. Зэргэ һуугаашань минии ехэ аха Цыбигмид Ринчинов. Тэрэ 1940 оной Буряад-Монголой искусствын декадада Яруунын гурбан лимбэшэдэй нэгэн ябаа. Баруун дайнай хэдэн фронтнуудаар эрэлхэгээр ябаа. Подрывник дайшалхы мэргэжэлтэй һэн тула һүниин сагта дайсанай ара талада парашюдаар хаюулжа, түмэр зам, складуудые тэнэлхэ даабари дүүргэдэг байһандаа, Улаан Одоной хоёр орденттой, «Шэн зоригой түлөө» хоёр медальтай, мүн дайшалхы

хэдэн медальнуудтай, нютагайнгаа сэрэгшэ Аабуу Цыреновтэй 1946 оной намар Зүүн фронтһоо ерээ һэн.

Цыбигмид Цыбикович Үльдэргынгөө долоон жэлэй һургуулида уран зурагай, хүгжэмэй, физкультурын багшаар хүдэлөө һэн.

Арада зогсоһон дунда аха Цыбикдоржо Ринчинов залуухан наһанһаа колхозойнгоо таряан ажалда жатка, лабогрейка мэтын морин машинада хүдэлдэг һэн. Хожомынь газогенераторна, ХТЗ, НАТИ тракторнуудые жолоодоо, Үльдэргынгөө таряаланда анха түрүүшын самоходно комбайн асаржа оруулаа бэлэй. 1948 ондо Улаан Армида татагдажа, танкын залууршанаар Хитадай ханын хажууда жэл ябаад, хоёр жэлдэ Украинада, Полтавска областиин Пирятин хотодо штабай бэшээшээр алба гараад ахалагша сержант ерэһэн юм даа.

1959 оной зураг дээрэ Дампилай Цэдэндоржо аха, дүү Цэрэнбазар Бадмаев, Данзанима Дампилон хоёртоёо оронхой. Цэдэндоржо хадаа Галсанай Дулма хүгшэнэйнгөө дүү Бадма Галсановай одхон хүбүүн Данзанимые үргэжэ абаһан, нэрэдээ оруулһан байгаа. 1937 оной Цэрэнбазар эсэгээ, Долгор эжыгээ дахажа, мал ажалда ябадаг һэн. Данзанима Дулма эжынгээ заршамаар эртэ бодожо, һаамай ажалай оньһо дүрые абаһан юм. Армиин һүүлээр Хойморойнгоо, «Коммунизм» колхозойнгоо түрүү һаалишадай нэгэн ябаа. Һүүлдэнь Рая нүхэртэеэ хонин ажалда орожо, мүн лэ магтаалтай хонишод болоод, телевизор, мүнгэн шагналда хүртэгшэ һэн. Үльдэргэеэ ошоходоол, Данзанима үүриндээ заатагүй айлшалдаг бэлэйб даа…

Дампилон Цэдэндоржотон колхоз болоһонһоо хойшо мал ажалда, Бүтүүгэйнгээ Хойморто наһаараа байһан юм гээбы. Хабарай сагта, мяха шүлэнэй хоморто:

- Цэдэндоржо, шархииш дэбтээнхэйб. Мяха һанажа шарам бусална. Тэрэ хүнды түмэрөө үргэлөөд – Зүүн Хойморoор ябажа ерэл даа. Гүрөөһэд даншье буухиралдана даа, олошоронхойлха, - гээд, Дулма абгайн һалахагүйдэ, үгэ үсөөнтэй үбгэжөөл хэлэһэн соонь шархи углажа хүнгэхэнөөр ошоо һэн ха. Нилээдгүй удаан ябажа ерэхэдэнь:

- Олоһон юумэш алга маахам быдаа. Дүйхэр-дүйхэр гэшхэлжэ данханшье тулюурханаар ошоно һэнши даа, - гэжэ Дулма абгай хойморойхидойнгоо энеэдэ дэбэргэдэг байгаа гэхэл даа.

Цэдэндоржо Дампилон һү һаалиингаа ажалай хажуугаар Хара Хушуунай буусалиг сабшалан олон жэлдэ уналжа байгаа. Ехэ

майлын гараар сабшагдаад тармаха үедэ, хаһаг тэргээр багтажа гараха зайгүй бирсагар олон бухалай табигдахые харагша һэм.

ХОЙМОРТОО, ХАРА-ХУШУУНДАА…

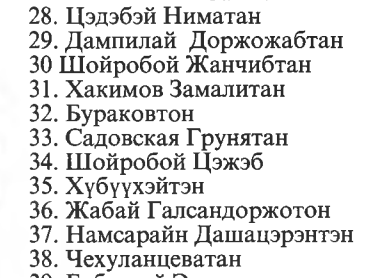

1949-1958 ОНУУДААР ЗҮҮН-ҮЛЬДЭРГЭДЭ ажаһуулһан айлнууд

1.Агбаанай Базартан
2. Базарай Лубсантан
3. Шадабай Жамбалтан
4. Ошорой Балдоржо
5. Шагдарай Дашаниматан
6. Мундаргатан
7. Жамьянай Гончигтон
8. Ламажабай Шэмэдтэн
9. Дугданай Цыбигжабтан
10. Ламажабай Содном
11. Цымпилэй Намжилтан
12. Бардын Галсантан
13. Ширабай Пүнсэгтэн
14. Дампилай Дугаржабтан
15. Ширабай Бадмаатан
16. Цэрэнэй Аабуутан
17. Дагбын Цэдэндамбатан
18. Намдагай Жанчибтан
19. Баргажан Гарматан
20. Петровой Доржотон
21. Дубшанай Түдэбтэн
22. Мүнхын Шэмэдтэн
23. Жэгмэдэй Балдантан
24. Бахалаев Антонтон
25. Ринчинэй Цыбигмидтэн
26. Сультимэй Цырендоржотон
27. Цэрэндэлэгэй Санжайжантан
28. Цэдэбэй Ниматан
29. Дампилай Доржожабтан
30 Шойробой Жанчибтан
31. Хакимов Замалитан
32. Бураковтон
33. Садовская Грунятан
34. Шойробой Цэжэб
35. Хүбүүхэйтэн
36. Жабай Галсандоржотон
37. Намсарайн Дашацэрэнтэн
38. Чехуланцеватан
39. Бабуугай Эрдэнитэн
40. Цэдэнэй Аюшатан
41. Борбойн Шэмэдтэн
42. Галсанай Цэдэбтэн
43. Цэдэбэй Залхайтан
44. Бобойн Санжайтан
45. Цэдэнжабай Цэрэндоржотон
46. Аампын Ахайхантан
47. Доржын Данзанима
48. Дари хээтэй
49. Уранай Митэбтэн
50. Цыренжабай Бадматан
51. Шэмэдэй Мүнхэтэн
52. Батын Дондогтон
53. Садовскиин Василитан
54. Галсанай Дамбатан
55. Цэдэбэй Цэрэндондогтон
56. Дашын Галсантан
57. Сэбээнэй Шэмэдтэн
58. Жэгмэдэй Шэмэддаритан
59. Цэрэнэй Бальжартан
60. Цэрэнэй Дашажамсатан
61. Шарабай Магсартан
62. Бүүбэйн Жэбзэмаа
63. Мангайн Мүнхэ
64. Сэмпэлэй Шэмэд-Даритан
65. Дамшаагай Цэдэбтэн
66. Цэдэбэй Жэбзэмаатан
67. Цэрэнэй Бальжиматан
68. Ошорой Дашатан
69. Доржын Цэдэндамбатан
70. Ширабай Бадмацэрэнтэн
71. Цэдэнжабай Ринчинтэн
72. Цэдэнэй Жанатан
73. Цэрэнэй Дамбатан
74. Цэрэнжабай Уяандоржотон
75. Цэдэнэй Дугдантан
76. Хабировтан
77. Климов Петртон
78. Климова Дунятан
79. Саттарова Галсыматан
80. Цэжэбэй Жамьяндоржотон
81. Дамдинай Бадматан
82. Модогоров Егортон
83. Пүнсэгэй Доржотон
84. Модогоров Капитонтон
85. Номтын Цоктотон
86. Тарнуев Василитан
87. Дондогой Дулматан
88. Нурбын Доржотон

АЖАГЛАЛТА: 1952 оной зунай үдэр Обоотын хормойһоо Дашадондог Дугарович СОСОРБАРМАЕВАЙ буулгаһан Зүүн-Үльдэргэ тосхоной түхэл харуулагдана. Гурбан тулга-хүлтэй хуушанай фотоаппарадай абаһан энэ зурагай хоёр талын 20 гаран айлай гэрнүүд багтаагүй.

Айлнууд үе-үе бууса, хорёогоо урилжа байдаг һэн. Колхозой мал ажалда наһаараа ябажа, өөһэдынгөө бууса түхеэрээгүй айл олон һэн. Тиимэһээ тэдэнэр колхозой үбэлжөөнэй, зуһаланай гэрнүүдээр нүүжэ ябадаг байгаа. Тиихэдэ залуу багшанар малда ябаһан зарим зоной гэртэ байрлагша бэлэй.

Һургуулида ерэһэн дүрбэн нютагуудай үхибүүдэй хамтын байранууд бии һэн.

Энэ хуудаһа Булат ЖАНЧИПОВ бэлдэбэ.

11
Тоонто
Буряад үнэн
9.06.2011
Дүхэриг
№ 22 (21819)
№ 22 (734)

К 350-летию добровольного вхождения Бурятии в состав Российского государства

Предки бичурских ашабагатов более 300 лет тому назад стали осваивать один из красивейших и богатейших уголков родной Бурятии, земли вдоль левобережья воспетого писателем Б. Мунгоновым бурливого Хилка. Их потомки согласно древним традициям продолжают свой род, живут и трудятся на благо родимой земли.

АШАБАГАТЫ БИЧУРЫ

Бичурский аймак, один из 22-х сельских районов республики, граничит с Мухоршибирским, Кяхтинским и Селенгинским районами РБ и Малетинским (ныне Петрозаводским районом Забайкальского края, административно и территориально образован в феврале 1935 года. Он вобрал в себя часть улусов, деревень и сел Малетинского района Читинской области, Кяхтинского и Мухоршибирского районов. Районный центр Бичура основан в 1767 году. Его название происходит, по утверждению лингвистов, от монгольского слова «Писура», означающее низкое место, заросли, кусты.

Как и по всей Сибири, история его местностей тесно связана с осуществлением крестьянской колонизации Забайкалья. Так, села Буй, Елань, Малый Куналей, образованные на бурятских зимниках в конце 50-х годов XVIII столетия русскими казаками, призванными укреплять границы государства, были вотчинами Троицкого и Посельского монастырей. Бичура, Окино-Ключи, Билютай, Новосретенка, Мотня, Покровка и Петропавловка основаны старообрядцами - семейскими, раскольниками православной церкви опять же на бурятских землях. Они были сосланы в Сибирь по указу Екатерины II от 14 декабря 1762 года из западных областей России для ее колонизации. Их предки проживали в губерниях вокруг Москвы. Именно после раскола они оказались в Польше. Так как их сослали в Сибирь семьями, их и назвали семейскими.

350 лет на просторах Бичуры в добром согласии живут и трудятся и русские - семейские, и представители родов бодонгут, гучит и хауцай хори-бурят, и сонголы монгольского происхождения, и ашабагаты булагатского племени. За самоотверженный труд и активное участие в общественных делах многие бичурские ашабагаты награждались высокими правительственными наградами Родины. Так, трое уроженцев из одного улуса Хаян удостоились высшей награды СССР, ордена Ленина. Редчайший случай!

Э.С. САНЖИЕВ, 1875 года рождения, чабан колхоза «Улан-Одон, Постановлением ЦИК СССР в 1936 году награжден за выдающиеся успехи в животноводстве орденом Ленина. Награду ему вручил в Кремле Всесоюзный староста М.И. Калинин. Орденоносца встречали в Бичуре аплодисментами. В своих выступлениях перед тружениками он рассказывал о приеме в Кремле руководителями партии и правительства, о ярких впечатлениях от Москвы, ее заводов, фабрик, метро.

Другой хаянец **Ж.Г. ЦОКТОЕВ,** 1916 года рождения, участник Великой Отечественной войны, награжденный медалью «За боевые заслуги», вернулся с фронта инвалидом. В мирное время трудился механизатором в колхозе, а в 1960-е годы стал выдающимся мастером высоких урожаев кукурузы и его самоотверженный труд в 1966 году был оценен орденом Ленина.

Л.О. ПАРАЕВА родилась в селе Хаян, вся ее трудовая деятельность прошла в совхозах «Бичурский» и «Новосретенский». В течение многих лет она ежегодно добивалась высоких показателей, получая по 100 ягнят от 100 овцематок. За высокие трудовые показатели победитель социалистического соревнования Лхамажап Очировна награждена орденом Ленина и юбилейной медалью «За доблестный труд. В ознаменование 100-летия со дня рождения В.И. Ленина».

О.Б. АЮШЕЕВ родился в 1940 году в с.Дунда-Киреть. В возрасте одного года оставшись круглой сиротой, в 1954 году окончил Хаянскую семилетнюю школу. Трудовую деятельность начинал прицепщиком на тракторе и штурвальным на комбайне. В 1958 году окончил курсы трактористов при Илькинском СПТУ-5, в 1960 году - курсы при Бичурской «Сельхозтехнике». По итогам социалистического соревнования VIII, IX и X пятилеток (1965-1980) он был признан победителем среди механизаторов района. За выдающиеся успехи награжден знаком ЦК ВЛКСМ «Золотой колос» (1968 г.). В 1969-1971 гг. награжден двумя бронзовыми медалями ВДНХ. В 1971 году ему вручен орден Ленина. Он являлся депутатом Верховного Совета СССР 9-го созыва (1974 - 1978гг.). 20 декабря 1977 года он выступил на его 8-й сессии.

Выходец из ашабагатов Бичуры **Т. Б. ЮМСУНОВА** из Шибертуя закончила филологический факультет Бурятского государственного педагогического института имени Д. Банзарова. Проработав 2 года в родной школе, стала преподавать на кафедре русского языка БГПИ, защитила кандидатскую диссертацию. Затем трудилась в СО РАН в г. Новосибирске, после - старшим научным сотрудником в Институте русского языка РАН (Москва) и Институте лингвистических исследований РАН (Санкт-Петербург). В 2005 году она защитила докторскую диссертацию на тему: «Русские старообрядческие говоры Забайкалья: особенности формирования и современное состояние». Она является крупным ученым в области языка семейских - старообрядцев. Тамара Балдановна - гордость ашабагатов в науке. В последние годы живет в США.

С.Ц. ИТЫГИЛОВ (1947-1990 гг.), так же из улуса Хаян, окончил сельскохозяйственный техникум имени М.Н. Ербанова, Новосибирскую ВПШ. Мудрое изречение бурят «Хун болохо багаhаа, хулэг болохо унаганhаа» удивительно подходит к короткой и насыщенной его жизни. После окончания техникума его избирают секретарем комитета ВЛКСМ колхоза «Дружба», затем председателем Ара-Киретского сельсовета. При окончании партийной школы работает при райкоме КПСС секретарем парткома совхоза «Бичурский», в течение десяти лет директором совхоза «Окино-Ключевский», затем заместителем председателя Бичурского райисполкома.

Ашабагат **С.Д. АЮШЕЕВ,** 1945 года рождения, из улуса Дунда-Киреть, прошел все ступени партийно-политической работы в республиканской партийной организации: инструктор и заведующий отделом Октябрьского РК ВЛКСМ г. Улан-Удэ, ответсекретарь Бурятского отделения Всесоюзного общества «Знание», инструктор Бурятского обкома КПСС, секретарь Баунтовского и первый секретарь Окинского райкомов КПСС. Сергей Данзанович своим ответственным трудом приобрел большой опыт работы.

Н.Н.САНЖИЕВ (1933-1996 гг.), майор в отставке, окончил Школу начальствующего состава МВД СССР с красным дипломом в г. Вильнюсе Литовской ССР в 1962 году и работал старшим оперуполномоченным ИТК-7 с. Харанхой Кяхтинского района, заместителем начальника колонии ИТК-5 с. Цолга Мухоршибирского района, начальником колонии п/я ОВ 94/6 и начальником отдела внутренних дел Тункинского района. Более 12 лет работал заместителем директора по административно-хозяйственной части Бурятского государственного академического театра оперы и балета, директором театра кукол «Ульгэр». За заслуги в развитии театрального искусства республики ему присвоено почетное звание «Заслуженный работник культуры Бурятской АССР».

Д.Б.ДАБАРДАЕВ, 1947 года рождения, из улуса Судутуй, окончил без отрыва от производства Всесоюзный юридический заочный институт в городе Москве в 1974 году. Награжден юбилейной медалью «За доблестный труд в ознаменование 100-летия со дня рождения В.И. Ленина». Он - «Заслуженный юрист Республики Бурятия». Трудовую деятельность он начал инспектором Бичурского районного отдела социального обеспечения, в течение 18 лет работал заведующим отделом социального обеспечения и заместителем председателя райисполкома Кижингинского и Железнодорожного районов Республики Бурятия, избирался депутатом Кижингинского и Железнодорожного районного Совета народных депутатов и членом Обкома профсоюза работников государственных учреждений Республики Бурятия. С 1983 года по 1995 работал юрисконсультом и начальником юридического отдела в предприятиях, учреждениях Республики Бурятия. С 1995 года по 2005 год, до последних дней своей жизни, работал нотариусом Кабанского, Иволгинского, Улан-Удэнского нотариальных округов Республики Бурятия.

С.Ц.Итыгилов

Бичурский ашабагат **А.П.САНЖИЕВ** из Хаян был руководителем народного Дома мастера сельского поселения «Еланское». Творчество Алдара Петровича известно далеко за пределами Бичурского района. Он участник многих Республиканских и Всероссийских выставок. Недавно состоялась его персональная выставка в Художественном музее имени Ц. Сампилова. За творческие успехи, высокий художественный уровень и сохранение народных традиций декоративно-прикладного искусства ему присуждались призы, дипломы лауреатов первых степеней. Сегодня он известный в республике резчик по дереву, его давно по праву называют мастером. Он участвовал в реставрации Мурочинского дацана Балдан-Брейбун, создавая неповторимые украшения для здания. Отличает его работу удивительное сочетание мастерства, чувства материала и какая-то непостижимая близость к искусству древних восточных художников.

Н.Н.Санжиев

Особенно завораживают его работы «Хи-морин», «Дракон», «Карающий меч Гэсэра». Его образы выходят из глубины веков, переплетаясь с душевным складом мастера, с его чувствами. Авторские работы мастера «Арканщик», «Будамшу», «Белый старец», «Внук чабана» приобрели в свои фонды художественный музей имени Ц. Сампилова и Кяхтинский музей народного творчества. Работы мастера имеются в частных коллекциях Японии, Китая, Монголии, Франции и других стран. Они приобретаются через фирмы «Буряттур», «Спутник» и другие туристические фирмы.

В рамках Международного Бурятского национального фестиваля «Алтаргана-2008» он принял участие в выставке-конкурсе проектов этнотуристических центров «Бурятское поселение» с проектом «Путь Чингисхана», цель которого сохранить для будущих поколений обычаи и традиции своего народа, чтобы иметь возможность путнику или туристу соприкоснуться с национальным центром. Уникальный эскиз и макет был высоко оценен членами жюри. В конкурсе юрт Алдар Петрович за изготовление собственными руками юрты и защиты ее всей дружной семьей, награжден дипломом 1-й степени, денежной премией оргкомитета Международного фестиваля «Алтаргана-2008 года» в г. Иркутске.

Д.Б.Дабардаев

Алдар Петрович - добрый и требовательный педагог и хороший организатор. Первые его ученики народного Хаянского Дома мастера сегодня уже заявляют о себе своими интересными работами на выставках республики. А.П. Санжиев пользуется заслуженным уважением среди жителей своего улуса и района, он отзывчивый человек, настоящий мастер своего дела.

Б. БАДМАЕВ,
ветеран Великой Отечественной войны и педагогического труда.
С. САНЖИЕВ,
ветеран военного тыла.

Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэлэй байгуулагдаһаар 20 жэлэй ойдо

БУРХАН БҮТЭЭХЭ БУЯН ХЭШЭГТЭЙ

Хэбэд номхон Хэжэнгын аймагай Чисаана тоонтотой, угай бэлигтэй, уран гартай, Булагта түрэһэн Максим Цоктоевич ГОМБОЕВ 30 гаран жэлдэ Хабаровск хотодо ажаһуулаһан, талаангаа хурсадхаһан, түмэр дээрэ һиилэхэ һуралсал тусхай училищида гараһан юм.

Холын нютагта олон жэлдэ ажаһууха үедөө (Хабаровскын ТЮЗ-дэ, рекламын газарта хүдэлөө) олон шэмэглэл түмэр дээрэ һиилэн бүтээжэ, түрэл дайдынгаа һайхан байгаали, үльгэр домогуудые, суута геройнуудые бүтээлнүүд дээрэ һэргээһэн, зураглаһан бэлигтэй уран бэлигтэн һүүлэй үедэ модоор гоё һайхан шатар буряад маягтайгаар бүтээһэн байха юм. Тусхай һугалга соонь бишыхан хурьгад (пешкэ), арсалангууд, хан шэрээ дээрэ һууһан хаан, хатан һиилэгдэн уран гоёор бүтээгдэнхэй байна. Тиихэдэ Ногоон Дара эхэ, Сагаан Дара эхэ, Хан гарууди шубуу, ехэ хэмжээнэй Будда бурханиие хуша модоор (уян модоор) ехэ гоёор бүтээһэн Максим Цоктоевич нёдондо «Алтарганада» зорюулагдаһан республиканска выставкэ дээрэ нэгэдэхи һуури эзэлээ, хожомынь Монголдо болоһон «Алтарганын» ехэ наадан дээрэ шалгарһан габьяатай юм.

Эндэ «Сагаан үбгэн», «Байгал», бусад модон дээрэ һиилэһэн хүдэлмэринүүдээ, тиихэдэ Дамжан Дорлиг, һэлмэ бариһан Манжашэрэ бурхадаа олоной үзэмжэдэ табиһан байха юм.

Өөрынгөө гоё шэмэглэлтэй хан шэрээ дээрэ һууһан ехэ хэмжээнэй Будда бурхан мастерской (Орешково тосхондо) соонь һууна. Эндэ туһалдаг, суута уран зурааша, ВАРК-ын президент байһан, «Уран зураг» гэһэн урданай маягаар залуушуулые тусхай шэрэ будагаар бурхан зуража һургаһан, Россиин арадай уран зурааша **Даши-Нима Дугарович Дугаровай** шаби, бэрхэ уран бэлигтэн **Эдуард Павлов** (дүү хүбүүниинь уран гартай Павел Даши-Нима Дугаровта баһал һураһан) аха захатан М.Ц.Гомбоевтой суг хүдэлдэг, баһал модоор бурхадые бүтээдэг юм.

Гоёор модон дээрэ һиилэһэн үхэг дээрэ һайхан зурагтай ханза, Сагаан үбгэн модоор һиилэгдэнхэй байна. Түмэр дээрэ һиилэһэн «Дева Гургули» гэһэн һур харбажа байһан бурхан эхэнэр бидэндэ һайшаагдаба.

Пастель үнгөөр бүтээһэн гурбалжан зурагууд, нэрлэбэл, «Бороогой һүүлдэ», «Байгал дээрэхи наранай оролго» (вагоной сонхоор зурагдаһан), «Үглөөгүүр» гэһэн унагатай зурагууд бидэнэй анхарал татаба.

«Мэдээсэл дуулгагша» («Гонец») гэһэн түмэр дээрэ һиилэгдэһэн зураг дээрэ яаралтай мэдээсэл дуулгахаа яаран морин дээрэ гүйлгэһэн буряад хүниие харанабди. Ажаһуудалай үндэһэ (женьшень) харуулһан гурбалжан зурагууд дээрэнь Байгалай баялиг (загаһад), Баян-Сүмбэрэйнь булгад, бэе бэетээ ниилэһэн эрэ эхэнэр хоёр зохидоор зураглагданхай.

Тус хуудаһа Бэлигма ОРБОДОЕВА бэлдэбэ.
Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото.

ВАРК-ын ТҮРҮҮШЫН ПРЕЗИДЕНТ

Даши-Нима Дугарович ДУГАРОВ Агын Буряадай автономито округой Могойтын районой Амидхааша нютагта 1933 ондо угай бэлигтэй түмэршэ дарханай гэр бүлэдэ түрэһэн юм. Багаһаа түмэршэ дарханай бэлигтэ һурахаһаа гадна урданай ханзануудай шэмэглэл шудалһан байха юм. Байгаалиһаа абтаһан шэрэ будагаар гоёогдоһоорнь тэрэ ехэ һонирходог байгаа.

Шэтын уран зурагай һургуулида һураһанай удаа Эрхүүгэй училищида ороһон байна. Удаань 1952 ондо Ленинград ошожо, уран зурагай һургуулиин һурагша, һүүлдэнь И.Е.Репинэй нэрэмжэтэ Уран зурагай, скульптурын болон архитектурын институдай оюутан болоһон юм. Оюутан байха үедөө 1959 ондо Буряад-Монголой искусство болон литературын декадада хабаадаһан байна. Институдаа дүүргээд, Улаан-Үдэеэ бусажа, Буряадай Уран зурагай холбооной зохёохы ажалда эдэбхитэйгээр хабаадажа эхилһэн юм.

Россиин олон ондоо үндэһэ яһатанай мэдээжэ уран зураашадай дунда Д-Н.Дугаров бэлиг талаангаараа шалгараа һэн. Зохёохы ажалайнгаа 45 жэл соо 300 гаран тематическа болон байгаалида зорюулагдаһан, 400 гаран графическа хүдэлмэринүүдые бүтээгээ. «Бэриие үдэшэлгэ», «Буряадай басагад», «Буряадуудай ёһо заншалнууд», «Урданай буряадуудай ажабайдал», «Буряадуудай түүхэ, домогууд», «Оротоной ажабайдал», «Гомбожап Цыбиков Түбэдтэ», бусад темээр үлхөө зурагуудые бүтээһэн алдартай байна.

Буряад арадайнгаа үндэһэн хүдэлөөнэй эдэбхитэн байһан хадаа ВАРК-ын анха түрүүшын президент боложо, соёлоо, түрэл хэлээ, ёһо заншалаа үргөө. «Буряад зураг» гэһэн залуу уран зураашадай һургуули байгуулжа, бурхан урданай үнгэ шэрээр зуража һургаа, Сүүгэлэй, Агын дасануудые шэмэглэн һэргээгээ.

Үндэһэн арадайнгаа оюун бэлиг, буряад соёл, түрэл хэлээ, ёһо заншалаа һэргээхэ хэрэгтэ ехэ хубитаяа оруулһан ехэ габьяатай Д-Н.Д.Дугаровай нэрэ мүнхэлэгдэнхэй.

БАЯН СЭДЬХЭЛТЭЙ, БААТАР ЗОРИГТОЙ

2004 онһоо хоёр жэл соо ВАРК-ын президентын уялга бэелүүлһэн (анхан вице-президентнь байһан) хэбэд номхон Хэжэнгэ тоонтотой Бато Дугаржапович БАЯРТУЕВ бэлигтэй багша, литература, фольклор шэнжэлэгшэ, хэлэ, бэшэгэй эрдэмэй доктор байһан юм.

Республика соомнай хубилган шэнэдхэлгын үедэ эдэбхитэй хабаадагша байһан Б.Д.Баяртуев ниитын ажалда хүсэ шадалаа, оюун ухаагаа зорюулжа, обществодо демократи байгуулха хэрэгтэ, эрхэтэдэй сүлөөтэ байдал хамгаалха хүдэлмэридэ хам оролсоһон байна.

Ниитын ажал ябуулагшын хэһэн аша габьяань ехэ юм. 1991 ондо Бүгэдэ буряадуудай хурал (суглаан) дээрэ ВАРК-ынгаа вице-президентээр һунгагдаһан юм. Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэлэй хүтэлбэрилэгшэдэй нэгэн 15 жэл соо байжа, буряад арадайнгаа ёһо заншалнуудые, һайндэрнүүдые һэргээхэ хэрэгтэ шармайн оролдоо. Үндэһэн проектнүүдэй бэелүүлэгшэдэй нэгэн байһан, тэрэшэлэн арадай һайндэрнүүдэй, фольклорно-уран һайханай харалгануудай, фестивальнуудай үүсхэлшэ, автор байһан хадаа монгол арадай томо юбилейнэ хэмжээ ябуулгануудай эмхидхэгшэ, тэрэ тоодо «Гэсэр» эпосэй 1000 жэлэй ойн баярые үндэр хэмжээндэ үнгэргөө, бурханай түүхэ, фольклор шудалха хэрэгтэ ехэхэн хубитаяа оруулһан, нэрэеэ мүнхэлһэн байха юм.

ЦАМ-да зорюулагдаһан малгай, Калачакрын бурхад, мүн олон гартай Брайшир эхэнэр бурханай модоор хэгдэһэн бүтээлнүүд хэгдэжэ байна. Тээмэндэ Хамба лама Дамба Аюшеевэй захилаар ехэ гоё Ногоон Дара бүтээжэ, сэхэ Ивалгын дасан залаа.

Түрэл Чисаанынгаа дасанда Майдарай хуралай ногоон мори бэлдэжэ байһан тухайгаа, байгаалияа хамгаалха зурагуудые бүтээхэ түсэбтэй байһан тухайгаа Максим Гомбоевич омогорхон хэлээ һэн. Бэлигтэй уран гартанда үшөө ехэ амжалта, зохёохы абьяас, урма зориг хүсэл даа!

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: бэлигтэй уран гартанай бүтээлнүүд.

Буряад ороной Росси гүрэнэй мэдэлдэ орohоор 350 жэлэй ойдо

ҮХИБҮҮДЭЙ ЗОХЕОЛНУУД СЭГНЭГДЭЭ

Хүтэлбэрилгын болон эрдэм hуралсалай кадриуудай талаар республиканска институдай үүсхэлээр «Моя малая родина» гэhэн конкурс согологдобо. Тус хэмжээ ябуулга Буряад ороной hайн дураараа Россиин бүридэлдэ орohоор 350 жэлэй ойн баярта зорюулагданхай байгаа.

Үхибүүд ехэ hонирхолтой эссе, дэлгэрэнгы мэдээсэлнүүдые бэшэжэ эльгээгээ. Табан номинацинууд байгаа: «Так случилось», «Это - Личность», «Эпоха имени меня», «Моя малая Родина на карте России», «Наш подарок малой Родине». Ахын, Яруунын, Хориин, Баунтын, Сэлэнгын, Хэжэнгын, Баргажанай, Бэшүүрэй, Захааминай аймагуудай hурагшад ажалнуудаа эльгээгээ.

«Моя малая Родина на карте России» гэhэн номинацида эгээл олон хабаадагшад байгаа. Харин Новобрянска hургуулиин hурагша Мария Степанова эгээл олон балл абаhан байна. Тэрэнэй «О чем звенят колокола» гэhэн эссе жюриин гэшүүдтэ ехэ hонирхолтой байгаа. Хоёрдохи hуурида Загарайн аймагай hурагшад Екатерина Родионова, Ольга Лютова, Олеся Сайфутдинова гэгшэд гараа. «Топонимика моего села Старый Онохой» гэhэн ажалынь баhал үндэр сэгнэлтэнүүдтэ хүртөө.

«Это - Личность» гэhэн номинацида Хяагтын аймагай Алтайн дунда hургуулиин hурагша Баирма Очирова түрүүлээ. Бэлигтэй басаган «Моя близкая подруга» гэhэн ажал бэшээ. Тэрэнэй нүхэр басаган Оксана Очирова hургуулиин

эгээл эдэбхитэйшүүлэй дунда ородог. Ажалдаа, hуралсалдаа дуратай басаган «Дангина» гэhэн конкурсын хэдэн дахин илагша болоhон юм. Иимэ талаан бэлигтэй нүхэртэй байхадаа ехэ омогорхоноб гэжэ Баирма бэшэнэ.

Ринчин Аюшеев манай республика дотор мэдээжэ болонхой дууша хүбүүн Лудуб Очиров тухай бэшэhэн байна. Ринчинэй тэмдэглэhээр, эгээл иимэ хүн «Это-Личность» гэhэн нэрэдэ хүртэхэ байна.

Тус номинацида гурбадахи hуури Ахын аймагай Саяанай дунда hургуулиин hурагша Анна Иванова эзэлээ. Тэрэ hургуулиингаа президент тухай дэлгэрэнгы мэдээсэл бэшээ.

Хориин аймагай Тээгдын дунда hургуулиин hурагша Марина Закирова «Эпоха имени меня» гэhэн номинацида түрүүшын hуурида гараа. Тиин республиканска пресс-отрядай дэргэдэ орожо, «Орленок» гэhэн ВДЦ-дэ путевко абаа.

Ерээдүй тухай орёо асуудал өөрынгөө ажал соогоо Ахын аймагай Аюна Мандагаева уридлан хараалан удхалан бэшээ.

«Так случилось» гэhэн номинацида Баунтын интернат-hургуулиин hурагша Виктория Малюта түрүүлээ. Тэрэ баhа «Орленок» гэhэн ВДЦ-гэй путевкодо хүртөө. Харин «Наш подарок малой Родине» гэhэн номинацида Онохойн дунда hургуулиин hурагша Анастасия Школьникова түрүүлээ. Тэрэ экологическа үйлэ ябуулга тухай мэдээсэл бэшэhэн байна. Хүдөөгэй үхибүүд нютагайнгаа хажуугаархи бог шорой суглуулhан байна. Хоёрдохи hуури Хэжэнгын интернат-hургуулиин hурагша Дари Доржиева эзэлээ. Гурбадахи hуури - Яруунын аймагай Тужинкын дунда hургуулиин hурагша Анастасия Логинова.

Конкурсын бүхы илагшадай ажалнууд «Одон» гэhэн республиканска хүүгэдэй журнал соо хэблэгдэхэ.

Эржена БАТОРОВА.

Авторай фото.

Бүгэдэ буряадуудай үндэhэн соёлой эблэлэй байгуулагдаhаар 20 жэлэй ойдо

САНКТ-ПЕТЕРБУРГЫН ОЮУТАДАЙ ДИПЛОМНО ЗҮЖЭГҮҮДЫЕ ХАРЫТ!

Х.Намсараевай нэрэмжэтэ Буряад драмын театрта Санкт-Петербургын театральна академи мэнэ дүүргэжэ байhан залуу актёрнууд ерэхэнь. Тэдэ июниин 11-hээ эхилжэ, гурбан үдэрэй туршада бидэниие дипломно зүжэгүүдээрээ баярлуулха юм.

Июниин 11-дэ Н.А.Бестужевай нэрэмжэтэ Ород драмын театр соо «Белое облако Чингисхана» гэhэн зүжэг табигдаха. Тэрэнь энэ агууехэ хаанай жэшээ дээрэ хүнэй дээдын табисуур, ажабайдалай хүшэр зам харуулна.

Июниин 12-то «Үльгэр» театр соо «Медведь» болон «Предложение» гэhэн водевильнүүдhээ найруулагдаhан зүжэг харахат. Гадна Ород драмын театр «Близнецы» зүжэг дурадхаха. Эндэ бэе бэеэ хаража үзөөгүй эхир хүбүүдэй уршагта ябадалнууд зураглагдана. Үнгэрхэдөө, тэдэнэй зарасанар баhал эхирнүүд юм.

«Комедия ошибок» гэhэн үшөө нэгэ зүжэг хараха дуратайшуулые **июниин 13-да** Ород драмын театр угтан абаха. Эндэ огто хүлеэгдээгүй уулзалганууд, таагүй ушарнууд, hаймhаруу тэнэгүүд, нозог зарасанар зураглагдана. Буряадай оюун бэлигэй жасада нэмэлтэ хубита ерэбэ гээшэ.

Д.БАТОРОВА.

Авторай фото-зураг.

Зунай зулгы эхин хаhада Загарайн аймагай Асагад нютагай Хотогор гэhэн hуурида түрүүшынхеэ республика дотор худөө ажахын фермернүүдэй «Талын табан наадан» гэhэн hайндэр үнгэргэгдэбэ. Энэ нааданда республикын 127 фермерэй ажахын түлөөлэгшэд сугларaа. Буряад ороной холо ойрын нютагуудай худөөгэй ажалша малшадта зорюулагдаhан найрай үедэ фермернүүд бэе бэетэеэ hайнаар танилсажа, хойшодоо мэдэлсэжэ, уулзажа байхын тула энэ найр эмхидхэгдээ болоно.

Угайнгаа тоонто Хотогорто уладаа уттажа байhан энэ ажахын эзэд Гармажап Иванович Дашима Бадмацыреновна хоёр үмсынгөө ажахы үнинэй байгууланхай, үри хүүгэдээрээ хамтаараа ажалаа ябуулна.

- Холые холо гэнгүй ерэhэн айлшадтаа ехэ баярые хүргэхэ байнаб. Иигээд бултадаа сугларжа, танилсажа байхада, ехэ hайн. Түрүүшээр багахан hайндэр хэхэ гэжэ hанаа бэлэйбди, теэд Буряад Республикын Правительствын дэмжэлгээр энэ hайндэрнай республикын хэмжээндэ гаргагдаа. Мүнөө эндэ Буряадай худөө ажахын академиин эрдэмтэд зүбшэл заабари үгэхэ аргатай. Олоороо ерээд, олон hонирхолтой үрэ ургамал тухай хөөрэхэ байна, гэбэшье ветеринарна албан ерээ, Буряад Республикын Худөө ажахын министерствын мэргэжэлтэд бии, зоной анхаралда худөөдэ хэрэглэгдэхэ hайн техникэ выставкэдэ табигданхай. Россельхозбанк ажалаа ябуулна. Нэгэ газарта иимэ туhаламжа, ойлгуулламжын зүбшэл заабари фермернүүд абаха болоно, - гээд Дашима Бадмацыреновна Иванова хэлээ hэн.

Хурамхаанай аймагhаа Барханай, Хүтэрхэйн, Гаргын нютагуудай үмсын ажахынуудай түлөөлэгшэд ерээ юм. Тэдэнэр зонтой уулзажа, бэеэ харуулжа, концерт нааданда хабаадаха, тамирай мүрысөөнүүдтэ хаба шадалаа туршалсаха зорилготой байгаа.

- Гүрэнэй зүгhөө маанадта, худөөдэ ажахынуудые байгуулhан маанадта анхарал хандуулжа эхилhэниинь hайшаалтай. Гүрэнэй дэмжэлгэдэ хүртэбэл, саашаа ажалнай ябаха. Иимэ уулзалганууудай, найрай үедэ бусад фермернүүдтэй танилсажа, ажал хэрэг тухайгаа зугаалдаад тарахада hайн, - гэжэ Бархан нютагай фермер Виктор Павлович Дармаев тэмдэглэнэ.

Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Баир гай Баян-Гол нютагай Светлана Бальжиева хөөрэнэ.

Хэжэнгэ нютагhаа энэ найрта зорижо ерэhэн Сэсэгма Рабдановна Батомункуева Хотогорой ажалша ажахын байра байдал хаража, сэдьхэлээ хананги ябаhанаа мэдүүлээ. «Минии хүбүүн баhал нютагтаа ажахытай, тиимэhээ хайшан гээд иимэ ажал ябуулха тухай ойлгоноб, олон хүүгэдэй эжы хадаа, таанадтаа худөөгэй буянтай ажал эрхилжэ байhандатнай бая-

ТАЛЫН ТАБАН НААДАН

Бальжировай хүтэлбэри доро семинар суглаан үнгэргэгдэжэ, тэндэ олоной дуугаар республикын фермерскэ ажахынуудай эблэл байгуулагдаа. Хамтаржа дүй дүршэлөөрөө хубаалдаха, ажалай талаар эрхэ ёhын мэдээнүүдые ойлгуулха, дуулгаха талаар аша үрэтэй болохо байна. Гадна hайндэрэй үедэ эрхим ажахынуудта баярай тэмдэг, гэр байрын сертификат бэлэгүүд барюулагдаа.

- 2003 онhоо манай ажахы байгуулагданхай. Аба эжытэеэ, аха дүүнэртэеэ хамта адуу малаа баряад байнабди, - гэжэ республикын арбан үмсын ажахынуудай дундаhаа гэр байрын 546 мянган түхэригэй сертификадта хүртэhэн Хориин аймараа мэдүүлэн, сагаан эдеэгээр золгохо хүсэлтэйб, - гэжэ С.Р.Батомункуева сагаан эдеэ, үрмэ барижа, Дашима Бадмацыреновнае золгоо hэн. «Ехэ баярлааб, энэ бэлэгтнай ямаршье гүрэн түрын грамотаhаа хүндэтэй, - гэжэ Дашима Бадмацыреновна хэлээ бэлэй.

Хүдөө ажахын түлөөлэгшэд «Талын табан нааданда» хабаадажа, hур харбалгаар, бүхэ барилдаагаар, мори урилдаагаар мүрысөө. Шагай наадан эндэ эмхидхэгдээ, арадай дуунууд зэдэлээ юм. Иигэжэ арадай заншалта hалбаринууд хүгжэжэ байна бшуу.

Ешигма ЦЫБЕНОВА.

Д.БАТОРОВАГАЙ фото-зураг.

Понедельник, 13

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00 "НОВОСТИ"
07.10 Х/Ф "ГАРАНТИРУЮ ЖИЗНЬ"
08.50 "СЛУЖУ ОТЧИЗНЕ!"
09.20 "ДИСНЕЙ-КЛУБ"
10.10 "ЗДОРОВЬЕ"
11.15 "НЕПУТЕВЫЕ ЗАМЕТКИ"
11.30 "ПОКА ВСЕ ДОМА"
12.25 "ФАЗЕНДА"
13.15 "ЕРАЛАШ"
13.45 Д/Ф "ЗВОРЫКИН-МУРОМЕЦ"
15.10 Х/Ф "КРЕПКИЙ ОРЕШЕК-2"
17.20 "ЛЕГЕНДАРНЫЕ КИНОКОМЕДИИ"
18.20 Х/Ф "ПОЛОСАТЫЙ РЕЙС"
20.00 Т/С "ПРИ ЗАГАДОЧНЫХ ОБСТОЯТЕЛЬСТВАХ"
22.00 "ВРЕМЯ"
22.15 "МУЛЬТ ЛИЧНОСТИ"
22.45 "YESTERDAY LIVE"
23.40 "Э. РАДЗИНСКИЙ. "АДОЛЬФ ГИТЛЕР. ПУТЬ ВО ВЛАСТЬ"
00.45 Т/С "БОРДЖИА"
01.45 Х/Ф "УМЕРЕТЬ МОЛОДЫМ"
03.50 Х/Ф "НЕОБЫКНОВЕННОЕ ПУТЕШЕСТВИЕ"

«РОССИЯ»

07.00 Х/Ф "ЗОЛОТАЯ МИНА"
09.45 Х/Ф "ТРИ ПОЛУГРАЦИИ"
12.15 "БОЛЬШАЯ СЕМЬЯ. МИХАИЛ ДЕРЖАВИН"
14.15, 15.30 Т/С "СВАТЫ-3"
15.00, 21.00 ВЕСТИ
15.20 "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
18.50 "НОВОГОДНИЕ СВАТЫ"
21.30 Х/Ф "В ОЖИДАНИИ ЛЮБВИ"
01.15 Х/Ф "НА МОРЕ!"

КУЛЬТУРА

11.00, 02.35, 03.50 "ПРОГРАММА ПЕРЕДАЧ"
11.10 Х/Ф "МОЛОДО-ЗЕЛЕНО"
12.40 Х/Ф "ЛЕГЕНДЫ МИРОВОГО КИНО"
13.10 М/Ф "КОНЕК-ГОРБУНОК"
14.55, 02.40 Д/Ф "МАМОНТЫ - ТИТАНЫ ЛЕДНИКОВОГО ПЕРИОДА"
15.40 ОПЕРА "РОМЕО И ДЖУЛЬЕТТА"
18.35 "ОСТРОВА"
19.15 Х/Ф "СОРОК ПЕРВЫЙ"
20.45 ЗОЛОТАЯ КОЛЛЕКЦИЯ "ЗИМА - ЛЕТО 2011"
22.50 Х/Ф "ПОЛТОРЫ КОМНАТЫ, ИЛИ СЕНТИМЕНТАЛЬНОЕ ПУТЕШЕСТВИЕ НА РОДИНУ"
00.55 "JAZZPROFI-35". ГАЛА-КОНЦЕРТ
02.10 М/Ф
03.25 Д/Ф "ВЕЙМАР. ГОРОД ПАРКОВ"
03.45 Д/Ф "АНТУАН ЛОРАН ЛАВУАЗЬЕ"

АРИГ УС

07.00 М/С "БИЛЬДЖУС"
08.00 М/С "М/С "ЭЙ, АРНОЛЬД!"
08.25, 13.40, 19.30 "УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ"
08.55 "ВСЯ БУРЯТИЯ". ПОГОДА
09.30 М/Ф
09.40, 10.20 "ЖЕНСКАЯ ЛИГА"
10.05 "СКАМЕЙКА"
11.00 М/Ф "ПИНГВИНЫ ИЗ МАДАГАСКАРА"
12.20 "ВСЯ БУРЯТИЯ"
14.00, 20.00 "БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ"
19.50 "ОТКРЫТКИ ИЗ ГЕРМАНИИ": "ВЕСЕННИЙ ФЕСТИВАЛЬ"
23.30 "ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ"
00.00 "ДОМ-2. ПОСЛЕ ЗАКАТА"
00.30 "СЕКС" С АНФИСОЙ ЧЕХОВОЙ
01.00 Х/Ф "НОЧИ В СТИЛЕ БУГИ"

ТИВИКОМ

06.30, 08.25, 09.25, 10.25, 11.25, 17.25, 18.25, 19.25, 20.25, 22.50, 00.25 "ЗУРХАЙ"
06.30 "ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ"
07.30 Х/Ф "ТРИО"
09.30, 22.50 "ГОРОДСКИЕ ИСТОРИИ"
09.40 "UTUMATA"
10.00 "ДЕНЬ КАТАСТРОФЫ"
13.30 "ХИТ-ПАРАД ИНТЕРЬЕРОВ"
14.00 КОНЦЕРТ "МИР НАПОЛНЮ МУЗЫКОЙ ДОБРА"
15.00 Х/Ф "ЧАРТЕР"
16.40 М/Ф
17.00 Д/Ф "ТАЙНЫ БОЛЬШОГО ЗОЛОТОГО КОЛЬЦА РОССИИ"
18.00 Д/Ф "ПЯТЬ ПАЛЬЦЕВ РУКИ"
19.00 Т/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ МАГА"
20.10 "ТАЙНЫ ДРЕВНОСТИ"
21.00 Х/Ф "МАРС"
23.00 "К-1. БОИ БЕЗ ПРАВИЛ"
01.00 "НОЧНОЙ КАНАЛ"

СТС «БАЙКАЛ»

06.00 М/Ф "ЧИПОЛЛИНО"
06.40 Х/Ф "УКРОЩЕНИЕ СТРОПТИВОГО"
08.30, 16.00 "ИСТОРИИ В ДЕТАЛЯХ"
09.00, 16.30 "ЕРАЛАШ"
10.00, 17.00 Т/С "МЕТОД ЛАВРОВОЙ"
21.00 Х/Ф "ЗЕЛЕНАЯ МИЛЯ"
00.30 Х/Ф "МИЛЛИОН ЛЕТ ДО НАШЕЙ ЭРЫ"
02.25 Т/С "РАНЕТКИ"

НТВ

06.40 М/Ф "АЛЕНЬКИЙ ЦВЕТОЧЕК"
07.25 М/Ф "ГРОЗА МУРАВЬЕВ"
08.50 Х/Ф "АЛЕКСАНДР. НЕВСКАЯ БИТВА"
11.00, 20.00 "СЕГОДНЯ"
11.25 "ТАИНСТВЕННАЯ РОССИЯ: ДЕВЯТЬ ГЛАВНЫХ ТАЙН". СПЕЦИАЛЬНЫЙ ПРОЕКТ
20.25 Т/С "ВЕРДИКТ"
00.25 Х/Ф "ЗА БОРТОМ"
02.40 "КУЛИНАРНЫЙ ПОЕДИНОК"
03.35 "ФУТБОЛЬНАЯ НОЧЬ"

5 КАНАЛ

07.00 Д/Ф "ОХОТА ЗА ДВОЙНЫМ ОРЛОМ"
08.00 Д/Ф "ПРИКЛЮЧЕНИЕ ОСЬМИНОГА"
08.30 Д/Ф "ЛЕМУРЫ МАДАГАСКАРА"
09.00 М/Ф
11.00, 19.30 "СЕЙЧАС"
11.10 М/Ф "ЧИПОЛЛИНО"
20.00 Т/С "МОЛОДОЙ ВОЛКОДАВ"
23.35 Х/Ф "СПАРТАК"
03.10 Т/С "БРАТЬЯ ПО ОРУЖИЮ"

ДТВ

09.05 Х/Ф "ВОЛЧЬЯ СТАЯ"
11.00 "ТЫСЯЧА МЕЛОЧЕЙ"
11.30 М/Ф
12.15, 13.15, 14.20, 15.20 Т/С "ЕВЛАМПИЯ РОМАНОВА. СЛЕДСТВИЕ ВЕДЕТ ДИЛЕТАНТ"
16.30 "САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО"
17.30, 18.30, 19.30, 20.30 Т/С "ПУЛЯ-ДУРА: АГЕНТ ДЛЯ НАСЛЕДНИЦЫ"
21.30 Х/Ф "АКУЛЫ-3"
23.30 "ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ". ТОП-20
00.00 "ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ"
00.30 "УГОН"
01.00 "УЛЕТНОЕ ВИДЕО ПО-РУССКИ"
02.00 "ГОЛЫЕ И СМЕШНЫЕ"
03.00 "БРАЧНОЕ ЧТИВО"
03.30 Т/С "АНАТОМИЯ СМЕРТИ"

Вторник, 14

Отдел рекламы: 21-62-62

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 "ДОБРОЕ УТРО"
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 "НОВОСТИ"
10.05 "КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА"
10.40 "ЖИТЬ ЗДОРОВО!"
11.50 "ЖКХ"
12.45 "ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ"
13.20 "МОДНЫЙ ПРИГОВОР"
14.20 "ДЕТЕКТИВЫ"
15.00 "ДРУГИЕ НОВОСТИ"
15.20 "ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ"
16.20 "ХОЧУ ЗНАТЬ"
16.50 Т/С "ОБРУЧАЛЬНОЕ КОЛЬЦО"
17.50 "ФЕДЕРАЛЬНЫЙ СУДЬЯ"
19.20 Т/С "СЛЕД"
20.00 "ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!"
21.00 "ПУСТЬ ГОВОРЯТ"
22.00 "ВРЕМЯ"
22.30 Т/С "СЕРАФИМА ПРЕКРАСНАЯ"
23.30 "Э. РАДЗИНСКИЙ. "АДОЛЬФ ГИТЛЕР. ПУТЬ ВО ВЛАСТЬ"
00.30 "НОЧНЫЕ НОВОСТИ"
00.50 Т/С "БЕЗУМЦЫ"
01.40 Х/Ф "ФРАНКЕНШТЕЙН"

«РОССИЯ»

06.00 "УТРО РОССИИ"
10.05 "С НОВЫМ ДОМОМ!"
11.00 "О САМОМ ГЛАВНОМ"
12.00, 15.00, 17.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30, 15.30, 17.30, 21.30 "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
12.50 "КТО ВЫ, МИСТЕР РИД?"
13.50 Т/С "КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ"
15.50 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
16.05 Т/С "ЕФРОСИНЬЯ. ПРОДОЛЖЕНИЕ"
17.50 Т/С "ВСЕ К ЛУЧШЕМУ"
18.55 Т/С "ИНСТИТУТ БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ"
19.55 "ПРЯМОЙ ЭФИР"
21.50 "СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!"
22.00 Т/С "ТОЛЬКО ТЫ"
00.50 "ВЕСТИ +"
01.10 "ИНОХОДЕЦ. УРОК ПЕРЕЛЬМАНА"
02.00 "ПРОФИЛАКТИКА"

КУЛЬТУРА

11.00, 16.30, 20.30, 00.40 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
11.15, 20.45 "ГЛАВНАЯ РОЛЬ"
11.30, 03.50 "ПРОГРАММА ПЕРЕДАЧ"
11.40 Х/Ф "ДОЛИНА РЕШИМОСТИ"
13.45 Д/Ф "АЛЬБАТРОС". ВЫСТОЯТЬ В БУРЮ"
14.25 Д/С "П.М. ТРЕТЬЯКОВ. ИСТОРИЯ ВЕЛИКОЙ КОЛЛЕКЦИИ"
14.55 СПЕКТАКЛЬ "БУМАЖНОЕ СЕРДЦЕ"
16.40 М/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ НЕЗНАЙКИ И ЕГО ДРУЗЕЙ"
16.55 М/Ф
17.35 Т/С "ДЕВОЧКА ИЗ ОКЕАНА"
18.00 Д/С "ДИКАЯ ПЛАНЕТА"
18.30 Д/Ф "ШАРЛЬ КУЛОН"
18.40 Д/Ф "СВЯЩЕННЫЕ ЖИВОТНЫЕ ФАРАОНОВ"
19.35 "КАК ЭТО БЫЛО"
21.00 Д/Ф "МОЛНИИ РОЖДАЮТСЯ НА ЗЕМЛЕ"
21.40 "БОЛЬШЕ, ЧЕМ ЛЮБОВЬ"
22.20 Д/Ф "ЭДИНБУРГ - СТОЛИЦА ШОТЛАНДИИ"
22.35 "ВСТРЕЧА "НА СТРАСТНОМ". А. СОКУРОВ
23.15 Х/Ф "ОТЕЦ И СЫН"
01.05 ТОРЖЕСТВЕННОЕ ОТКРЫТИЕ XIV МЕЖДУНАРОДНОГО КОНКУРСА ИМ. П. И. ЧАЙКОВСКОГО
02.50 Д/Ф "БОЛЬШАЯ ВЫСТАВКА ПЯТЬДЕСЯТ ДЕВЯТОГО"
03.35 "PRO MEMORIA"

АРИГ УС

07.00 "НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ"
08.00 М/С "М/С "ЭЙ, АРНОЛЬД!"
08.55, 14.00, 19.00 "УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ"
09.15 "ПЕСНИ ВЕЛИКОЙ СТЕПИ". ПОГОДА
09.30 Т/С "ТАСМАНСКИЙ ДЬЯВОЛ"
09.55 М/С "БИТЛДЖУС"
10.25 Т/С "УНИВЕР"
11.30 Т/С "СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ"
12.40 М/С "ЛУНАТИКИ". ПОГОДА"
13.00 М/С "ТОМ И ДЖЕРРИ"
13.30 М/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ ДЖИММИ НЕЙРОНА"
14.20 "ОТКРЫТКИ ИЗ ГЕРМАНИИ": "ВЕСЕННИЙ ФЕСТИВАЛЬ"
14.30 "ДОМ-2. LIVE"
15.55 Х/Ф "НА КОЛЕСАХ"
18.00, 20.00 Т/С "ИНТЕРНЫ"
18.30, 20.30 Т/С "ЗАЙЦЕВ+1"
19.20 "ТОЧКА ЗРЕНИЯ"
19.30, 23.00, 00.30 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС"
21.00 Х/Ф "МАСКА"
23.35 "ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ"
01.00 "КОМЕДИ-КЛАБ"

ТИВИКОМ

06.30 "ЗУРХАЙ"
06.30 "ГОРОДА МИРА"
07.10 "УРОКИ БЕЗОПАСНОСТИ"
07.30 "ВКУСНО"
08.00 "PRO-НОВОСТИ"
08.25, 21.25 "ГОРОДСКИЕ ИСТОРИИ"
08.35 Д/Ф "ТАЙНЫ БОЛЬШОГО ЗОЛОТОГО КОЛЬЦА РОССИИ"
09.30 "ХУСЕЛ"
10.00 М/Ф
10.25 Т/С "СЕРДЦУ НЕ ПРИКАЖЕШЬ"
12.10 Д/Ф "ПЯТЬ ПАЛЬЦЕВ РУКИ"
13.05 Х/Ф "ВНЕ ИГРЫ"
15.00 "ЗВЕЗДЫ ЗАЖИГАЮТ"
16.00 М/С "ТРАНСФОРМЕРЫ"
16.30 Д/Ф "СОЛНЕЧНАЯ РЕСПУБЛИКА"
17.30 "КАПРИ"
18.35 "ВЕЛИКАЯ КНИГА ПРИРОДЫ"
19.10 "БОЛЬШИЕ ДЕНЬГИ"
19.30, 21.30, 23.00, 02.00 "НОВОСТИ ДНЯ"
20.00, 23.30, 02.30 "СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ"
20.25 Т/С "ФАВОРСКИЙ"
22.00 Т/С "НА ПРЕДЕЛЕ. ГРУППА "АНТИТЕРРОР"
00.00 "ТОП-МОДЕЛЬ ПО-РУССКИ"
03.00 "НОЧНОЙ КАНАЛ"

СТС «БАЙКАЛ»

06.00 Х/Ф "КАК Я ВСТРЕТИЛ ВАШУ МАМУ"
06.55 М/С "СМЕШАРИКИ"
07.00 М/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ МУЛЬТЯШЕК"
07.30 М/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ ВУДИ И ЕГО ДРУЗЕЙ"
08.00, 00.30 Т/С "СВЕТОФОР"
08.30 "ДАЕШЬ, МОЛОДЕЖЬ!"
09.00, 13.30, 19.30, 00.00 "ДЕТАЛИ"
09.30, 23.45 "6 КАДРОВ"
10.00 Х/Ф "ЗЕЛЕНАЯ МИЛЯ"
14.00 М/Ф "ЗЕМЛЯ ДО НАЧАЛА ВРЕМЕН-2": "ПРИКЛЮЧЕНИЕ В ВЕЛИКОЙ ДОЛИНЕ"
15.20, 18.30 "ЕРАЛАШ"
16.30 Т/С "ПАПИНЫ ДОЧКИ"
17.30 "ГАЛИЛЕО"
19.00 Т/С "ВОРОНИНЫ"
20.00 Т/С "МЕТОД ЛАВРОВОЙ"
22.00 Х/Ф "ЧОКНУТАЯ НЯНЬКА"
01.00 Т/С "ЗВЕРЬ"
02.45 Т/С "РАНЕТКИ"

НТВ

09.30 "ОЧНАЯ СТАВКА"
10.30, 11.20, 16.30, 19.30 "ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ"
11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 00.15 "СЕГОДНЯ"
11.55 "ДО СУДА"
13.00, 03.00 "СУД ПРИСЯЖНЫХ"
14.25 "ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА"
15.40 "ДАВАЙТЕ МИРИТЬСЯ!"
17.30 Т/С "ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА"
20.30 Т/С "ЛИТЕЙНЫЙ"
22.30 Т/С "ЯРОСТЬ"
00.35 "ДЕЛО ТЕМНОЕ"
01.30 "ГЛАВНАЯ ДОРОГА"
02.05 Т/С "БЕЗ СЛЕДА"

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 "СЕЙЧАС"
07.10, 22.00 Т/С "СВОЙ-ЧУЖОЙ"
07.55, 16.00, 19.00, 21.30 "МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ"
08.00 "УТРО НА 5"
10.25, 21.00 Д/С "КРИМИНАЛЬНЫЕ ХРОНИКИ"
11.30 Д/Ф "БОБРЫ - ВЕЛИКИЕ СТРОИТЕЛИ"
12.00, 13.30 Т/С "СЫЩИКИ"
14.30 Т/С "РОССИЯ МОЛОДАЯ"
17.00 "ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ"
20.00 Т/С "ЗАСТАВА ЖИЛИНА"
23.30 Х/Ф "РАССЛЕДОВАНИЕ"
01.00 Х/Ф "ДАМСКОЕ ТАНГО"
02.40 Х/Ф "ПОКРОВСКИЕ ВОРОТА"

ДТВ

09.00 М/Ф
11.00 "ТЫСЯЧА МЕЛОЧЕЙ"
11.30, 21.30 "САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО"
12.30, 20.00 "СОСЕДИ"
13.00, 19.30 "ВНЕ ЗАКОНА"
13.30 Х/Ф "РАССЛЕДОВАНИЕ"
15.00, 03.25 "УЛЕТНОЕ ВИДЕО ПО-РУССКИ"
15.30, 19.00, 23.30 "ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ"
16.00, 20.30 "СУДЕБНЫЕ СТРАСТИ"
17.00 Т/С "CSI: МЕСТО ПРЕСТУПЛЕНИЯ НЬЮ-ЙОРК-5"
18.00 Т/С "МОРСКАЯ ПОЛИЦИЯ: ЛОС-АНДЖЕЛЕС"
22.30 "УЛЕТНОЕ ВИДЕО"
00.30 Х/Ф "ВВЕРХ ТОРМАШКАМИ"

Среда, 15

Отдел рекламы: 21-62-62

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 "ДОБРОЕ УТРО"
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 "НОВОСТИ"
10.05 "КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА"
10.40 "ЖИТЬ ЗДОРОВО!"
11.50 "ЖКХ"
12.45 "ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ"
13.20 "МОДНЫЙ ПРИГОВОР"
14.20 "ДЕТЕКТИВЫ"
15.00 "ДРУГИЕ НОВОСТИ"
15.20 "ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ"
16.20 "ХОЧУ ЗНАТЬ"
16.50 Т/С "ОБРУЧАЛЬНОЕ КОЛЬЦО"
17.50 "ФЕДЕРАЛЬНЫЙ СУДЬЯ"
19.20 Т/С "СЛЕД"
20.00 "ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!"
21.00 "ПУСТЬ ГОВОРЯТ"
22.00 "ВРЕМЯ"
22.30 Т/С "СЕРАФИМА ПРЕКРАСНАЯ"
23.30 "Э. РАДЗИНСКИЙ. "АДОЛЬФ ГИТЛЕР. ПУТЬ ВО ВЛАСТЬ"
00.30 "НОЧНЫЕ НОВОСТИ"
00.50 Т/С "БЕЛЫЙ ВОРОТНИЧОК"
01.45 Т/С "КАЛИФРЕНИЯ"
02.20 Х/Ф "СОЧУВСТВИЕ ГОСПОДИНУ МЕСТЬ"

«РОССИЯ»

06.00 "УТРО РОССИИ"
10.05 "С НОВЫМ ДОМОМ!"
11.00 "О САМОМ ГЛАВНОМ"
12.00, 15.00, 17.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30, 15.30, 17.30, 21.30 "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
12.50 "СНЕЖНЫЙ ЧЕЛОВЕК. ПОСЛЕДНИЕ ОЧЕВИДЦЫ"
13.50 Т/С "КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ"
15.50 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
16.05 Т/С "ЕФРОСИНЬЯ. ПРОДОЛЖЕНИЕ"
17.50 Т/С "ВСЕ К ЛУЧШЕМУ"
18.55 Т/С "ИНСТИТУТ БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ"
19.55 "ПРЯМОЙ ЭФИР"
21.50 "СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!"
22.00 Т/С "ТОЛЬКО ТЫ"
00.50 "ВЕСТИ +"
01.10 "МОДА ДЛЯ НАРОДА"
02.00 "ПРОФИЛАКТИКА"

КУЛЬТУРА

11.00, 16.30, 20.30, 00.30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
11.15, 20.45 "ГЛАВНАЯ РОЛЬ"
11.30 "ПРОГРАММА ПЕРЕДАЧ"
11.40 Х/Ф "ВТОРОЙ ХОР"
13.10 "ЛЕГЕНДЫ ЦАРСКОГО СЕЛА"
13.40 Д/Ф "СВЯЩЕННЫЕ ЖИВОТНЫЕ ФАРАОНОВ"
14.30 Д/С "П.М. ТРЕТЬЯКОВ. ИСТОРИЯ ВЕЛИКОЙ КОЛЛЕКЦИИ"
15.00 Х/Ф "ЕГОР БУЛЫЧОВ И ДРУГИЕ"
16.40 М/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ НЕЗНАЙКИ И ЕГО ДРУЗЕЙ"
16.55 М/Ф
17.35 Т/С "ДЕВОЧКА ИЗ ОКЕАНА"
18.00 Д/С "ДИКАЯ ПЛАНЕТА"
18.25 "РУССКИЙ СТИЛЬ"
18.55 КОНЦЕРТ
19.40 Д/Ф "ЖИВОТНЫЕ - ГЛАДИАТОРЫ"
21.05 "ВЛАСТЬ ФАКТА"
21.45 Д/Ф "СЕМЕЙНАЯ КОМЕДИЯ. ГЕОРГИЙ ГАЧЕВ И СВЕТЛАНА СЕМЕНОВА"
22.25, 02.55 "ACADEMIA"
23.15 "ТЕ, С КОТОРЫМИ Я"
23.45 "МАГИЯ КИНО"
00.50 Х/Ф "МОСТ ЧЕРЕЗ СОВИНЫЙ РУЧЕЙ И ДРУГИЕ ИСТОРИИ АМБРОЗА БИРСА О ГРАЖДАНСКОЙ ВОЙНЕ"
02.05 XIV МЕЖДУНАРОДНЫЙ КОНКУРС ИМ. П. И. ЧАЙКОВСКОГО. СПЕЦВЫПУСК
02.30 Д/Ф "НЕПРИДУМАННОЕ. ЛЕВ РАЗГОН"
03.40 Д/Ф "ГАЛЬШТАТ. СОЛЯНЫЕ КОПИ"

АРИГ УС

07.00 "НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ"
08.00, 09.00, 19.30 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС"
08.35, 14.00, 19.00 "УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ"
09.30 Т/С "ТАСМАНСКИЙ ДЬЯВОЛ"
09.55 М/С "БИТЛДЖУС"
10.25 Т/С "УНИВЕР"
11.30 Т/С "СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ"
12.40, 23.00, 00.30 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС". ПОГОДА"
13.10 М/С "ТОМ И ДЖЕРРИ"
13.30 М/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ ДЖИММИ НЕЙРОНА"
14.20 "ТОЧКА ЗРЕНИЯ"
14.30 "ДОМ-2. LIVE"
16.05 Х/Ф "МАСКА"
18.00, 20.00 Т/С "ИНТЕРНЫ"
18.30, 20.30 Т/С "ЗАЙЦЕВ+1"
19.20 "АФИША"
21.00 Х/Ф "КВАРТИРКА ДЖО"
22.25 "КОМЕДИ КЛАБ".ЛУЧШЕЕ"
23.35 "ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ"
01.00 "КОМЕДИ-КЛАБ"

ТИВИКОМ

06.30, 08.25, 09.25, 10.25, 11.25, 17.25, 18.25, 19.25, 20.25, 22.50, 00.25 "ЗУРХАЙ"
06.35, 12.45, 20.00, 23.30, 02.30 "СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ"
07.00, 09.30, 12.15, 19.30, 21.30, 23.00, 02.00 "НОВОСТИ ДНЯ"
07.35 "БОЛЬШИЕ ДЕНЬГИ"
07.55, 21.25 "ГОРОДСКИЕ ИСТОРИИ"
08.00 "PRO-НОВОСТИ"
08.35 Д/Ф "СОБАЧИЙ ПАТРУЛЬ"
10.05 М/Ф
10.30 Т/С "СЕРДЦУ НЕ ПРИКАЖЕШЬ"
13.05 Х/Ф "ТРИО"
15.00 "ЗВЕЗДЫ ЗАЖИГАЮТ"
16.00 М/С "ТРАНСФОРМЕРЫ"
16.30, 22.00 Т/С "НА ПРЕДЕЛЕ. ГРУППА "АНТИТЕРРОР"
17.30 "КАПРИ"
18.25 "ГОРОДА МИРА"
19.00 "АКТУАЛЬНОЕ ИНТЕРВЬЮ"
20.25 Т/С "ФАВОРСКИЙ"
00.00 "ТОП-МОДЕЛЬ ПО-РУССКИ"
03.00 "НОЧНОЙ КАНАЛ"

СТС «БАЙКАЛ»

06.00 Х/Ф "КАК Я ВСТРЕТИЛ ВАШУ МАМУ"
06.55 М/С "СМЕШАРИКИ"
07.00 М/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ МУЛЬТЯШЕК"
07.30 М/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ ВУДИ И ЕГО ДРУЗЕЙ"
08.00 Т/С "СВЕТОФОР"
08.30 "ДАЕШЬ, МОЛОДЕЖЬ!"
09.00, 13.30, 19.30, 00.00 "ДЕТАЛИ"
09.30, 20.00 Т/С "МЕТОД ЛАВРОВОЙ"
11.30, 15.15, 18.30 "ЕРАЛАШ"
14.00 М/Ф "ЗЕМЛЯ ДО НАЧАЛА ВРЕМЕН-3": "ПОРА ВЕЛИКОГО ДАРЕНИЯ"
16.30 Т/С "ПАПИНЫ ДОЧКИ"
17.30 "ГАЛИЛЕО"
19.00 Т/С "ВОРОНИНЫ"
22.00 Х/Ф "НЕИСТРЕБИМЫЙ ШПИОН"
23.30 "6 КАДРОВ"
00.30 "КИНО В ДЕТАЛЯХ"
01.30 Х/Ф "ИГРА"

НТВ

09.30 "И СНОВА ЗДРАВСТВУЙТЕ!"
10.30, 16.30, 19.30 "ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ"
11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 00.15 "СЕГОДНЯ"
11.20 "ЖИВУТ ЖЕ ЛЮДИ!"
11.55 "ДО СУДА"
13.00, 03.25 "СУД ПРИСЯЖНЫХ"
14.25 "ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА"
15.40 "ДАВАЙТЕ МИРИТЬСЯ!"
17.30 Т/С "ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА"
20.30 Т/С "ЛИТЕЙНЫЙ"
22.30 Т/С "ЯРОСТЬ"
00.35 "ДЕЛО ТЕМНОЕ"
01.25 "КВАРТИРНЫЙ ВОПРОС"

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 "СЕЙЧАС"
07.10, 22.00 Т/С "СВОЙ-ЧУЖОЙ"
07.55, 16.00, 19.00, 21.30 "МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ"
08.00 "УТРО НА 5"
10.25, 21.00 Д/С "КРИМИНАЛЬНЫЕ ХРОНИКИ"
11.30 Д/Ф "НОЧНЫЕ ЗВЕРИ ГАЛАГО"
12.00, 13.30 Т/С "МОЛОДОЙ ВОЛКОДАВ"
14.30 Т/С "РОССИЯ МОЛОДАЯ"
17.00 "ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ"
20.00 Т/С "ЗАСТАВА ЖИЛИНА"
23.30 Х/Ф "ДЕЛО № 306"
01.10 Х/Ф "СМЕРТНЫЙ ВРАГ"
02.50 Х/Ф "РАССЛЕДОВАНИЕ"

ДТВ

09.00 М/Ф
11.00 "ТЫСЯЧА МЕЛОЧЕЙ"
11.30, 21.30 "САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО"
12.30, 20.00 "СОСЕДИ"
13.00, 19.30 "ВНЕ ЗАКОНА"
13.30 Х/Ф "КАТАЛАЖКА"
15.00, 03.30 "УЛЕТНОЕ ВИДЕО ПО-РУССКИ"
15.30, 19.00, 23.30 "ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ"
16.00, 20.30 "СУДЕБНЫЕ СТРАСТИ"
17.00 Т/С "CSI: МЕСТО ПРЕСТУПЛЕНИЯ НЬЮ-ЙОРК-5"
18.00 Т/С "МОРСКАЯ ПОЛИЦИЯ: ЛОС-АНДЖЕЛЕС"
22.30 "УЛЕТНОЕ ВИДЕО"
00.30 Х/Ф "ЯЙЦЕГОЛОВЫЕ"
02.30 "ГОЛЫЕ И СМЕШНЫЕ"

Четверг, 16

Отдел рекламы: 21-62-62

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 "ДОБРОЕ УТРО"
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 "НОВОСТИ"
10.05 "КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА"
10.40 "ЖИТЬ ЗДОРОВО!"
11.50 "ЖКХ"
12.45 "ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ"
13.20 "МОДНЫЙ ПРИГОВОР"
14.20 "ДЕТЕКТИВЫ"
15.00 "ДРУГИЕ НОВОСТИ"
15.20 "ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ"
16.20 "ХОЧУ ЗНАТЬ"
16.50 Т/С "ОБРУЧАЛЬНОЕ КОЛЬЦО"
17.50 "ФЕДЕРАЛЬНЫЙ СУДЬЯ"
19.20 Т/С "СЛЕД"
20.00 "ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!"
21.00 "ПУСТЬ ГОВОРЯТ"
22.00 "ВРЕМЯ"
22.30 Т/С "СЕРАФИМА ПРЕКРАСНАЯ"
23.30 "ЧЕЛОВЕК И ЗАКОН"
00.30 "НОЧНЫЕ НОВОСТИ"
00.50 Д/Ф "ЛИЦОМ К ЛИЦУ С АЛИ"
02.45 Х/Ф "НЕЗНАКОМКА"

«РОССИЯ»

06.00 "УТРО РОССИИ"
10.05 "С НОВЫМ ДОМОМ!"
11.00 "О САМОМ ГЛАВНОМ"
12.00, 15.00, 17.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30, 15.30, 17.30, 21.30 "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
12.50 "ГИБЕЛЬ "ВОЗДУШНОГО ТИТАНИКА". СТРАТОНАВТЫ"
13.50 Т/С "КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ"
15.50 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
16.05 Т/С "ЕФРОСИНЬЯ. ПРОДОЛЖЕНИЕ"
17.50 Т/С "ВСЕ К ЛУЧШЕМУ"
18.55 Т/С "ИНСТИТУТ БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ"
19.55 "ПРЯМОЙ ЭФИР"
21.50 "СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!"
22.00 Т/С "ТОЛЬКО ТЫ"
23.50 "ПОЕДИНОК"
00.50 "ВЕСТИ +"
01.10 "СВЕРДЛОВСКИЙ КОШМАР. СМЕРТЬ ИЗ ПРОБИРКИ"
02.00 "ПРОФИЛАКТИКА"

КУЛЬТУРА

11.00, 16.30, 20.30, 00.30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
11.15, 02.20 XIV МЕЖДУНАРОДНЫЙ КОНКУРС ИМ. П. И. ЧАЙКОВСКОГО. СПЕЦВЫПУСК
11.35, 02.50 "ПРОГРАММА ПЕРЕДАЧ"
11.45 Х/Ф "МОСТ ЧЕРЕЗ СОВИНЫЙ РУЧЕЙ И ДРУГИЕ ИСТОРИИ АМБРОЗА БИРСА О ГРАЖДАНСКОЙ ВОЙНЕ"
12.55 "ЛЕГЕНДЫ И БЫЛИ ДЯДИ ГИЛЯЯ"
13.35, 19.40 Д/Ф "ЖИВОТНЫЕ-ГЛАДИАТОРЫ"
14.20 Д/С "П.М. ТРЕТЬЯКОВ. ИСТОРИЯ ВЕЛИКОЙ КОЛЛЕКЦИИ"
14.50 Х/Ф "ПОЕДИНОК"
16.40 М/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ НЕЗНАЙКИ И ЕГО ДРУЗЕЙ"
17.00 М/Ф "ДВА КЛЕНА"
17.35 Т/С "ДЕВОЧКА ИЗ ОКЕАНА"
18.00 Д/С "ДИКАЯ ПЛАНЕТА"
18.25 "РУССКИЙ СТИЛЬ"
18.55 Л. ДЕЛИБ. "КОППЕЛИЯ". СЮИТА ИЗ БАЛЕТА
20.45 "ГЛАВНАЯ РОЛЬ"
21.05 "ЧЕРНЫЕ ДЫРЫ. БЕЛЫЕ ПЯТНА"
21.45 Д/Ф "СЕМЕЙНАЯ КОМЕДИЯ. ГЕОРГИЙ ГАЧЕВ И СВЕТЛАНА СЕМЕНОВА"
22.25 "ACADEMIA"
23.15 "ТЕ, С КОТОРЫМИ Я"
23.40 "КУЛЬТУРНАЯ РЕВОЛЮЦИЯ"
00.50 Х/Ф "ПОВОРОТ ВИНТА"
02.45 Д/Ф "ТОМАС КУК"
02.55 "ACADEMIA"
03.40 Д/Ф "ТИМБУКТУ. ГЛАВНОЕ - ДОБРАТЬСЯ ДО ЦЕЛИ"

АРИГ УС

07.00 "НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ"
08.00, 09.00, 12.40, 00.30, 19.30, 23.00 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС"
08.30, 14.00, 19.00 "УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ"
09.30 Т/С "ТАСМАНСКИЙ ДЬЯВОЛ"
09.55 М/С "БИТЛДЖУС"
10.25 Т/С "УНИВЕР"
11.30 Т/С "СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ"
13.10 М/С "ТОМ И ДЖЕРРИ-2"
13.30 М/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ ДЖИММИ НЕЙРОНА"
14.20 "АФИША"
14.30 "ДОМ-2. LIVE"
16.25 Х/Ф "КВАРТИРКА ДЖО"
18.00, 20.00 Т/С "ИНТЕРНЫ"
18.30, 20.30 Т/С "ЗАЙЦЕВ+1"
19.20 "ТОЧКА ЗРЕНИЯ"
21.00 Х/Ф "КРУТОЙ ПАРЕНЬ"
22.35 "КОМЕДИ-КЛАБ". ЛУЧШЕЕ
23.35 "ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ"
01.00 "КОМЕДИ-КЛАБ"

ТИВИКОМ

06.30, 08.25, 09.25, 10.25, 11.25, 17.25, 18.25, 19.25, 20.25, 22.50, 00.25 "ЗУРХАЙ"
06.35, 12.45, 20.00, 23.30, 02.30 "СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ"
07.00, 09.30, 12.15, 19.30, 21.30, 23.00, 02.00 "НОВОСТИ ДНЯ"
07.35 "АКТУАЛЬНОЕ ИНТЕРВЬЮ"
07.55, 21.25 "ГОРОДСКИЕ ИСТОРИИ"
08.00 "PRO-НОВОСТИ"
08.35 Д/Ф "КУЛЬТУРНЫЙ ШОК"
10.05 М/Ф
10.30 Т/С "СЕРДЦУ НЕ ПРИКАЖЕШЬ"
13.05 Х/Ф "МАРС"
15.00 "ЗВЕЗДЫ ЗАЖИГАЮТ"
16.00 М/С "ТРАНСФОРМЕРЫ"
16.30, 22.00 Т/С "НА ПРЕДЕЛЕ. ГРУППА "АНТИТЕРРОР"
17.30 "КАПРИ"
18.30 Д/Ф "ЗНАМЕНИТЫЕ ГАЛЕРЕИ МИРА"
19.00 "РАДАР-СПОРТ"
20.25 Т/С "ФАВОРСКИЙ"
00.00 "ТОП-МОДЕЛЬ ПО-РУССКИ"
03.00 "НОЧНОЙ КАНАЛ"

СТС «БАЙКАЛ»

06.55 М/С "СМЕШАРИКИ"
07.00 М/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ МУЛЬТЯШЕК"
07.30 М/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ ВУДИ И ЕГО ДРУЗЕЙ"
08.00, 00.30 Т/С "СВЕТОФОР"
08.30 "ДАЕШЬ, МОЛОДЕЖЬ!"
09.00, 13.30, 19.30, 00.00 "ДЕТАЛИ"
09.30, 20.00 Т/С "МЕТОД ЛАВРОВОЙ"
11.30, 15.20, 18.30 "ЕРАЛАШ"
14.00 М/Ф "ЗЕМЛЯ ДО НАЧАЛА ВРЕМЕН-4": "ДОРОГА СКВОЗЬ ТУМАН"
16.30 Т/С "ПАПИНЫ ДОЧКИ"
17.30 "ГАЛИЛЕО"
19.00 Т/С "ВОРОНИНЫ"
22.00 Х/Ф "ПЛОХАЯ КОМПАНИЯ"
01.00 Т/С "ТЕОРИЯ БОЛЬШОГО ВЗРЫВА"
01.30 Т/С "ЗВЕРЬ"

НТВ

09.30 "РАЗВОД ПО-РУССКИ"
10.30, 16.30, 19.30 "ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ"
11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 00.15 "СЕГОДНЯ"
11.20 "ВНИМАНИЕ: РОЗЫСК!"
11.55 "ДО СУДА"
13.00, 03.20 "СУД ПРИСЯЖНЫХ"
14.25 "ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА"
15.40 "ДАВАЙТЕ МИРИТЬСЯ!"
17.30 Т/С "ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА"
20.30 Т/С "ЛИТЕЙНЫЙ"
22.30 Т/С "ЯРОСТЬ"
00.35 "ЖЕНСКИЙ ВЗГЛЯД"
01.20 "ДАЧНЫЙ ОТВЕТ"
02.25 Т/С "БЕЗ СЛЕДА"

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 "СЕЙЧАС"
07.10, 22.00 Т/С "СВОЙ-ЧУЖОЙ"
07.55, 16.00, 19.00, 21.30 "МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ"
08.00 "УТРО НА 5"
10.25, 21.00 Д/С "КРИМИНАЛЬНЫЕ ХРОНИКИ"
11.30 Д/Ф "ВЕНЦЕНОСНЫЕ ЛЕМУРЫ"
12.00, 13.30 Т/С "МОЛОДОЙ ВОЛКОДАВ"
14.25 Т/С "РОССИЯ МОЛОДАЯ"
17.00 "ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ"
20.00 Т/С "ЗАСТАВА ЖИЛИНА"
23.30 Х/Ф "ДЕЛА ДАВНО МИНУВШИХ ДНЕЙ"
01.30 Х/Ф "РИСК - БЛАГОРОДНОЕ ДЕЛО"
03.00 Х/Ф "СПАРТАК"

ДТВ

09.00 М/Ф
11.00 "ТЫСЯЧА МЕЛОЧЕЙ"
11.30, 21.30 "САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО"
12.30, 20.00 "СОСЕДИ"
13.00, 19.30 "ВНЕ ЗАКОНА"
13.30 Х/Ф "ПРОВЕРКА НА ДОРОГАХ"
15.30, 19.00, 23.30 "ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ"
16.00, 20.30 "СУДЕБНЫЕ СТРАСТИ"
17.00 Т/С "CSI: МЕСТО ПРЕСТУПЛЕНИЯ НЬЮ-ЙОРК-5"
18.00 Т/С "МОРСКАЯ ПОЛИЦИЯ: ЛОС-АНДЖЕЛЕС"
22.30, 03.30 "УЛЕТНОЕ ВИДЕО ПО-РУССКИ"
00.30 Х/Ф "КАЗААМ"
02.30 "ГОЛЫЕ И СМЕШНЫЕ"

Пятница, 17

Отдел рекламы: 21-62-62

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 "ДОБРОЕ УТРО"
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 "НОВОСТИ"
10.05 "КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА"
10.40 "ЖИТЬ ЗДОРОВО!"
11.50 "ЖКХ"
12.45 "ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ"
13.20 "МОДНЫЙ ПРИГОВОР"
14.20 "ДЕТЕКТИВЫ"
15.00 "ДРУГИЕ НОВОСТИ"
15.20 "ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ"
16.20 "ХОЧУ ЗНАТЬ"
16.50 Т/С "ОБРУЧАЛЬНОЕ КОЛЬЦО"
17.50 "ЖДИ МЕНЯ"
19.20 "ПОЛЕ ЧУДЕС"
20.10 "ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!"
21.00 "ПУСТЬ ГОВОРЯТ"
22.00 "ВРЕМЯ"
22.30 Х/Ф "ПОДСАДНОЙ"
00.20 Х/Ф "ДЕВУШКА, КОТОРАЯ ВЗРЫВАЛА ВОЗДУШНЫЕ ЗАМКИ"
03.10 Х/Ф "ПЬЯНЫЙ МАСТЕР"

«РОССИЯ»

06.00 "УТРО РОССИИ"
10.05 "МУСУЛЬМАНЕ"
10.15 "С НОВЫМ ДОМОМ!"
11.10 "О САМОМ ГЛАВНОМ"
12.00, 15.00, 17.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30, 15.30, 17.30, 21.30 "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
12.50 "МОЙ СЕРЕБРЯНЫЙ ШАР"
13.50 Т/С "КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ"
15.50 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
16.05 Т/С "ЕФРОСИНЬЯ. ПРОДОЛЖЕНИЕ"
17.50 Т/С "ВСЕ К ЛУЧШЕМУ"
18.55 Т/С "ИНСТИТУТ БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ"
19.55 "ПРЯМОЙ ЭФИР"
21.50 "СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!"
22.00 "ФЕСТИВАЛЬ "ЮРМАЛА"
23.55 Х/Ф "ОСЕННИЕ ЗАБОТЫ"
01.40 Х/Ф "СМЕРТЬ В ТРИ ДНЯ-2"

КУЛЬТУРА

11.00, 16.30, 20.30, 00.30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
11.15 XIV МЕЖДУНАРОДНЫЙ КОНКУРС ИМ. П. И. ЧАЙКОВСКОГО. СПЕЦВЫПУСК
11.35, 03.50 "ПРОГРАММА ПЕРЕДАЧ"
11.45 Х/Ф "ПОВОРОТ ВИНТА"
13.15 "ПИСЬМА ИЗ ПРОВИНЦИИ"
13.45 Д/Ф "ЖИВОТНЫЕ-ГЛАДИАТОРЫ"
14.30 Д/С "П.М. ТРЕТЬЯКОВ. ИСТОРИЯ ВЕЛИКОЙ КОЛЛЕКЦИИ"
14.55 Х/Ф "БЕЛЫЕ НОЧИ"
16.40 М/Ф
17.30 Т/С "ДЕВОЧКА ИЗ ОКЕАНА"
17.55 Д/С "ДИКАЯ ПЛАНЕТА"
18.25 "РУССКИЙ СТИЛЬ"
18.55 "ЦАРСКАЯ ЛОЖА"
19.35, 02.55 Д/Ф "ВАВИЛОНСКАЯ БАШНЯ. СОКРОВИЩЕ МЕКОНГА"
20.45 Д/Ф "ВСЯ ЖИЗНЬ - В ОКОПАХ"
21.40 Х/Ф "СОЛДАТЫ"
23.20 "ЛИНИЯ ЖИЗНИ"
00.10 Д/Ф "ЛЮКСЕМБУРГ. ЕВРОПЕЙСКАЯ КРЕПОСТЬ"
00.50 Х/Ф "ШАГРЕНЕВАЯ КОЖА"
02.30 XIV МЕЖДУНАРОДНЫЙ КОНКУРС ИМ. П.И. ЧАЙКОВСКОГО. СПЕЦВЫПУСК

АРИГ УС

07.00 "НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ"
08.00, 09.00, 12.40, 00.30, 23.00 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС". ПОГОДА
08.30, 14.00, 19.00 "УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ"
09.30 Т/С "ТАСМАНСКИЙ ДЬЯВОЛ"
09.55 М/С "БИТЛДЖУС"
10.25 Т/С "УНИВЕР"
11.30 Т/С "СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ"
13.10 М/С "ТОМ И ДЖЕРРИ-2"
13.30 М/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ ДЖИММИ НЕЙРОНА"
14.20 "ТОЧКА ЗРЕНИЯ"
14.30 "ДОМ-2. LIVE"
16.20 Х/Ф "КРУТОЙ ПАРЕНЬ"
18.00 Т/С "ИНТЕРНЫ"
18.30 Т/С "ЗАЙЦЕВ+1"
19.20 "АФИША"
19.30 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС"
20.00 "БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ"
21.00, 01.00 "КОМЕДИ-КЛАБ"
22.00 "НАША RUSSIA"
23.30 "ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ"

ТИВИКОМ

06.30 "ЗУРХАЙ"
06.35, 12.45, 20.00, 23.30 "СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ"
07.00, 09.30, 12.15, 19.30, 21.30, 23.00, 02.00 "НОВОСТИ ДНЯ"
07.35 "РАДАР-СПОРТ"
08.00 "PRO-НОВОСТИ"
08.25, 21.25 "ГОРОДСКИЕ ИСТОРИИ"
08.35 Д/Ф "ТАЙНЫ ДРЕВНОСТИ"
10.05, 14.40 М/Ф
10.30 Т/С "СЕРДЦУ НЕ ПРИКАЖЕШЬ"
13.05 Х/Ф "КУРЬЕР"
15.00 "ЗВЕЗДЫ ЗАЖИГАЮТ"
16.00 М/С "ТРАНСФОРМЕРЫ"
16.30, 22.00 Т/С "НА ПРЕДЕЛЕ. ГРУППА "АНТИТЕРРОР"
17.30 "КАПРИ"
18.30 "ХИТ-ПАРАД ИНТЕРЬЕРОВ"
19.00 "ВЕСТНИК НХ"
20.25 "ФАВОРСКИЙ"
00.00 "ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ"

СТС «БАЙКАЛ»

06.00 Х/Ф "КАК Я ВСТРЕТИЛ ВАШУ МАМУ"
06.55 М/С "СМЕШАРИКИ"
07.00 М/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ МУЛЬТЯШЕК"
07.30 М/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ ВУДИ И ЕГО ДРУЗЕЙ"
08.00 Т/С "СВЕТОФОР"
08.30, 22.55 "ДАЕШЬ, МОЛОДЕЖЬ!"
09.00, 13.30, 18.30 "ИСТОРИИ В ДЕТАЛЯХ"
09.30 Т/С "МЕТОД ЛАВРОВОЙ"
11.30, 15.15, 19.00 "ЕРАЛАШ"
14.00 М/Ф "ЗЕМЛЯ ДО НАЧАЛА ВРЕМЕН-5": "ТАИНСТВЕННЫЙ ОСТРОВ"
16.30 Т/С "ПАПИНЫ ДОЧКИ"
17.30 "ГАЛИЛЕО"
19.30 Т/С "ВОРОНИНЫ"
20.00 "6 КАДРОВ"
21.00 Х/Ф "ПЕРЕВОЗЧИК-3"
23.55 ЦЕРЕМОНИЯ ВРУЧЕНИЯ НАГРАД ЖУРНАЛА "BILL-BOARD". Х/Ф "ИСЧЕЗНУВШАЯ БАННИ ЛЕЙК"
02.00 Х/Ф "МЮНХЕН"

НТВ

09.30 "ИСТОРИЯ ВСЕРОССИЙСКОГО ОБМАНА. ВЫХОД ЕСТЬ!"
10.30, 16.30, 19.30 "ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ"
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 "СЕГОДНЯ"
11.20 "СПАСАТЕЛИ"
11.55 "ДО СУДА"
13.00, 14.30 "СУД ПРИСЯЖНЫХ"
17.30 Т/С "ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА"
20.30 Т/С "ЛИТЕЙНЫЙ"
22.30 Т/С "ЯРОСТЬ"
00.20 "ПЕСНЯ ДЛЯ ВАШЕГО СТОЛИКА"
01.40 Х/Ф "ПОД ВИШНЕВОЙ ЛУНОЙ"
03.35 Х/Ф "ИСТОРИИ ЮГА"

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30 "СЕЙЧАС"
07.10, 22.00 Т/С "СВОЙ-ЧУЖОЙ"
07.55, 16.00, 19.00, 21.30 "МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ"
08.00 "УТРО НА 5"
10.25, 11.30, 13.30 Х/Ф "КОРТИК"
14.25 Т/С "РОССИЯ МОЛОДАЯ"
17.00 "ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ"
20.00 Т/С "ЗАСТАВА ЖИЛИНА"
21.00 Д/С "КРИМИНАЛЬНЫЕ ХРОНИКИ"
00.00 Х/Ф "ДЕСАНТ"
02.05 Х/Ф "ГРИНБЕРГ"

ДТВ

09.00 М/Ф
11.00 "ТЫСЯЧА МЕЛОЧЕЙ"
11.30, 21.30 "САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО"
12.30, 20.00 "СОСЕДИ"
13.00, 19.30 "ВНЕ ЗАКОНА"
13.35 Х/Ф "УБИТЬ "ШАКАЛА"
15.30, 19.00, 23.30 "ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ"
16.00, 20.30 "СУДЕБНЫЕ СТРАСТИ"
17.00 Т/С "CSI: МЕСТО ПРЕСТУПЛЕНИЯ НЬЮ-ЙОРК-5"
18.00 Т/С "МОРСКАЯ ПОЛИЦИЯ: ЛОС-АНДЖЕЛЕС"
22.30, 03.30 "УЛЕТНОЕ ВИДЕО ПО-РУССКИ"
00.30 Х/Ф "ПРОФЕССИОНАЛЫ"
02.30 "ГОЛЫЕ И СМЕШНЫЕ"

Суббота, 18

Отдел рекламы: 21-62-62

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.40, 07.10 Х/Ф "МЕРСЕДЕС" УХОДИТ ОТ ПОГОНИ"
07.00, 11.00, 13.00 "НОВОСТИ"
08.20 "ИГРАЙ, ГАРМОНЬ ЛЮБИМАЯ!"
09.10 "ДИСНЕЙ-КЛУБ"
10.00 "УМНИЦЫ И УМНИКИ"
10.40 "СЛОВО ПАСТЫРЯ"
11.15 "СМАК"
11.55 "МИХАИЛ ДЕРЖАВИН. ТОТ ЕЩЕ "МОТОРЧИК"
13.15 Д/Ф "ЧТО НА ПАЛОЧКЕ?"
14.15 Т/С "ХИМИК"
18.10 "КТО ХОЧЕТ СТАТЬ МИЛЛИОНЕРОМ?"
19.10 Х/Ф "ТАИНСТВЕННЫЙ ОСТРОВ"
21.00, 22.15 "МИНУТА СЛАВЫ"
22.00 "ВРЕМЯ"
00.00 ЧТО? ГДЕ? КОГДА?
01.10 "А. МАКАРЕВИЧ И "ОРКЕСТР КРЕОЛЬСКОГО ТАНГО"
02.40 Х/Ф "БАГЕРИЯ"

«РОССИЯ»

06.00 Х/Ф "ТРЕВОЖНОЕ ВОСКРЕСЕНЬЕ"
07.45 "ВСЯ РОССИЯ"
07.55 "СЕЛЬСКОЕ УТРО"
08.25 "ДИАЛОГИ О ЖИВОТНЫХ"
09.00, 12.00, 15.00 ВЕСТИ
09.10, 12.10, 15.20 "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
09.20 "ВОЕННАЯ ПРОГРАММА"
09.50 "СУББОТНИК"
10.30 "ГОРОДОК"
11.05 "НАЦИОНАЛЬНЫЙ ИНТЕРЕС"
12.20 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
12.50 "ЧЕСТНЫЙ ДЕТЕКТИВ"
13.20, 15.30 Т/С "ЕДИНСТВЕННЫЙ МУЖЧИНА"
17.00 "СУББОТНИЙ ВЕЧЕР"
18.55 ШОУ "ДЕСЯТЬ МИЛЛИОНОВ"
20.00, 21.40 Х/Ф "ЛЕКАРСТВО ДЛЯ БАБУШКИ"
21.00 "ВЕСТИ В СУББОТУ"
00.25 "ДЕВЧАТА"
01.05 Х/Ф "ПРЯЧЬСЯ!"
02.50 Х/Ф "КАНИКУЛЫ В ВЕГАСЕ"

КУЛЬТУРА

11.00, 02.50, 03.50 "ПРОГРАММА ПЕРЕДАЧ"
11.10 "БИБЛЕЙСКИЙ СЮЖЕТ"
11.40 Х/Ф "КОРОЛЬ-ОЛЕНЬ"
12.55 Х/Ф "ЛИЧНОЕ ВРЕМЯ"
13.25 Х/Ф "МОЙ ДОБРЫЙ ПАПА"
14.30 М/Ф "КОТЕНОК ПО ИМЕНИ ГАВ"
15.20 "ЗАМЕТКИ НАТУРАЛИСТА"
15.50 "ОЧЕВИДНОЕ НЕВЕРОЯТНОЕ"
16.20 "ИГРЫ КЛАССИКОВ"
17.25 Х/Ф "ШАГРЕНЕВАЯ КОЖА"
19.05 "ИСКАТЕЛИ"
19.50 "РОМАНТИКА РОМАНСА"
20.45 СПЕКТАКЛЬ "ПРИВЕТ ОТ ЦЮРУПЫ!"
22.20 "ЛЕТНИЙ КОНЦЕРТ В ШЕНБРУННСКОМ ДВОРЦЕ"
23.55 Х/Ф "ПАЛАТА № 6"
01.20 КОНЦЕРТ "INSIGHT"
02.25 М/Ф
02.55 "ЛИЧНОЕ ВРЕМЯ"
03.25 "ОБЫКНОВЕННЫЙ КОНЦЕРТ"

АРИГ УС

08.00, 09.00 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС". ПОГОДА"
08.30, 19.30 "УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ"
08.50 "АФИША". ПОГОДА
09.40, 11.00 "ЖЕНСКАЯ ЛИГА"
10.30 "МУНГЭН СЭРГЭ"
11.30 "ШКОЛА РЕМОНТА"
12.30 "ЕШЬ И ХУДЕЙ"
13.00 "ЛЮБОВЬ С ИНОСТРАНЦЕМ"
14.00 "COMEDI WOMAN"
15.00 "КОМЕДИ-КЛАБ"
16.00 "БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ"
17.00 "ЗОЛОТЫЕ"
19.00 Т/С "УНИВЕР"
20.00 Х/Ф "Я- ЛЕГЕНДА"
22.00 "НА НОЧЬ ГЛЯДЯ". ПОГОДА
23.00 "ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ"
00.00 "ДОМ-2. ПОСЛЕ ЗАКАТА". ПОГОДА
00.30 "ХУ ИЗ ХУ"
01.00 Х/Ф "ВЫКУП"

ТИВИКОМ

06.30, 08.25, 09.25, 10.25, 11.25, 17.25, 18.25, 19.25, 20.25, 22.50, 00.25 "ЗУРХАЙ"
06.35, 09.30, 12.30 "СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ"
07.00, 09.00, 12.00 "НОВОСТИ ДНЯ"
07.35 "БОН АППЕТИТ"
07.55, 23.10 "ГОРОДСКИЕ ИСТОРИИ"
08.00 М/С "ТРАНСФОРМЕРЫ"
10.00 Х/Ф "ЯДЫ, ИЛИ ВСЕМИРНАЯ ИСТОРИЯ ОТРАВЛЕНИЙ"
12.55 Т/С "ФАВОРСКИЙ"
16.30 "UTUMATA"
16.50 Х/Ф "КУРЬЕР"
18.30 Т/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ МАГА"
19.30 "ВКУСНО"
20.05 Д/Ф "ТАЙНЫ БОЛЬШОГО ЗОЛОТОГО КОЛЬЦА РОССИИ"
21.00 Х/Ф "РАСПУТНИК"
23.20 "К-1. БОИ БЕЗ ПРАВИЛ". ПОВТОР ОТ 13.06.11
01.00 "НОЧНОЙ КАНАЛ"

СТС «БАЙКАЛ»

06.00 Т/С "СОБАЧЬЕ ДЕЛО"
07.55 М/Ф "ЗАЙКА-ЗАЗНАЙКА"
08.20 М/С "СМЕШАРИКИ"
08.30, 16.00 "ИСТОРИИ В ДЕТАЛЯХ"
09.00 Х/Ф "ПЕРЕВОЗЧИК-3"
11.00 "МОЯ СЕМЬЯ" ПРОТИВ ВСЕХ"
12.00 Т/С "ВОРОНИНЫ"
14.30 "ЕРАЛАШ"
16.30 "ДАЕШЬ, МОЛОДЕЖЬ!"
17.00, 18.30 "6 КАДРОВ"
17.30 Т/С "МОСГОРСМЕХ"
21.00 Х/Ф "ОБРАТНО НА ЗЕМЛЮ"
22.35 Х/Ф "АМЕРИКАНСКИЙ ПИРОГ. СВАДЬБА"
00.25 Х/Ф "ИСЧЕЗНУВШАЯ БАННИ ЛЕЙК"
02.30 Т/С "ЗВЕРЬ"

НТВ

06.25 Х/Ф "СЕРДЦА ТРЕХ"
08.25 "СМОТР"
09.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 "СЕГОДНЯ"
09.20 ЛОТЕРЕЯ "ЗОЛОТОЙ КЛЮЧ"
09.45 "МЕДИЦИНСКИЕ ТАЙНЫ"
10.20 "ВНИМАНИЕ: РОЗЫСК!"
11.20 "ГЛАВНАЯ ДОРОГА"
11.55 "КУЛИНАРНЫЙ ПОЕДИНОК"
13.00 "КВАРТИРНЫЙ ВОПРОС"
14.20 Т/С "ЗНАКИ СУДЬБЫ"
16.05 "СВОЯ ИГРА"
17.20 "РАЗВОД ПО-РУССКИ"
18.20 "ОЧНАЯ СТАВКА"
19.20 "ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ"
20.25 "ПРОФЕССИЯ - РЕПОРТЕР"
20.55 "ПРОГРАММА МАКСИМУМ"
22.00 "РУССКИЕ СЕНСАЦИИ"
22.55 "ТЫ НЕ ПОВЕРИШЬ!"
23.55 "ПОСЛЕДНЕЕ СЛОВО"
00.55 "НЕРЕАЛЬНАЯ ПОЛИТИКА"
01.25 Х/Ф "ВЛЮБЛЕННЫЙ ШЕКСПИР"
03.50 Х/Ф "ИНОПЛАНЕТЯНИН"

5 КАНАЛ

07.00 М/Ф
09.15 Х/Ф "АЛЫЕ ПАРУСА"
11.00, 19.30 "СЕЙЧАС"
11.10 Х/Ф "БРОНЗОВАЯ ПТИЦА"
14.40 Т/С "ЧЕТЫРЕ ТАНКИСТА И СОБАКА"
18.55 Д/С "КРИМИНАЛЬНЫЕ ХРОНИКИ"
20.00 Т/С "МОЛОДОЙ ВОЛКОДАВ"
23.45 Х/Ф "ПОВОРОТ РЕКИ"
01.25 Х/Ф "ПРИНЦЕССА КЛЕВСКАЯ"
03.45 СПЕЦРЕПОРТАЖ "АЛЫЕ ПАРУСА"

ДТВ

09.00, 11.30 М/Ф
09.20 Х/Ф "УБИТЬ "ШАКАЛА"
11.00 "ТЫСЯЧА МЕЛОЧЕЙ"
12.35 Х/Ф "О БЕДНОМ ГУСАРЕ ЗАМОЛВИТЕ СЛОВО"
14.20, 15.20 Т/С "ЕВЛАМПИЯ РОМАНОВА. СЛЕДСТВИЕ ВЕДЕТ ДИЛЕТАНТ"
16.30 "САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО"
17.30 Т/С "СЛЕДСТВИЕ ВЕДУТ ЗНАТОКИ"
19.30 Х/Ф "ПРОЕКТ "АЛЬФА"
21.30 Х/Ф "ПАУКИ"
23.30 "ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ". ТОП-20
00.00 "ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ"
00.30 "УГОН"
01.00 "УЛЕТНОЕ ВИДЕО ПО-РУССКИ"
02.00 "ГОЛЫЕ И СМЕШНЫЕ"
03.05 "БРАЧНОЕ ЧТИВО"
03.35 Т/С "АНАТОМИЯ СМЕРТИ"

Воскресенье, 19

Отдел рекламы: 21-62-62

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00 "НОВОСТИ"
07.10 Х/Ф "ГОДЕН К НЕСТРОЕВОЙ"
08.40 "АРМЕЙСКИЙ МАГАЗИН"
09.20 "ДИСНЕЙ-КЛУБ"
10.10 "ЗДОРОВЬЕ"
11.15 "НЕПУТЕВЫЕ ЗАМЕТКИ"
11.30 "ПОКА ВСЕ ДОМА"
12.25 "ФАЗЕНДА"
13.15 "ЕРАЛАШ"
14.00 Х/Ф "ОДИНОКИМ ПРЕДОСТАВЛЯЕТСЯ ОБЩЕЖИТИЕ"
15.40 Х/Ф "КРЕПКИЙ ОРЕШЕК: ВОЗМЕЗДИЕ"
18.00 "ПРЕМИЯ "ПРИЗВАНИЕ"
20.00 Т/С "ПРИ ЗАГАДОЧНЫХ ОБСТОЯТЕЛЬСТВАХ"
22.00 "ВОСКРЕСНОЕ "ВРЕМЯ"
23.00 "БОЛЬШАЯ РАЗНИЦА"
00.00 "ПОЗНЕР"
01.05 Х/Ф "СОУЧАСТНИК"

«РОССИЯ»

06.50 Х/Ф "ДЕНЬ СВАДЬБЫ ПРИДЕТСЯ УТОЧНИТЬ"
08.40 "САМ СЕБЕ РЕЖИССЕР"
09.30 "СМЕХОПАНОРАМА"
10.00 "УТРЕННЯЯ ПОЧТА"
10.40 "СТО К ОДНОМУ"
11.20 "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. НЕДЕЛЯ В ГОРОДЕ"
12.00, 15.00 ВЕСТИ
12.10 "С НОВЫМ ДОМОМ!". ИДЕИ ДЛЯ ВАС
12.25, 15.30 Т/С "ЕДИНСТВЕННЫЙ МУЖЧИНА"
15.20 "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
17.00 "СМЕЯТЬСЯ РАЗРЕШАЕТСЯ"
18.55 Х/Ф "ЛЮБОВЬ ДО ВОСТРЕБОВАНИЯ"
21.00 ВЕСТИ НЕДЕЛИ
22.05 Х/Ф "ТОЛЬКО ЛЮБОВЬ"
23.55 "СПЕЦИАЛЬНЫЙ КОРРЕСПОНДЕНТ"
00.55 Х/Ф "СПИСОК КОНТАКТОВ"

КУЛЬТУРА

11.00, 02.50, 03.50 "ПРОГРАММА ПЕРЕДАЧ"
11.10 "ОБЫКНОВЕННЫЙ КОНЦЕРТ"
11.40 Х/Ф "РОДНАЯ КРОВЬ"
13.05 Х/Ф "ЛЕГЕНДЫ МИРОВОГО КИНО"
13.35 М/Ф
15.05 Д/С "КРАСКИ ВОДЫ"
16.00 "ЧТО ДЕЛАТЬ?"
16.45 "ПРОРОК В СВОЕМ ОТЕЧЕСТВЕ"
17.10 ЮБИЛЕЙ ТЕАТРА "НОВАЯ ОПЕРА". ГАЛА-КОНЦЕРТ
18.30 Х/Ф "ВРЕМЯ, ВПЕРЕД!"
21.00 Д/Ф "ТАЙНА ЦАРЯ БОСПОРА"
21.40 "ХРУСТАЛЬНАЯ ТУРАНДОТ". ТОРЖЕСТВЕННАЯ ЦЕРЕМОНИЯ НАГРАЖДЕНИЯ
23.00 "КОНТЕКСТ"
23.40 Х/Ф "СОСЕД"
01.35 "ДЖЕМ-5"
02.35 Д/Ф "ПЕРСЕПОЛЬ. ЖИЗНЬ В ЦЕНТРЕ ИМПЕРИИ"
02.55 Д/Ф "ГОРОДСКОЕ КУНГ-ФУ"

АРИГ УС

08.00 М/С "М/С "ЭЙ, АРНОЛЬД!"
08.25, 09.40 "УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ"
08.45 М/Ф
08.55 М/С "БЭЙБЛЕЙД"
09.25 "МУНГЭН СЭРГЭ"
10.00 "НА НОЧЬ ГЛЯДЯ" С А.ЛЕВАНТУЕВЫМ. ПОВТОР ОТ 18.06.11
11.00 "ТОЧКА ЗРЕНИЯ"
11.30 350-ЛЕТИЮ ДОБРОВОЛЬНОГО ВХОЖДЕНИЯ БУРЯТИИ В СОСТАВ РОССИИ ПОСВЯЩАЕТСЯ: "УМОЛИ МОЮ ПЕЧАЛЬ"
11.45 "СКАМЕЙКА"
12.00 "СУПЕРИНТУИЦИЯ"
13.00 "ВЫ МЕНЯ ПОЛЮБИТЕ"
14.00 Т/С "УНИВЕР"
15.00 Т/С "ИНТЕРНЫ"
17.00 Х/Ф "Я - ЛЕГЕНДА"
18.55, 22.10 "КОМЕДИ-КЛАБ". ЛУЧШЕЕ
19.30 "ВСЯ БУРЯТИЯ"
19.50 "ОТКРЫТКИ ИЗ ГЕРМАНИИ": "ТАЙНЫ СОЛЯНОЙ КРЕПОСТИ"
20.00 Х/Ф "СТРИПТИЗ"
23.00 "ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ"
00.00 "ДОМ-2. ПОСЛЕ ЗАКАТА"
00.30 Х/Ф "ТРЕНИРОВОЧНЫЙ ДЕНЬ"

ТИВИКОМ

06.30, 08.25, 09.25, 10.25, 11.25, 17.25, 18.25, 19.25, 20.25, 22.50, 00.25 "ЗУРХАЙ"
06.35, 10.30 "ВКУСНО"
07.05 Д/Ф "ЧЕЛОВЕК И ВРЕМЯ"
07.55, 23.20 "ГОРОДСКИЕ ИСТОРИИ"
08.00 М/С "ТРАНСФОРМЕРЫ"
09.00 М/Ф
09.10 "ИНСТРУКТАЖ"
09.30 "РАДАР-СПОРТ"
10.00 "ХИТ-ПАРАД ИНТЕРЬЕРОВ"
11.05 Х/Ф "ТАЙНА ЧЕРНЫХ ДРОЗДОВ"
12.50 "НА ПРЕДЕЛЕ"
16.30 Х/Ф "РАСПУТНИК"
18.40 Т/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ МАГА"
19.40 "ВАШЕ ПРАВО"
20.00 "ТАЙНЫ ДРЕВНОСТИ"
21.00 Х/Ф "СТРАНА ГЛУХИХ"
23.30 "НОЧНОЙ КАНАЛ"

СТС «БАЙКАЛ»

06.00 Х/Ф "КАК Я ВСТРЕТИЛ ВАШУ МАМУ"
08.00 М/Ф "ХРАБРЫЙ ЗАЯЦ"
08.20 М/С "СМЕШАРИКИ"
08.30, 16.00 "ИСТОРИИ В ДЕТАЛЯХ"
09.00 "САМЫЙ УМНЫЙ"
10.40, 13.45, 16.30 "ЕРАЛАШ"
12.00 "СНИМИТЕ ЭТО НЕМЕДЛЕННО"
13.00 "СЪЕШЬТЕ ЭТО НЕМЕДЛЕННО!"
15.00 Т/С "МОСГОРСМЕХ"
19.30 Х/Ф "УОЛЛЕС И ГРОМИТ. ПРОКЛЯТИЕ КРОЛИКА-ОБОРОТНЯ"
21.00 Х/Ф "ЗНАКОМЬТЕСЬ, ДЖО БЛЭК"
00.25 ШОУ "УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ". "ДЕНЬ СМЕШНОГО ВАЛЕНТИНА"
01.55 Х/Ф "ДРОЖЬ ЗЕМЛИ-4. ЛЕГЕНДА НАЧИНАЕТСЯ"
03.40 Т/С "РАНЕТКИ"

НТВ

06.05 Х/Ф "СЕРДЦА ТРЕХ"
09.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 "СЕГОДНЯ"
09.20 "РУССКОЕ ЛОТО"
09.45 "ИХ НРАВЫ"
10.25 "ЕДИМ ДОМА"
11.20 "ПЕРВАЯ ПЕРЕДАЧА"
11.50 "ПИР НА ВЕСЬ МИР"
13.00 "ДАЧНЫЙ ОТВЕТ"
14.20 Т/С "ЗНАКИ СУДЬБЫ"
16.05 "СВОЯ ИГРА"
17.20 "ИСТОРИЯ ВСЕРОССИЙСКОГО ОБМАНА. ВЫХОД ЕСТЬ!"
18.20 "И СНОВА ЗДРАВСТВУЙТЕ!"
19.20 "ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ"
21.00 "ЧИСТОСЕРДЕЧНОЕ ПРИЗНАНИЕ"
21.50 "ЦЕНТРАЛЬНОЕ ТЕЛЕВИДЕНИЕ"
22.55 Д/Ф "22 ИЮНЯ. РОКОВЫЕ РЕШЕНИЯ"
00.45 "ИГРА"
01.45 Д/Ф "ИСТРЕБИТЕЛИ ЛЮФТВАФФЕ. ВОСТОЧНЫЙ ФРОНТ"
02.45 "АВИАТОРЫ"
03.15 "ГЛАВНАЯ ДОРОГА"
03.50 Х/Ф "КВЕНТИН ДОРВАРД"

5 КАНАЛ

07.05 Д/С "ВАРВАРЫ ТЕРРИ ДЖОНСА"
08.00 Д/С "ЗВЕРЬ, КОТОРЫЙ СПАС МНЕ ЖИЗНЬ"
08.50 М/Ф
09.35 Х/Ф "СКАЗКА О ПОТЕРЯННОМ ВРЕМЕНИ"
11.00 "СЕЙЧАС"
11.10 Д/Ф "КИТОВАЯ АКУЛА"
12.00 "ШАГИ К УСПЕХУ"
13.05 "ИСТОРИИ ИЗ БУДУЩЕГО"
14.00 "В НАШУ ГАВАНЬ ЗАХОДИЛИ КОРАБЛИ"
15.00 Х/Ф "УСАТЫЙ НЯНЬ"
16.25 Х/Ф "СКАЗ ПРО ТО, КАК ЦАРЬ ПЕТР АРАПА ЖЕНИЛ"
18.30, 03.30 "МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ. О ГЛАВНОМ"
19.30 "ГЛАВНОЕ"
20.30 Т/С "ЗАСТАВА ЖИЛИНА"
00.15 Д/С "КРИМИНАЛЬНЫЕ ХРОНИКИ"
01.25 Х/Ф "КРИК"

ДТВ

09.00, 11.30 М/Ф
09.30 Х/Ф "КАТАЛАЖКА"
11.00 "ТЫСЯЧА МЕЛОЧЕЙ"
12.35 Х/Ф "О БЕДНОМ ГУСАРЕ ЗАМОЛВИТЕ СЛОВО"
14.20, 15.20 Т/С "ЕВЛАМПИЯ РОМАНОВА. СЛЕДСТВИЕ ВЕДЕТ ДИЛЕТАНТ"
16.30 "САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО"
17.30 Т/С "СЛЕДСТВИЕ ВЕДУТ ЗНАТОКИ"
19.30 Х/Ф "ДЕСАНТ"
21.30 Х/Ф "ПАУКИ-2"
23.30 "ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ". ТОП-20
00.00 "ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ"
00.30 "УГОН"
01.00 "УЛЕТНОЕ ВИДЕО ПО-РУССКИ"
02.00 "ГОЛЫЕ И СМЕШНЫЕ"
03.05 "БРАЧНОЕ ЧТИВО"
03.30 Т/С "АНАТОМИЯ СМЕРТИ"

Буряад ороной Росси гүрэнэй бүридэлдэ ороһоор 350 жэлэй ойдо

Доржи ЭРДЫНЕЕВ

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь урдахи дугаарта).

Энээниие гэршэлһэн баримтануудай дундаһаа Оросын хаан Алексей Михайлович Романовай /Хаан шэрээдэ һууһаар жэл болоод байгаа/ 1647 ондо Ойрад-Монголой удамаршан баатархун тайжада эльгээһэн бэшэгые жэшээ болгон дурдая. Энэ бэшэгээр Оросын хаан ойрадуудай

удамаршанда хоёр арадаймнай хүн зон хоорондоо наймаа хэхэдээ олзын түлбэригүйгөөр аралжаагаа ябуулдаг болог лэ гэжэ дурадхаһан юм. Тиихэдэнь ойрадмонголнуудые Засагта хаанай аймагай мэдэлдэ оруулжа байһан Манжа-Хитадай засаг түрын шиидхэбэри үндэһэлэн, Шунь-ди /Эб эе засагта/ хаан Баатар-Хун тайжада зүбшөөл үгөөгүй. Тиигэжэ хорихоһоо гадна тэрэ 50-яад монгол үндэһэтэнэй /коренные монголоязычные/ дунда ниилэһэн ондоо угсаатанай хойто үеынхидтэ Ононой эрьеэр, Алтайн, Саянай хаялганууудаар таанадые өөһэдын /мэдэлэй/ газартай, нютагуудтай болгохомнай гэһэн тунхагаа шангалан ябуулаа.

Манжанарай иимэ ябуулга дэмжэгшэдые элирүүлһэн Шоно-Баатарай дуун тиихэдэ монголнуудай дунда эдэбхитэй таража байгаа юм. Тэрэ дуун соохи «...Цэрэн-Галдан ахайн худалша үнэншые гайхыта...» гэһэн мүрнүүд монголнуудай нютагуудта ямар аюулай ерэнхэйе һэргылһэн удхатай гэжэ арадай дуу шэнжэлэгшэд ажагланхай. Юундэб гэхэдэ, тэрэ үедэ монголнууд дуунуудаа бэе бэедээ дамжуулан тараажа, хоорондоо шухала мэдээсэлнүүдээ абалсадаг заншалтаяа ябаа. Энэ дуунай Ара-Халхын урдуурхи нютагуудаар таража эхилхэһээ бүри урда Бабжи-баатар Манжын сэрэгшэдые Үлирэнгын /Урулюнгуй/ Хирхирэн хэрэмһээ зүүлжээ, Нэршүү голһоо баруулжаа оршодог Үмхэй гэжэ жалга шадар бута сохёод, тэдэнэй дахяад лэ Байгалые шэглэн добтолходонь, урдаһаань зогсоожо ябаа. Ононой эрьеэр, Баатар уула шадар, Хүнхэрэй талада дайлалдажа ябахадаа тэрэ добтологшодой дунда Онон шадарай зарим зониие танижа, тэдэниие хэһээн сохихо баатай болоһон юм. Тиигэжэ тэмсэжэ ябахадань, тэрэнэй «...хүл доро газар хүдэлөө, дээрэхи огторгойнь харлаа...» гэжэ Бабжи-баатар домогто хэлэгдэдэг. Энэ үедэ Шоно-Баатарай дууе баргуджин-түхэмэйхидэй дунда таранхай байгаа гэжэ шэнжэлэгшэд бэшэнхэй. Тиимэһээ энэ дууе Бабжи-Баатаршье зоной анхаралда дуулажа ябаһан ааб даа. Юундэб гэхэдэ, тэрэнэй наһанай намтар Ара-Халхын арад зоной түүхэтэй адли юм. Онон голһоо эхилээд, Сутайн хэрэм /Хёлго/, Хамар-дабаан, Ангара мүрэн, зүүлжээ Яблонын ара шадархи нютагуудай аюулгүйн түлөө Бабжи-баатарай тэмсэһэн тэмсэл Агууехэ Торгон Замые хамгаалдаг уялгада шэлэгдэһэн монгол угсаатанай үнэншэ сэхэ хүн шанарые харуулһан габьяа гэжэ арадтань сэгнэгдэнхэй. Энэ заншалаа бүхы Ази Түбидэ хамгаалагшадай нэгэн Бабжи-баатарай эсэгэ Бэхи-Бүхэ гэжэ нэрэтэй Боохой хуасай угай

хори-буряад хүн үнэхөөр ябаһан. Харин Шоно-Баатарай энэ нэрые мүн лэ арадайнь үни холын заншал – Һэтэрэй /тотем/ гуримаар Барагта-ахатанай хүбүүдэй нэгэн нэрлүүлжэ ябаа, тиимэ бэшэ һаа, Ангарын Шоно угтанай хүбүүн угаа үргэжэ ябаа гэжэ түүхээр һонирхогшод хэлэһэн байдаг.

Иимэ жэшээнүүд, түүхын баримтануудаг, монгол угсаатанай ондоо арадуудай дунда бэеэ хамгаалан абажа ябаһан дүршэл, ажаябадалдань ушарһан зониие хэниинь хэн бэ гэжэ ухаан, бодол, сэдьхэлээрээ илгаруулха болбосоролдо дүтынгөө хүршэ арадуудһаа дутуугүй хүрэнхэй ябаһые гэршэлнэ. Энэниие баталһан үшөө нэгэ жэшээ бии. Тэрэ хадаа 1648 ондо Итанцын острогто Баруун тээһээ ерэһэн ородуудай, Байгал шадарай нютагуудай хүн зоной түлөөлэгшэдэй хабаадалгатай Забайкалиин хасагуудай сходой /суглаанай/ үедэ болоһон ушар юм. Тиихэдэ Ара-Халхын удамаршад арад зонойнгоо зүгһөө мэдүүлгэ хэхэдээ, Монголой гурбан /3/ хаан түрэтэ аймагуудта, мүн Оросын гүрэндэ алба татабари зэргэ адляар тушаадаг гурим манай зондо хүндэ, тиимэһээнь буряад-монголнууд гансал Оросын гүрэндэ өөрынгөө һайн дураар алба оруулдаг болобо гэжэ дуулгаа. Тэдэнэй энэ мэдүүлгэнь Енисейн острогто канцеляритай Сибириин хасагуудай тэрэ үеын ахамад атаманда бэшэгээр тус суглаанай тоосоон соо эльгээгдэһэн байна. Энээнэй һүүлээр 79 жэл үнгэрөөд байхада, 1727 ондо Манжа Хитад Ородой /Россиин/ гүрэн хоёрой хоорондо хилэ татагдаһан гээшэ.

Иигэжэ 1630 ондо Ангара мүрэнэй эрьедэ болоһон ородуд болон буряад-монголнуудай хамтын Ахадүүнэрэй үедэ /Братска восстаниин/ хүнүүдэй бэе бэедээ «браты» гэжэ Европо Ази хоёрой хоорондо түрүүшынхиеэ хандаһан үгэнүүд холын хоёр түбиие холбоһон Алтан, Сагаан, Хүхэ ордонтоной хойто үетэнэй хуби заяанда улас түрын шэнэ удха нэмэжэ, Агууехэ Тала нютаг Нангин Орос хоёр гэһэн бодолые хүн зоной сэдьхэлдэ шэнгээһэн байна гээшэ.

АГУУЕХЭ ТАЛА НЮТАГ НАНГИН ОРОС ХОЁР

Түүхын баримтата зохёолһоо

удамаршанда хоёр арадаймнай хүн зон хоорондоо наймаа хэхэдээ олзын түлбэригүйгөөр аралжаагаа ябуулдаг болог лэ гэжэ дурадхаһан юм. Тиихэдэнь ойрадондоо угсаатанай хойто үеынхидтэ Ононой эрьеэр, Алтайн, Саянай хаялганууудаар таанадые өөһэдын /мэдэлэй/ газартай, нютагуудтай болгохомнай гэһэн тунхагаа шангалан ябуулаа.

Манжанарай иимэ ябуулга дэмжэгшэдые элирүүлһэн Шоно-Баатарай дуун тиихэдэ монголнуудай дунда эдэбхитэй таража байгаа юм. Тэрэ дуун соохи «...Цэрэн-Галдан ахайн худалша үнэншые гайхыта...» гэһэн мүрнүүд монголнуудай нютагуудта ямар аюулай ерэнхэйе һэргылһэн удхатай гэжэ арадай дуу шэнжэлэгшэд ажагланхай. Юундэб гэхэдэ, тэрэ үедэ монголнууд дуунуудаа бэе бэедээ дамжуулан тараажа, хоорондоо шухала мэдээсэлнүүдээ абалсадаг заншалтаяа ябаа. Энэ дуунай Ара-Халхын урдуурхи нютагуудаар таража эхилхэһээ бүри урда Бабжи-баатар Манжын сэрэгшэдые Үлирэнгын /Урулюнгуй/ Хирхирэн хэрэмһээ зүүлжээ, Нэршүү голһоо баруулжаа оршодог Үмхэй гэжэ жалга шадар бута сохёод, тэдэнэй дахяад лэ Байгалые шэглэн добтолходонь, урдаһаань зогсоожо ябаа. Ононой эрьеэр, Баатар уула шадар, Хүнхэрэй талада дайлалдажа ябахадаа тэрэ добтологшодой дунда Онон шадарай зарим зониие танижа, тэдэниие хэһээн сохихо баатай болоһон юм. Тиигэжэ тэмсэжэ ябахадань, тэрэнэй «...хүл доро газар хүдэлөө, дээрэхи огторгойнь харлаа...» гэжэ Бабжи-баатар домогто хэлэгдэдэг. Энэ үедэ Шоно-Баатарай дууе баргуджин-түхэмэйхидэй дунда таранхай байгаа гэжэ шэнжэлэгшэд бэшэнхэй. Тиимэһээ энэ дууе Бабжи-Баатаршье зоной анхаралда дуулажа ябаһан ааб даа. Юундэб гэхэдэ, тэрэнэй наһанай намтар Ара-Халхын арад зоной түүхэтэй адли юм. Онон голһоо эхилээд, Сутайн хэрэм /Хёлго/, Хамар-дабаан, Ангара мүрэн, зүүлжээ Яблонын ара шадархи нютагуудай аюулгүйн түлөө Бабжи-баатарай тэмсэһэн тэмсэл Агууехэ Торгон Замые хамгаалдаг уялгада шэлэгдэһэн монгол угсаатанай үнэншэ сэхэ хүн шанарые харуулһан габьяа гэжэ арадтань сэгнэгдэнхэй. Энэ заншалаа бүхы Ази Түбидэ хамгаалагшадай нэгэн Бабжи-баатарай эсэгэ Бэхи-Бүхэ гэжэ нэрэтэй Боохой хуасай угай маани, мэгзэмүүд соо Михаалайн басаган Мэндэр Төөдэй гэжэ зээ басаганиинь дурдагдана.

Бүүбэй урагтай Бүүбэйн Төөдэйн урагтай округой болон Забайкалиин олон бүлэнүүд ниилээ. Тиимэһээ Баруун Буряадай олон ажаһуугшад Бүүбэйн Төөдэйн тайлганда хабаадаха зэргэтэй. Алайрта түрэһэн басаган Китойн эрьедэ, Хүлээн нуурай эрьедэ ажаһуугаа, үри һадаһадынь Ленэ (Зүлхэ) мүрэн хүрэтэр, Ида мүрэнэй эрьедэ ажаһуугаа.

Хоёрдохёор, «Мүнөө үеын» Ёрдын тайлган тухай. Ёрд хада хадаа бөө шажантанай нангин газар гээшэ. Мусульман зоной Мекка, христиан хүнүүдэй Иерасулим шэнги болоно. 2011 оной Ёрдын нааданда Россиин болон хариин оронуудай, тэрэ тоодо Буряад ороной, Саха-Яхадай, Тывагай, Хакасиин, хадата Алтайн, Шориин, Калмыкиин

ЁРДЫН ХАДА: ЕРЫТ, ОРЫТ НААДАНДАА

2011 оной июниин 14-дэ заншалта болоһон Ердын наадан гэһэн уласхоорондын һайндэр үнгэргэгдэхэ. Энэ һайндэртэй дашарамдуулан, Ойхоной бүхы бурхадта (бурхашуул) зорюулагдаһан хамтын тайлган эмхидхэгдэхэ. Энэ тайлганай үедэ гэр бүлэ бүхэн һайн дураараа 100 түхэриг бүлэһөө түлэжэ, нютаг, тосхонойнгоо хамтын список соо дамжуулха зэргэтэй. Тиигэжэ хоёр тайлгануудта хабаадажа, хоёр ондоо бүридхэлдэ мүнгэеэ оруулха болонот.

Эдэ шухала удхатай тайлганууд тухай богонихоноор хөөрэе, тайлбарилая. Нэгэдэхеэр, суута удаган (одигон) Бүүбэй Төөдэй бодото дээрэ түүхэдэ ороһон мэдээжэ хүн. Алайрта, Хути (мүнөө үеын Ангарскын районой Одинск тосхон) гэжэ газарта түрэһэн юм. Корсук нютагай Баршуун гэжэ нэрэтэй хүндэ хадамда гараһан байна. Бурханай үгэһэн дабтагдашагүй, ехэ бэлиг талаантай эхэнэр байһан байгаа. Нойрсохо үедөө гэрһээ холо оршодог ондоо юртэмсээр аяншалдаг, холо, ойгуур бүхы юумэ уридшалан харадаг һэн. Өөрөө залуу, сэбэрхэн байхадаа, зүүдэн соогоо ерээдүйнгөө үбгые – Баршуунииие хараһан, шэлэһэн юм.

Нэгэтэ Хүлээн нуурай (Ординское озеро) эрьедэ уһанда орожо, амаржа байһан гурбан эрэшүүлдэ дүтэлһэн аргагүй һайхан шарайтай, үндэр, нарин, гоё бэетэй басаганда тэдэнэрэй хоёрынь – зохид шарайтай, шанга хүдэр бэетэй эрэшүүлынь анхаралаа хандуулан һанаархаба. Зүгөөр залуу басаган тэдэниие тоонгүй, шууяагүй, һанаа амар байһан Баршуунииие шэлэһэн байна. Ехэ жаргалтай гэр бүлөөрөө ажаһуугаа, олон үри хүүгэдтэй, аша, зээнэртэй болоһон юм.

Энээнһээ уламжалан, Бүүбэй ураг гэһэн ехэ уг бии болоһон байна. Удаган Бүүбэйн Төөдэй орёо хүндэ ёһо гуримуудые бүтээжэ, түүхэдэ ороһон юм. «Гурбан зуун тогооень – гушан болгоһон. Гушан гурбан адһыень – гурбан болгоһон!» - «Триста норм тарасуна уменьшила до тридцати. Тридцать три жертвенных животных сократила до

трех». Тэрээнһээ гадна Эрхүү, мүн Хүлээн нуур хоёрой хоорондо 13 бариса байгуулаа: «Эрхүүһээ Хүлээ хүрсэ арбан гурбан барьса тогтоогоо». Бүүбэйн Төөдэй тухай домогой нэгэ хубинь энэл даа.

Баршуунай нэгэ басаганиинь Байтогой тосхон һууринай хүбүүндэ хадамда гараһан юм. Тэрэ басаганиинь эхынгээ бэлиг шадабари абажа, олондо мэдээжэ удаган болоһон байна. Бурханһаа бэлигтэй гэжэ нэрлүүлээ, Байтогой зоной маани, уншалганууд соо дурдагдадаг Баршуунай басаган – Хаара-Гүлгэн Төөдэй болоһон юм. Хаара-Гүлгэн Төөдэйн басаган Буровуудай угта хадамда үгтэһэн байна. Мүнөө үеын Ново-Николаевска МО болоно. Бүүбэйн Төөдэйн угай бэлиг эндэшье баһа үзэгдөө. Хаара-Гүлгэн Төөдэйн басаган, мүн зээ басаганиинь Буровуудай угта мэдээжэ удаган болоо, бурханһаа бэлигтэй гэгдээ. Эеэ угай маани, мэгзэмүүд соо Михаалайн басаган Мэндэр Төөдэй гэжэ зээ басаганиинь дурдагдана.

Бүүбэй урагтай Бүүбэйн Төөдэйн урагтай округой болон Забайкалиин олон бүлэнүүд ниилээ. Тиимэһээ Баруун Буряадай олон ажаһуугшад Бүүбэйн Төөдэйн тайлганда хабаадаха зэргэтэй. Алайрта түрэһэн басаган Китойн эрьедэ, Хүлээн нуурай эрьедэ ажаһуугаа, үри һадаһадынь Ленэ (Зүлхэ) мүрэн хүрэтэр, Ида мүрэнэй эрьедэ ажаһуугаа.

Хоёрдохёор, «Мүнөө үеын» Ёрдын тайлган тухай. Ёрд хада хадаа бөө шажантанай нангин газар гээшэ. Мусульман зоной Мекка, христиан хүнүүдэй Иерасулим шэнги болоно. 2011 оной Ёрдын нааданда Россиин болон хариин оронуудай, тэрэ тоодо Буряад ороной, Саха-Яхадай, Тывагай, Хакасиин, хадата Алтайн, Шориин, Калмыкиин делегацинууд хабаадаха. Тиихэдэ Хитадай, Монголой, Солонгосой, Казахстанай, бусад ороной зон ерэхэ. Ёрдын наадан хадаа соёлой, спортын һайндэр. Гол шэнжэнь гэхэдэ, энэ уласхоорондын үйлэ хэрэгэй үедэ Ёрд гэһэн нангин хадын хажууда болохо тайлганда уласхоорондын маани уншалгада, ёһо заншалда хабаадаха, Байгалай, Ойхоной элшэ хүсэндэ хүртэхэ болоно.

Дунда Азиин арадуудай урданһаа мүргэдэг Ёрд хада Нангин газар болоһон юм. Ойхоной бурхашуул буряад зондо ехэ аша туһаа хүргэнэ. Хамтын энэ ехэ уншалгада хүн бүхэн наһан соогоо нэгэшье дахин хабаадаха, үри хүүгэдэйнгээ, аша зээнэрэйнгээ саашанхи харгы нээхэ, сэбэрлэхэ, муу юумэнһээ һалгаха зэргэтэй бшуу.

Усть-Ордагай Буряадай округой болон Эрхүүгэйнгээ областиин аймагуудта, хүдөөгэй поселенинүүдтэ тайлган бэлдэлгээр туһалхыень «Сахилгаан» гэһэн бөө шажантанай Совет хандана, харюусалгата зониие Бүүбэйн Төөдэй, Ёрдын тайлганай үедэ томилхыень гуйна.

Эрхүүгэй областиин тайлганууудта хабаадаха зон иимэ хаягаар «Центр сохранения и развития бурятского этноса» гэһэн ОГУ-да хандаха аргатайт:

г. Иркутск, ул. Касьянова, 15.
Тел.:38-01-40, 38-01-30.
Харин Усть-Ордагай округойхид ажаһуулһан нютагайнгаа ударидагшадта хандагты.
«Сахилгаан» РОШ-ой координаторай телефон: 8-952-633-94-76.
E-mail:a larhan@ rambler.ru.
Улаан-Удын ажаһуугшад иимэ телефоноор хандахат: 8-902-5641-661.

Семён БУБАЕВ,
«Сахилгаан» гэһэн бөө шажантанай эмхиин түрүүлэгшэ,
Александр ХАНТУЕВ,
координатор.

ВАРК-ын 20 жэлэй ойдо

Мүнхэ-Сарьдаг нэгэдэлэй 75 жэлэй ойдо

Аралжан ПРУШЕНОВ

САЯАН УУЛЫН САМАРЯАН ДУУН

Хүбэн сагаан уулые
Хүйлhэн дээрээ манаhан
Хурса шулуун орьёлшууд
Хүйтэн хүхэ тэнгэриеэ
Хэтэ мүнхэ сорьёно.
Мүнгэн хушалтата
сарьдагай
Мүнхэ сагаан толи
Мандаhан нарые үгтажа,
Манлай саршуй шарайгаар
Миhэрэн толотон ялайна.

Мүнгэн оройто
Мүнхэ Сарьдаг,
Тама харашхы эргэhэтэ
Тэнгэриин энгэр маажажа.
Таhаршагүй үргэлжэлhэн
дуугаа
Тала дайдаар зэдэлгэн
Түүхын солё болгоно.
Мульhэн оройдо түрэhэн
Мүнхэ самаряан дуунайнь
Хүгжэм хэзээдэш
таhархагүй
Хэтын замда үргэлжэ.

Эгсэ түргэн орьёлнуудай
Энгэр дулаан хормойдонь
Эгээл олон жаргаhан
Эртын угай hадаhад
Элыгэ зүрхэеэ хүлгөөжэ,
Энхэргэн hайхан дураяа
Hiадал соогоо дуулана.

Иибиин hүмбэйдэ тунаhан
Эгээл дээдын хэшэг,
Эхэ нютагай аршаан,
Зүлгэга бэеые тэнжтэхэ
Заяанайм оройн
аршаан гэжэ:
Хүн боложо түрэхэhөөнь
Хүртэжэ гэнжэжэ
ябаhандаа,
Даб гэхэ дайдаhаань.

Далай гэхэ уhанhаань,
Hүллын хүсэ даажа,
Хүнэй солоор амалая!
*
Үндэр уулын үбэр лраар
Үедөө тэнжэhэн зоной
hадаhад
Эхэ нютагайнгаа аршаан
хүртэжэ,
Судалаар гүйhэн шуhандал
хүсэтэй
Самаряан дуунай эхи
түүрэнэл.
Мүнхын аялга зүрхөөрөө
бэдиргэд.
Мэлэжэ дуушад
болоол байха.
Хүрэн бүгэдэдэ
хүнхинэhэн
Хүнды дуута хуур лор.
Hүнине ото түүрэгшэ
Хүгшэн үлигэршэ
бууралнуул
Алишье айлда абаhаар
Анханhаа ходо
байhан гэхэ.
Арад зондоо мартагдаагүй
Аман үгын зохёолнууд,
Аялга hайхан дуунууд,
Ухаанай гүнзэгые
уудалhан
Удха үзүүраар баян
Уладай оньhон үгэнүүд,
Үльгэр домогуудтай,
Арадайм алтан
hаба шэргээгүй!
Онго хирбээ дайдымни
Охин, булаг болон
бурьялhаар!
Үндэhэн хэлэмнай удхатай,
Үридэл хашаланда
оробошье
Үндэhөөрөө үгы болөөгүй.
Үргэлжэлhэн жаргалгай!

Hолир мэтээр зуралзаад,
Мүнхын ошо үлээhэн,
Мүнхэ Сарьдаг-Будажаб,
Мүнгэн оройто hарьдагаар
Мүрөө эрхилэн нэрлээ hэн.
Үльгэр домогуудай
гүнзэгыдэ
Үймэхэ ехэ шэдитэ
Анигар даруу **Магаймнай**,
Домог, түүхэ дааhан
Далан хэлэтэ **Майсаамнай**,
Гэхэhээ мэтын олошуул,
Гэнэн эртын гэгээнhээ,
Урда сагай домогуудаар
Үльгэр түүхэ, шүлэгүүдээр
Уладай hүлдэ түшэhэн
Үндэр соло олоол юм.
*
Үндэр бодол түрэжэ,
Солгёон дуунуудые
урмашан,
Үндэhэн соёл дэмжэхээр,
Далан табан жэлэй урда тээ
Дольёон багша үүсхэлээрээ
Зоной сэдьхэл дайраад,
Үрэжэл hайта газарта
Үрэhэ тарихадал
болоходонь,
Ухаан бэлигээр баяшуул,
Уран үгын түрүүшүүл,
Ургаал юм даа зоргоороо.
Гүн ухаанай hургаалые
Дуун болгохо шадалтан,
Сэдьхэлэй халуун охиие
Үльгэрлэжэ түүрээгшэд,
Нэгэ мүhэн хамтарhаар,
Нэрьеэ татан тодоржо,
Нэгэдэл болоо юм үедөө.

Агуу хубилалтын ёродо
Арадай эрхэ хүгжэжэ,
Амидаралай жаргал
зэрэблээд,
Абьяас хонгёо үгэнүүд
Атар дайдын сэсэгүүдтэл
Алдар солоо олоно.
Шэргэшэгүй дуранай
Шэлгэнэмэ hайхан
дуунууды,
Орон нютагаа магтаhан
Олон хүсэтэ шүлэгүүды,

Арад түмэнэй байдалые,
Амидаралай замые,
Анхан эхинhээнь харуулжа,
Алтан гуурhаар барлаhан
Нүлөөтэ, ашата ажалаа
Нэгэдхэжэ холбоhон
нүхэдөө,
Нэрэ солоор баян зоноо
Нэрлэхэ болобол энэл даа:
Алдар солын ашаа дааhан
Арадай зохёолшо
Ангархайн Ардан,
Алишье ажалда адли тэгшэ,
Гүрэн түрын шангуудта
Гүн ухаанай түлөө хүртэhэн,
Буряад-Монголой урдаа
харагша,
Булта нүхэдтөө Арбаандай,
Арбагай томо нэгэн,
Аяар жараад номуудта
Аминай жаргал заяагаал.
Хэhэн ажалыень
Хүсэжэ тооломоор бэшэл.
Арбаад хэлэндэ оршоhон
Алтан жасын тоотой
Агуу ехэ ажал
Яруу найралга, зүжэг,
Роман, үгүүлгэ юутэй
Арад зоной суурхал
Алдар солын узуур юм.
Эрдэмэй дээжые
гаталхадаа,
Түүхын эрдэмэй доктор,
Тэнгэри газарые холбоhон
Табан ботито романдаа
Монгол туургата
арадуудай
Мүнхын түүхэдэ мүрыень,
Мэдээжэ болгон харуулаал.
Агууехэ Ардан гэхэдэ,
Алдуу болохо ёно үгыл.
*
Арадай яруу найрагша
Алдарта Шагдар,
Урта Баймаhаа
Угаа залгаhан,
Уран үгын
Оньhо шадал
Уужам хүсэтэ дэлисээр,
Ухаанай хурдаар
залаhан гээ.

Хүндэлэлэй ордендо
Хүртэхын зуура,
Хүсэ шадалдаа дашуураад,
Хүгжэм hайхан дуунуудые,
Шүүдэрэй сэбэр дуhалдал,
Сэсэрхэдэл болоходонь,
Буряадай алдарта нүлөө,
Поэдэй замда хүшөө.
Шэжэр мүнгэн хонхын
Шэнхинэмэ hайхан дуутай
Шүлэгүүдээр дэбэржэ,
Эльбэ шэдиеэ хурсадаа.
Эршэтэ хонгёо дуутай,
Эдир хабадаа дуулаhан,
Эртынь түүхые дурдабал,
Эльгэ зүрхэндэ тунама
Элбэг олон поэмэнүүдынь
Арадай алтан жасын
Абдарые дүүргэлсээ.
*
Арадай поэт
Тапхайн Лобсон.
Тапхайн Лобсониие
Номойшье хэблэл
ударидаад,
Оросын зохёолшодой
холбооной
Олдомоор олон шантай,
Бүгэдэ Монголой
фестивалиин
Баатар нэрэтэй мүнхэрhэн
Дээрэhээ нааша суутай
Дэнзэн баабайн хүбүүн лэ.
*
Сэсэн Сыренов гэгдэhэн
Совхозын дарга,
Соёлой габьяата ажалшан,
Аймагай намын
Нэгэдуугаар секретарь,
«Хүндэлэлэй Тэмдэг»
ордентой,
Табан номуудай эсэгэ.
Тааруухан шүлэгүүдээ
Дуун болгожо дууладаг,
Үндэhэтэнэй паркын
директор
Улбагайhаань гарбалтай,
Угаа hонор нүхэрнай.
Маанадай дунда
Манзарагша
Мангад нэрэнь Владимир.
*
Хорхойтоёо, шабхайтаяа
Хүхэрэгшэ дайдатаяа,
Юрьен байhан
юртэмсэтээ,
Юрэ бүгэдөөрөө нэгэнби
гэжэ,
Юрэнхы мэдэрэл
найруулhан
Борис Сыренов.
Амидаралай алтан hаба,
Абаhаар нэгэ hанахада,
Алдашагүй танигша hэн.
Алтаар хүрмэhэн
үгэнүүдынь
Арадай сэдьхэлдэ
хүрэмөөр юм.
Арайхан эртэ маанадhаань
Аюулай ёродо хахасаа юм.
*
Мэргэн Туулай Баатарай
Уган хүбүүн **Владимир**,
Буряад соёлой габьяата
«Саяан» сониной редактор.
Хорин жэлдэ жүдхэжэ,
Түрын тэдхэмжэдэ
хүртэhөөр,
Абын алдар мүшхэжэ,
Туужа бүтээн гаргабал,
Уужам сэдьхэлтэ
зохёолшодой
Урда ябалсаашадай
нэгэн юм.
*
Буряад арадай зохёолшон
Балдан НасановичЯбжанов.
Энэ наhанай жаргалда
Эшэхэ айхые мэдэнгүй,
Эрдэни шулуу бэдэрhэн
Эгээл мэдээжэ ахамнай.
Амидаралынгаа харгыда
Арбаад ном зохёоhон,
Амидын жаргал түүрээхэ
Агуу ехэ зохёолшон.
Хорото хабдар үбшэниие
Хорихо аргаа бэдэрхэ,
Үридөө зориhон хайрые
Үлэгшэн шоноор харуулжа,
Үндэhэн хэлэнэйнгээ түлөө
Үhэнөө халсартар тэмсээд,
Үбгэржэ ябатараа
мүнхэрөө.
*
Баатар Дашеевич Романов
Байгаалиин шэнжэ
зураглаад,
Бугын наада түүрээhэн,
Баhал нэгэ нүхэрнай.
Шүлэг, дуугаар эхилээд,
Зүжэг наада зохёохо,
Зүблэлтэ гүрэнэй намда
Хам орожо хүдэлhэн,
Үгүүлгэ, туужа бүтээгээд,
Үбшэндэ нэрбэгдээд,
Үгыл даа баhа мүнөөдөө.
*
Дугаров Баир Сономович -
Доктор филологических
наук,

Гүрэнэй шангай лауреат,
Гуурhаар хурса поэт.
Арадай үльгэр
домогуудые
Аргагүйхэн шэнжэлнэ,
Түб Азин түүхые,
Түрэл арадай соёлые
Тон гүнзэгыгөөр шудална.
Шүлэг бүхэнөө ухаанда
Шууд оруулжа шадана.
Эхиндээ булагаар
бурьялhан
Эрмэлзэлэйнь урасхал
Адагтаа далайгаар
долгилhой даа.
*
Балданов Саяан
Жимбиевич,
Баhа нэгэ ахамнай,
Хэлэ бэшэгэй эрдэмэй
доктор,
Хойто зүгэй арадуудай
академиин
Үнэн бодото гэшүүн,
Тувын Хүндэтэ профессор.
Хэдэн олон эрдэмтэдтэ
hургаал зааhан багша.
*
Юбухаев Жорж
Долгорович.
Буряад нэрэнь Жооро,
Түрэhэн нютагынь Тооро.
Түүрээгдэhэн
шүлэгүүдээрээ
Соёлой габьяа эдэлhэн
Түрүүлэгшэ холбоондоо.
Самаряан дуунайнь аялга
Саяан дээгүүр зэдэлhээр.
*
Манзаров Элбэг
Содномович.
Хөөргэ хяhаа холбожо,
Алта, мүнгэ дархалха
Арадай зурагшан алдараа.
Али hонин баснинуудаар,
Аялга хонгёо шүлэгүүдээр,
Шог, ёгто үгүүлгэнүүдээр
Шэлэмэл хурдан
болгогшол.
Дархан солоёо үргэжэ,
Далай мэтэ элбэгээр
Шог, ёгто бүтээлнүүдээ
Дабhалжал hуугаарай
юрэдөө.
*
Нуга нютагай хүбүүн
Намсараев Илья
Ринчинович,
Хүүгэдтэ зорюулhан туужа,
Хэды нэгэ үгүүлгэнүүдые
Хэблэлдэ гаргажа үрдеэд,
Хүн зоной дунда
Хэзээнэйш харагдахаа
болишоо.
*
Гергенов Лопсон
Лопсон-Нимаевич
Гурбан ном шүлэгүүдээр
Гаргажа үрдеэд байна,
Залуу энэ нүхэрэймнай
Заха эхиниинь тодороод,
Ерээдүйн номууд
Заатагүй бүтэхэнь
болтогой.
*
Зурбаев Борис Дылгерович,
Засаг, хуулиин ажалшан
Шүлэг бэшэhээр үнинэй,
Оршуулгын хэрэгтэ
Оншо шадалтай гэе.
*
Гулгонов Валерий
Енжапович,
Географиин эрдэмэй
кандидат,
Гэшүүн болоhоор hаянай.
Соёл, эрдэмэй академиин
Үнэн бодото гэшүүн,
Үндэhэтэнэй паркын
Үнэн дээрээ директор.
*
Нэгэдэлэй олон гэшүүдэй
Нүлөө ехээр зохиhон,
Үнхөөр бүтээhэн нуурта
Нэмэри боломоор
хэдыхэн
Минии зохёолнууд байха.

БОДОТО БУРЯАД АЯЛГА

Һаяхан шэнги һанаандам:
Һасаран Линховоиндо ошоод,
Нэрьесэ альгаа ташажа,
Нойтон нюдэтэй байгша
бэлэйбди.
«Уянхан гараараа хүзүүдээд...»
Уйлангүй шагнахаар аялга бэшэ.
Бархан уулаһаа бууһаншуу
Балдаковой аялга һайхан һэн.

Буурал болотороо мартуулаагүй
Базар Даша хоёрой дуунууд
Блантер Исаковскиин
«Катюша» мэтэ
Байхал ходо зэдэлжэ.
Эльгэ зүрхэ хүмэрюулдэг
Эжы абын аялгануд
Дали жэгүүртэй бодото дуунууд
Дэбин жэргэхэ Буряадтамнай.

ЭЛЬГЭГҮЙ ЭСТРАДЫН ДУУН

Хоёр аялгын хоорондо
Хара далай багтаха

Хоohоор хашхардаг
эстрадын дуун
Хажар гээшэнь шэхэндэ.
Эльгэгүй эстрадын дуун
Эбшэтэй гээшэнь
зүрхэндэ.
Алаг-эреэн аялгатай
Аяга соохи долгиншуу
дуун
Нэгэтэ-хоёрто зэдэлһэн
болоод,
Нahaa барадаг нарайгаар.
Хариин аялга хэдэрһэн,

Хариин сэсэгээр анхилһан,
Буряадай шэхэндэ
ородоггүй.
Буряадай аманда
багтадаггүй дуун.
Эреэн-марьяан эстрадын
дуун
Эжэлгүй шонын улиһан
шэнги.
Ородоор эсхүүлһэн
энэ дуун
Ороной элжэгын
инсагаан шэнги.

ЭРХЭ ҺАМГАНАЙ ЭРИЛТЭ

(Үнэн ушар)

Балданай хүбүүн Галдан гэдэг, наһаараа үшөө залууш һаа, яһала уран бэрхэ дархан байгаа. Иимэ дархан байһан хадаа олон нютагуудта уряалаар ошожо, гоё һайхан байшан гэрнүүдые баридаг бэлэй. Ород нэгэ деревнидэ олон гэрнүүдые барижа, угаа ехэ хүндэтэй, ород олон нүхэдтэй, ород хэлэ һайса мэдэдэг, ород эльгэтэй буряад болобо.

Дүшэ наһатай болон ябахадаа, Галдан хүршынгөө басагаар һамга хэбэ. Арба гара дүү ород һамгаяа Галдан дан ехээр эрхэлүүлдэг, зорюута бэеэ баһуулдаг байгаа. Залуу һамганай эрхэлхэнь заримдаа халижа, эрьеһээн гарадаг һэн: «Ши, ямаршьегүй эрэ байгаад, намда бэлэг юундэ хэнэгүйбши – үхибүүн намда хэрэгтэй. Али би ондоо хүнһөө бэлэг эрихэм гү?»- гэбэ Машань... Нэгэтэ һамганиинь иигэжэ эрхэлбэ: «Галдан, ши намайе тэбэрижэ газаа гаргаад, гар дээрэһээн шээлгэжэ бай». Теэд яахаб, һамганайнгаа эрилтэ дүүргэхэ баатай болобо. Үдхэниием иигээд гаргуулжа бай, - гэнэ аа гү гэжэ Галдан һанаагаа зободог байгаа.

Газаа хүйтэржэ, эдэ хоёр үхэрэйнгөө таргыень үүсэлбэ. Үхэрэйнгөө тарган гуянуудые хүйтэн сээниг соогоо үлгөөд хонобод. Тарган гуянууд үлгөөтэй гэжэ багсаанан хоёр хулгайшад нэгэ гуя хулууха гэжэ һүни ерэбэд Галданайда. Хулгайшадай нэгэниинь газаа үлөөд, нүгөөдэнь гуяын хойноhоо оробо. Удаан болонгүй харанхыда үүдэн нээгдэбэ. (Галдан һамгаа тэбэриһээр газаа шээлгэхэеэ гараһан байгаа). Газаа үлэһэн хулгайшан нүхэрни гуя асараа гэжэ нанаад, гарнуудаа нарбайгаад хэлэбэ: - «Давай сюда быстрее».

Салдаган һамгаяа тэбэриһэн Галдан тон ехээр сошоhондоо һамгаяа саһан дээрэ унагаажархёо бэлэй.

Дондок БАДМАЖАПОВ.

Харгана нютаг.

«ХУРЯАХАЙТАЯА ЕРЭЭД УНТААРАЙТ...»

Баруун, зүүн буряадууд үнинһөө хойшо абари зан, ёһо заншал, хэлэ амааралшье, шажан мүргэлөөршье илгаран, ондо ондоо яһатан гээд хаа-яа һанахаар байдаг юм. Урдандаа айлай үбгэд, хүгшэд: баруун тээхинээр гэр бүлэ бү бологты гэжэ гү, али зүүн тээхиниие гэртээ бү асарагты гэжэ үхибүүдтээ хэлэдэг, хатуу шангаар хоридог байһан юм гэдэг. Теэд сагнай үни ондоо болоо, баруун зүүнтэнэй хоорондо тиимэ шэрүүн хилэ табигдахаа болёо. Залуушуул гэрһээ холо хото городоор һурахаа ябаад, алишье талын наһанай нүхэрнүүдээ өөһэдөө олоно. Хэншье мүнөө гэртэхинэйнгээ зүбшөөл хүлеэнэгүй. Дурлабал, хаанахиин бэ гэжэ шүүмжэлхэ арга байха юм гү? Гэртэхин, аба, эжынь мүнөө сагта үхибүүдтээ хурим түрэ наада хэхэл уялгатай, бүхыгөөрөө оролдодог гээшэ.

Теэд найр, түрэ дээгүүр, ондо ондоо голой буряадуудай уулзаһан газараар, зарим нэгэ үгэ, ойлгосонуудай илгардаг байһанһаа, хэлэ амаа һайн ойлголсоогүй байһанһаа, ямаршье шогтой, зугаатай ушарнууд боложол байдаг... Жэшээнь...

Би өөрөө Агымби. Нүхэрни - эрхүү буряад, эхирэд. Хори гаран жэлэй саана түрэмнай үнгэрөө. Худариин заншалаар түрын һүүлээр басагаа хүргэжэ ерээшэд удаан болонгүй һөөргөө бусаха ёһотой юм. Теэд намайе хүргэжэ ерэһэн түрэлхид поездоор холоhоо ерэһэн, тэрэ үдэшэндөө гараад, нютагаа бусаха аргагүй байһандаа, хонохо болобо...

Түрэмнай хүүеэд, шууяад лэ дүүрэхэ тээшээ дүтэлбэ. Нүхэрэймни түрэлхид холын айлшадые гэр гэртээ тараажа, хүндэлжэ, хонуулхаа абаашабад. Столой саагуур эгээн шангануд үлэнхэй, хундагадаа андалдажа, шинии, минии гэлдэжэ һуунад.

Болодхой тэндэ ямар бэ даа үбгэдтэй ехэ һонирхолтойгоор хөөрэлдэнэ. Ирина абгай, һамганиинь, хажуудань һахяад һууна. Үшөө хажуудань тэдэниие гэртээ уриһан, нүхэрэйм тетя, Лора абгай һууна.

Яһала тэсэмгэй хүлеэнэ. Ирина абгайда дүтэлөөд, юуб даа хэлэнэ. Ирина абгай нүхэр тээшээ хаража, толгойгоо дохигод гээд лэ, һуужал байна тэндээ. Лора абгай үшөө дахин дүтэлнэ, гэртээ ошое гэнэ хаш даа. Ирина абгай толгойгоо дохиhоор, нүхэртэм дүтэлнэ. Ехэ гайхаһан янзатай:

- Тетя Лоратнай гэртээ уряа.

Нүхэрни хэлэнэ:

- Аһа, мэдэнэб. Ошогты, Лора ахай хүлеэжэ байна.

- Яажа байна гээшэб, теэд лэ... – Ирина абгайн нюдэн монсойшонхой, өөрөө улайшанхай.

- Яагааб?

- Тетя Лоратнай хуряахайтаяа манайда ерээд хонооройгты, - гээ.

- Но, тиимэ. Ошогты, ошогты...

- Үгы, би үбгэнтэеэ ерэхэб гэжэ хэлээб.

- Ну да, конечно.

- Теэд лэ, тетя Лоратнай хэлээ: «Всяко үбгэдөөр яахатнайб, хуряахайтаяа ерээд унтаарайгты» - Ирина абгай ехэ эшэжэ, аягүйрхэжэ байжа:

Яажа байна гээшэб, теэд лэ, ямар хуряахайгаа хэлэнэб?

Нүхэрни гэнтэ энеэжэ захалаад, дуугаржашье шадахаа болишобо, стулһаа бүри унашан алдаба. Харин би, тодоод барихаа, хажуудань зогсобоб.

Энеэдэеэ барижа ядажа, ханяажа, хахажа байжа, нүхэрни ойлгууха гэжэ оролдобо: хуряахайнь - агынхяар хэлэхэдэ, үбгэн болоно, харин танай үбгэнтнай, манайхяар - хуряахай болоно, манай ахайтанайхяар - абгай, гэхэ мэтэ...

Ирина абгай һүүлдэнь гайхаһан, уурлаһан хоёрой хоорондо хэлээ һэн:

- Тиимэ дикэ обычай байдаг юм гү, эндэнь, гэжэ һанаалби? Сошооб. Досоомни гэнтэ үзэлэй аягүй болошоо. Хуряахайтаяа унтажа байха...

Тиигэжэ, эрхүү буряадуудай «дикэ заншалтай» минии түрэлхид танилсаһан юм...

Үшөө элдэб, ондоо хэлэнэй, ёһо заншалай, шажан мүргэлэй илгаа байгаа ааб даа. Теэд хаанахииншье, ямаршье гол уһанай буряадууд байбал, холо, дүтын, хүдөө, хотын, зүүн, барууншье һаа, хододоо үгэ хүүрээ ойлголсожо, бэе бэеэ хүндэлжэ, дэмжэжэ, сугтаа ниитэ хүсэтэй, урагшатай, эбтэй эетэй ябахамнай сэнтэй бэшэ гү?

Баира БАЛЬБУРОВА.

АРГЫНЬ ОЛОО

Херлуф БИДСТРУПАЙ зурагууд.

9.06.2011 Буряад үнэн
№ 22 (21819) Дүхэриг
Уран үгэ
20
№ 22 (734)

Буряад ороной Росси гүрэнэй бүридэлдэ ороһоор 350 жэлэй ойдо

ХИЛЭ ТАБИЛГА

Доржопалан ДЫМБРЫЛОВ

(Эхиниинь урдахи дугаарта).

НЭГЭДЭХИ ҮЙЛЭ
Нэгэдэхи үзэгдэл

Марха баян:
- Маша зүб. Тиимэ ехэ багшанар шажанай дайсадые алаһан, хюдаһан байна ха юм. Нүгэлынь танда болохогүй.

Гончиг Жамцо лама:
- Нүгэл бэшэ, буян болохо. Теэ хайшан гэжэ?..

Охин тайжа:
- Тон барагтай хэрэг. Би танда хитад хоро үгэһүү. Тэрэниие үбгэн Тураахи Бадан хоёрой эдеэн соо һэмээхэн хэхэт. Тиихэдэл дүүрэхэ. Өөрөө Тураахи үбшэн хэбтэри ёнотой.

(Охин тайжа эбэрээ уудалжа, арма тарма хитад үзэгтэй, могой зурагтай хоёр шэлтэй хоро туулмаг соодоо гаргажа, эрьюулжэ байжа хараһан бэеэрээ хэлэнэ).

Охин тайжа:
- Минии танил хитад энээниие намда Бээжэндэ үгэһэн юм. Зааханаар үбэнүүлхэ хэрэгтэй. Энэшни аяар зуун хүниие анюулхада хүрэхэ.

Гончиг Жамцо лама:
- Абарагша ноёнойнгоо хэлээ хада дүүргэхэл болоо бээзб.

ХҮШЭГЭ
Хоёрдохи үзэгдэл

Үбгэн Тураахи ноёной үргөө. Өөрөө Тураахи үбгэн үбшэн. Үргэн орон дээрэ үндэр дэрэ дэрлэнхэй хэбтэнэ. Дэнгэй хажууда элдэб жааханууд шэлтэй, боолтотой эмүүд байна. Эмшэн Михайло үбшэн Тураахи үбгэнэй хажууда жаахан алһарта соо эм нюхана. Углуудань жаахан шэрээ дээрэ бурхан тахяатай, зула бадарна. Бадан ороно.

Бадан *(сүмөөхэнөөр Михайлын хажууда ошожо, тонгойн татаад):*
- Аба ямар байнаб?

Михайло:
- Мүнөө бараг байна.

Тураахи *(нүлашагхан дуугаар)*:
- А, хүбүүн ерэбэ гүш?

Михайло:
- Бадан, абатаяа хөөрэлдэ, би ошожо, нэгэ багахан амархам (гарана).

Тураахи:
- Хүбүүн, наашаа дүтэ боло.

Бадан *(хажуудань дүтэлжэ һууна)*:
- Аба, юун гэхэеэ һанаабта?

Тураахи:
- Би бүхы наһаараа хориинхидай дунда байһан, хамаг шадал хүсэеэ, шадабари ухаагаа арад зоной тулада зорюулһан хүн гээшэб. Ами наһанайм эсэс ерэбэ. Мүнхэ наһатай хүн гэжэ үгы ха юм. Хэншье түрэдэг, хэншье үхэдэг. Зүгөөр хүнүүд гээшэш бултадаа адли бэшэ юм. Һайниие хэнэнэйш түлөө шамда мууе хүсэхэ хүнүүд байха. Тэрэ Абжаа удаган тухай гараһан худал үгэ тушаа граф Билибиндэ ошожо, юун боложо байһыень хуу хэлэхэ ёнотойш. Өөрөө ошохо гэһэн аад, энэ болошобоб. Амитан зоной тулада оролдоһон үнэн сэхэ эрэ худал хуурмаг үгэһөө, хоро шара хүсэгшэдһөө айха ёногүй.

Хэрбээ үнэн сэхэ ухаатай нүхэдтэй хадаш, тэдэш шамайе муу юумэндэ оруулхагүй. Зай, хүбүүн, ошо даа, амархамни.

(Михайло ороно).

Михайло *(Баданда ошожо, тонгойн татаад):*
- Нэгэ улаан хубсаһатай, шара малгайтай ябуул хүн газаа ерээд орохомни гэнэ. Ноён Тураахи үбдөө гэжэ дуулааб. Эмшэнби гэнэ.

Бадан:
- Бай, Михайло, даб дээрэ бү оруула, би абаһаа һураха ёнотойб.

Тураахи:
- Хүбүүн, юун гэлсэнэбта?

Бадан *(эсэгэдээ дүтэлжэ, хүсэд дуулахагүй һэн хойнонь, шэхэндэнь тонгойн, шангаар хэлэнэ):*
- Газаамнай нэгэ улаан хубсаһатай, шара малгайтай ябуул хүн ерээд, тании үбдөө гэжэ дуулаад орохом гэнэ, эмшэн хэбэртэй.

Тураахи *(ухаа алдан, һүлэмхи дуугаа шадалаараа шанга болгожо):*
- Һүүе, юу хэлэбэ гээшэбши, хүбүүн, тэрэшни лама гээшэл. Бурхан эльгээгээ гээшэ гү? Түргэн оруулыт. Тиигээд, хүбүүд, наашаа ерэгты, намайе дэрэ өөдэм татаад, дээрэ түшүүлэн һуулган татагты, яагаа һайн юумэ гээшэб. Хүбүүн, бурханайнгаа зула һэргээгээрэй.

Бадан Михайлотай эсэгэеэ хоёр тээһээнь һугадан, дэрэдэнь түшүүлжэ, һуулган татана. Бадан бурханай урда ошожо, бүхэхэеэ байһан зула һэлгэжэ, шэнэ наһататай зула бадараана.

Тураахи:
- Зай, хүбүүд, оруулагты ламбагайе.

(Бадан Михайло хоёр хоюулан гаражa, Гончиг Жамцо ламые оруулна. Лама бэеэ һэргылэнги. Тураахиин хажуудахи аягын шэрээ дээрэ байһан шэлтэй, боолтотой эм дом руу адаглан хараад, ород эмүүд байһынь ойлгобо хэбэртэй. Эмшэн Михайло тээшэ ялагад гэжэ хараад, тахяатай бурхан харан гэхэдээ, гансата ламын нюдэдынь ехэ боложо, бурханда ошожо мүргэнэнэй һүүлээр, абаһаар гайхаһан, этигэжэ ядаһан маяг үзүүлжэ):

Гончиг Жамцо лама *(үбшэн Тураахи үбгэндэ хандажа):*
- Та... тамнай... ноён ахай, бурхан багшада һүзэглэдэг гээшэ гүт? Эндэхи хори буряадууд бөө мүргэлтэй зон гэжэ һанаалби.

Тураахи *(нэгэ бага бодолгото болоһоной һүүлдэ):*
- Би Халхада нэгэ хэрэгээр ябахадаа, Буддын шажанда ороһон хүнби. Бөө мүргэлтэнэй дунда байхадаа, Буддын шажантай хүнби гээд, бөөгэй шүтөөндэ харуулаагүйб. Тиибэшье Буддын шажантай хүмби гэжэ дотороо һанажа ябадаг байгааб. Арба гаран жэлэй саана һүүлшынхиеэ Халха Монгол ошоходомни, минии найжа Дүрбэд хамба багша энэ Буддын дүрэ мүнгэн гурбан наһатануудые, сүгсэнүүдые бэлэглээ һэн. Хориёо ерээд, нютагай зониие гайхуулхагүйн тула бурханаа хадагалаад байгаа һэм. Харин мүнөө үхэлэй үүдэндэ ерээд байхадаа, хойто наһанайнгаа харгын арюун байхын тухай бодохо хэрэгтэй гэжэ һананам. Энэ наһамни дүүрээ, энээн тухай бодоһонойшье хэрэггүй. Ута наһан соогоо алдуу эндүүгээр гү, али зорюуташье хэһэн нүгэлөө мүнөө наманшалхаһаа бэшэ юумэ үлөөгүй. Хойто наһан гэжэ бии юм гү, али үгы гү, лаб мэдэнэгүйб. Хэрбээ бии юм хадаа тэндэ һайн, муу ябахамни. Энэ наһанай ябадалһаа, бурханай үршөөлһөө болохо юм хаш. Тиимэ хадань энээхэн һүүлшынгээ үдэрнүүдтэ бурханда зальбарха гэжэ шиидээб...

Гончиг Жамцо лама:
- Эгээл зүб бодонот, бурханай шабинар бидэ абарагша багшынгаа һургаал сахижа ябаа хадаа гурбан муу заяанда хэзээдэшье унахагүйбди гэжэ ёнотой юм. Та, ахай ноён, аргагүй ехэ һүзэгтэй хүн гэжэ үнэн сэдьхэлһээ этигэбэб. Эрлигын харгы замдатнай хамаг ехэ уншалгаараа туһалхаб. Найдагты, зальбарагты. Та, ноён ахатан, намдал ехэл хэрэгтэй хүн байнат! Илангаяа манай агуу-ехэ бурхан багшын номнолые энэ нютагуудта дэлгэрүүлхын тулада магад, эдэгэжэ, тэнхэжэ болохо ааламта.

Тураахи:
- Үгы, минии наһан дүүрээ, та, ламхай, хожомдоот, нэгэ хэды жэл эртэ ерэхэ байгаат. Би Халхаһаа

бусахадаа, хори буряадтаа шажан дэлгэрүүлхэ һанаатайл ерээ һэм. Теэд эндэмнай нэгэшье лама гэжэ байгаагүй ха юм даа. Та манай эндэ түрүүшын лама болонот.

Гончиг Жамцо лама:
- Хориинхидай дунда бурханай шажан дэлгэрүүлхэ хүсэлтэй хүбүүдэй бии болохолоор, нютагай зон шоо үзэжэ, арайл алан алдаа юумэ гэжэ дуулаа һэм…

Тураахи:
- Таниие мэхэлээ ёнотой. Хэрбээ үнэхөөр тиимэ муухай юумэ болоо һаань, намда дуулдаха һэн. Наһа барахынгаа урда тээ нүгэл хилэнсэгээ танаар арилгуулха талаантай хүн байба хаб.

Гончиг Жамцо лама:
- Ноён ахай, танай нүгэл бараг хадаа, байгаашье хадань, та тэрэнээ наманшалан, арилгажа ябаһан хүн байнат гэжэ мүнөөл танайда орожо, тахижа һууһан бурхан тахилытнай харахадаа, хэлэһэн үгөөртнай бодоходо, бурханда һүзэглэжэ, зоноо ударидажа, наһаа үнгэргэһэн хүн байнат.

(Үбгэн Тураахи наманшална. Бадан аргаахан Михайлотай хөөрэлдэжэ һууһанаа, ламада хандана):

Тураахи:
- Ламхай, ямар зон хориинхид бурханай шабинарта дурагүй, алан алдаа гэжэ байжа таниие мэхэлһэн, худалаар хардагшадые бидэнэр тухайлнабди, Охин тайжа бэзэ? Үгышье һаа, туһамаршадынь байха.

Гончиг Жамцо лама:
- Одоол нүгэлэй ехэ нүгэлтэн Охин тайжа юм байна гэжэ һаял ойлгожо байнаб. Юундэб гэхэдэ, Охин тайжа иимэ улаан хубсаһатай, шара малгайтай бурханай шабиие харабал, ородууд шамайе баряад, нүхэндэ, хара хилэмэ, хара уһанда һуулгаха гэжэ намайе айлгадаг һэн, газаагууршье намайе мүртэй ябуулдаггүй байгаа.Тиигэжэ байһан аад, элдэб муухай нүгэл хэхые намда даалгаад, танай руу намайе ябуулһан байна.

Бадан:
- Та, ламхай, бурханай шаби һэн хойноо һайн муу хоёрые зүбөөр илгажа ойлгоһонтнай һайн. Тиигээд танай ямаршье ородуудһаа айжа, гайхажа ябаһанай хэрэггүй. Саашадань минии эсэгын хойтохиин түлөө оролдогты, туһалагты.

Эмшэн Михайло:
- Түрүүн манда ерэхэ байгаат, ламхай, теэд мэдэнгүй буруу үзэлтэнөөр дайралдаа гээшэ ха юмта даа, теэ яахаб. Манай ородой хаан буряад зондо дүүрэн эрхэ сүлөө үгөө ха юм. Тиимэһээ бидэ, ородууд, буряадуудай ямаршье шажанда мүргэхэдэнь, һаалта хэхэгүйбди. Та Баданай абын наһа барахаа байхада, һүүлшынь үдэрнүүдтэ, ухаа ойн соогоо байхадань, номой дуу дуулгагты. Манайшье Христос шажанда иимэ ёно бии юм «отповедь» гэжэ.

Тураахи *(Сэзжэеэ халта үндылгэжэ):*
- Ламхай, нэрэ алдартнай хэн гээшэб? Хаанаһаа морилжо ябанабта?

Гончиг Жамцо лама:
- Гончиг Жамцо гээшэб. Монголһоо ябанаб. Гончиг Жамцо гэжэ нэрэ дуулаа һэн гүт?

Тураахи:
- Дуулаагүйб. Теэд ламанарай дунда дэлгэрэнги нэрэ ха юм. Хүреэдэ һуудаг миниишье танил лама... үгы - Гончиг Жалцан гэжэ нэрэтэй һэн ха. Та Монголһоо үни гаранхай гүт?

Гончиг Жамцо лама:
- Буряад нютаг ерэһээр жэл болооб. Баруунаар ябааб. Тэрэ аймагуудаар Буддын шажан дэлгэрүүлхын ябадал хээб. Тиижэ ябаһаар Охин тайжатай дайралдажа, тэдэнэйдэ хэдэн һара байхадамни, шажан дэлгэрүүлхэ ябадалдамни мори унаагаар яһала туһалаа хамнай. Тиийнэн аад, хори нютагаархид Буддын шажанда дурагүй юм, илангаяа Тураахи Табанай, Бадан хүбүүнтэеэ шамайе барижа, ородуудта тушааха гэжэ худалаар намайе айлгаһандань гайханаб.

Тураахи:
- Тэрэшни зүбөөл тиигээ, юундэб гэхэдэ, буряад зониие барга манжиинхидаар худхаруулхаяа, буряад зонойнгоо хэтэ мүнхэдөө амгалан хүргэхыень хаража, ородуудтай хамтарһандамнай дурагүйлхэжэ, элдэб муухай ябадал хэнэ ха юм даа.

(Лама дохин һүзэглэжэ зальбарна).

ХҮШЭГЭ
Гурбадахи үзэгдэл

Баданай гэртэ. Шэнэ айлай гэр гэжэ мэдэхээр. Ханза үхэгынь яла сала шэрдээтэй. Бандаб һандалинууд үнэтэй хибэсээр хушаатай. Шэрдэнхэй адяар дээрэ хитад шаажан аяга амһартанууд. Залмын угааһан аяга табагуудаа аршажа, адяар дээгүүрээ табижа байтарынь, Василий Булавин Үдын острогто һая тулмааша болоһон Шодо Болторигой хоёр орожо ерэнэд.

Булавин:
- Мэндэ сайн, Залма! Бадан хаанаб? Абынгаа хажууда байна гү? Үбгэжөөлдэ ехэ түргэн үбшэн хүрөө гэжэ Үдын острогто дуулаад, Шодо бидэ хоёр энэл хүрэжэ ерэбэбди.

Шодо Болторигой:
- Залма абгай, юун болоод нагаса иимэ түргэн үбшэндэ нэрбэгдэбэб. Һая гэмгүй хамнай?

Залма:
- Харил абамнай ямаршьегүй юумэ аад лэ, гэнтэл иигэжэ үбдэшэбэл даа.Элдэб муу үгэ дуулаад, тэрээнһээ болоо юм гү, яагаа юм. Би таанарта сай хэжэрхёод, Баданда ошоод ерэһүүб. Нэгэ эмшэ ябуул лама бии һэн, юу хэжэ байгаа юм.

(Залма Булавин Шодо хоёрто сай табаг табяад, гаражa ошоно.)

Шодо Болторигой *(Табагһаа айрһа абажа тоһодоод, амандаа хэнэ):*
- Лама гээшэмнай... Хүндэтэ хорунжи, буряад зондо, илангаяа хорёорхиндо ехэл хэрэгтэй аргашад.

Булавин *(Сай һороно, хүшөөмэг амандаа хэнэ):*
- Лама гээшэмнай манай поптол адлирхуу, манай «церковь» шэнги гоёор баригдаһан «дацан» гэжэ нэрэтэй барилгада байдаг гэжэ мэдэхэб. Үшөө хүниие аргалдагбы? Манай попууд хүниие аргалдаггүй, гансал үхэхэдэнь «душааень» бурханда зорюулжа, ном уншадаг ха юм.

(Үдэн нээгдэжэ, Бадан орожо ерээд, бага энеэбхилэнхэй айлшадта дүтэлжэ):

Бадан *(Булавинтай гараа барисалдана):*
- Нүхэр господин подхорунжи! *(Мүр дээрэхи нашивкыень хараад).* Оо.. үшөө дээшээ нэрэ зэргэ абаа ха юмши. Хасагай хорунжи, удангүй атаман болохошни ха юм, поздравляю, Вася!

Булавин:
- Зай, зай даа... Бадан үлүү гаратар баяр хүргэжэ бү орхи, «Подхорунжи» байһанаа «хорунжи» болоод орхиходоо яашаха һэмби, наһамнайшье, албамнайшье ябажа байна ха юм даа. Залма та хоёрой элбэг баян түрэһөө хойшо хэды жэл үнгэршэбэ гээшэб? Абатнай үбдэшэбэ гэжэ оршуулагша Шодоһоо дуулаад ерэбэбди. Ямар байна даа абашни. Буряад зоноо, нютаг дайдаяа хамгаалжа байһан аймшагтай ехэ хада түшэлгэ байһанаа хүмэрихэнь гээшэ гү?

Бадан:
- Аба хүндэл байна даа, тиибэшье ухаан соогоо. Гончиг Жамцо гэжэ эмшэ лама талаан болоходоо ерэжэ, шуһын ханаһаниинь нэгэ жаа дээрэ шэнги. Эмшэн Михайлын өөрынгөө эм уулгагты гэһыень лама барагад гэжэ шэгээ ондоо болгоод, ламын эм докторой эмтэй холижо болохогүй гэжэ хэлээ. Мүнөө лама абада бурханай номой дуу дуулгажа байна. Эмшэн Михайло үдэр һүнигүй хажууһаань налангүй һахина. Халуунай эм уулгана. Иимэрхүү байнал даа, аба наһам хүсөө гэнэ.

Шодо Болторигой:
- Бадан ахатан, мүнөө үбгэн нагасада ороходо болоно гээшэ гү? Амидыдань хараһайб гэжэ һанааб. Юундэб гэхэдэ, намай эсэгэтэйм зүбшэжэ, Халха абаашаад, Сүмбэюу багшада гурбан жэлдэ хитад хэлэ, бэшэг заалгаһан, мүн баһа өөрөө намда монголы зааһан, аргагүй ехэ нагасамнишье, багшамнишье гээшэ гүбэ.

Бадан:
Абада булта орохобди. Зай, Шодо, шимни нэгэ хэды хэлэ мэдэхэ байһандаа Булавин нүхэртэмни гүрэнэй болон хатан хаанай бүрин эрхэтэ этигэмжэтэн, үндэр түрэлтэ граф Рагузинскиин оршуулагша боложо, газар үзэжэ ерэбэ ха юмши даа. Залуу үшөөл үхибүүн зандаа гэхээр байнаш, хори хүрэбэ гүш?

Шодо Болторигой:
- Үды байнаб, залуу нагаса, арба найма хүрөөб. Гүрэнэй хэрэгтэ оршуулагша ябажа туһалбашье, сэдьхэлээ зобожо ябанаб. Юундэб гэхэдэ, манай ахатан Шэлдэй зангиин албата зонтоёо хэр угһаа адуу малаа үдхэжэ һууһан Хүхэ морин, Алтан бүүргэ гэжэ ургаса ногоо һайтай, хада ойгоор хүреэлэгдэһэн нютагынь Хитадай газарта үлөө. Шэлдэй занги ахатан намда аргагүй захиһан юумэ. Хитадай газар дээрэ үлэһэнөө мэдээд, зоноо адуу малтайнь наашань зөөлгэжэ ябатарынь, хитадай сэрэгүүд найман үхэр буугаар буудажа, хилэ дээрэ угтаа.

Бадан:
- Яаһан харатайгаар газар нютагынь хилын саана үлөө гээшэб, хилэ таталган дээрэ Хүхэ морин, Алтан бүүргэ нютагуудай саагуур хилэ табиха аргагүй байһан юм гү?

Булавин:
- Үгы даа, Хитадаймнай хэлсээ баталһан сэлтэнэр хилэ татажа эхилһэнэй хойшо зан абаринь хубилжа, сэрэг томо буунуудые асаруулаад лэ, тэрэ нютагуудые үгэхэеэ гол таһа арсаа ха юм.Бидэшье графай захиралтаар Тобольск гарнизон асараад байгаабди. Тиибэ яабашье Шэлдэй занги хитадай сэрэгүүдтэ мориной хурдаар баригдангүй, зоноо хилэ гаргахын хэлсээ баталха һанаатай ерэһэн аад, албатанайнгаа эрэшүүлэй баригдажа, саазада орохо болоһыень хитадуудтай баталһан хилэ табилгын хэлсээн дээрэһээ мэдээд, хитадуудта зоноо табюулхын тула бэеэ тушаахаяа һөөргөө хилэ гаражa ошоо.

(Үргэлжэлэлынь хожом гараха).

21
Дэлхэй Дээжэ
Буряад үнэн
9.06.2011
№ 22 (734)
Дүхэриг
№ 22 (21819)

50 лет - народному студенческому ансамблю песни и танца «Байкальские волны» Бурятского государственного университета

Известный в Бурятии, России и за рубежом

В далёкие 1980-е годы поздней осенью в учебном корпусе факультета физического воспитания собрались первокурсники с разных факультетов по объявлению о наборе в вокальную группу ансамбля «Байкальские волны». И с тех пор прошло 30 лет. Помнится, принимал нас руководитель вокальной группы Владимир Дашеевич Дамбаев. Помогали ему Максим Гомбоевич Раднаев, ныне народный артист Республики Бурятия и Буянто Семенович Гармаев, ныне директор санаторной школы-интерната №28 г.Улан-Удэ. Конечно же, волновались, тогда приняли, к сожалению, не всех, провели жёсткий отбор, в результате которого остались немногие.

Мы жили дружной семьёй и вокалисты, и танцоры. Помогали нам в этом наши бессменные руководители ансамбля Сергей Будаевич Доржиев со своей супругой Анной Борхоновной Тогоноевой, Владимир Дашеевич Дамбаев, Александр Николаевич Андреев и, конечно же, Сергей Шагжиевич Чагдуров.

Студенческий ансамбль «Байкальские волны» появился в 1961 году, некоторые считают, что это произошло на год раньше, сначала на базе всех вузов Улан-Удэ. Захиревший было ансамбль во второй половине 1960-х годов по инициативе С.Ш. Чагдурова переводится на историко-филологический факультет БГПИ им.Д. Банзарова, деканом которого он тогда работал. Благодаря энергии Сергея Шагжиевича, страстно любившего искусство, ансамбль год от года набирал силы для высокого полета. В 1972 году танец «Наши девушки» в исполнении студенток истфила увидели со сцены Кремлевского дворца съездов. С 1973-го по 1982 год, когда С.Ш. Чагдуров работал проректором по учебной работе пединститута, ансамбль гастролирует по Монголии, Финляндии, Швеции, Дании и Норвегии, удостаивается высоких наград на смотрах и фестивалях народного творчества. Он также организует гастрольные поездки по районам Республики Бурятия, двум бурятским округам, городам Хабаровск, Чита, Новосибирск, Иркутск, часто сам выезжая со своими питомцами. Особенно запомнилось Сергею Шагжиевичу участие танцоров и ятагисток ансамбля в правительственном концерте лучших коллективов страны на большой сцене Кремлевского Дворца съездов. В это время он находился в столице в командировке по направлению Министерства культуры республики и ежедневно приходил на репетиции ансамбля. Работники Дворца съездов с радостью встречали его и говорили: «Ваш танец «Цветок Байкала» - жемчужина концерта!». Да, действительно, в те годы, с 1976-го по 1983 годы в репертуаре ансамбля были неповторимые, красочные, хореографические композиции «Цветок Байкала», «Напутствие», «Наши парни», «Наши девушки», «Ёхор», «Сон старика», «Наездники», «Студенческий», «На берегу Онона», «Молдавский», «Украинский», «Половецкие пляски». Их исполняли Борис Дулмаев, Зориг Дагбаев, Борис Михеев, Виктор Аюшеев, Николай Ильин, Дамдинсурен Доржигутапов, Георгий Имеев, Виктор Бураев, Бадма Дылыков, Владимир Григорьев, Нима Санжиев, Олег Хайдапов, Георгий Мантыков, Владимир Жапов, Бато Базаров, Батор Зандараев, Сэсэг Дашиева, Эржена Степанова, Надежда Петонова, Джамиля Чимитова, сёстры Людмила и Евгения Цыбиковы, Марина Амханова, Баярма Гомбоева, Любовь Пунцукова, Галина Баторова, Елена Бухаева, Марина Самбуева, Алла Никифорова, Татьяна Раднаева, Елена Степанова, Аграфена Михайлова, Эржена Цыремпилова, Татьяна Васильева, Янжима Санжиева, Ирина Баранова, Елена Дугарова, Татьяна Будаева.

Славилась своими голосами и вокальная группа под руководством Владимира Дамбаева. В исполнении студентов звучали песни бурятских, монгольских, русских композиторов, такие как «Комбайнер Петька», «Аяны шувууд», «Эгэшэ аха хоёрни», «Адуушанай дуун», «Эждээ», «Родительский дом», «Якутяночка» и многие другие. Среди солистов - Максим Раднаев, Буянто Гармаев, Будажап Нимаев, Соелма Баяртуева, сестры Цырендулма и Цыренханда Чимитовы, Маргарита Галсанова, Мария Дампилова, Елена Будаева, Светлана Аюшина, Бадмажап Будаин, Марина Ошорова, Дарима Доржигушаева, Нина Балдынова, Георгий Цыбиков, Баир Бабудоржиев, Нелли Нимаева, Александр Дашабылов, Дарима Очирова, Татьяна Агафонова, Никита Балданов, Бато Максаров, Ростислав Базаров, Сергей Дашидоржиев, Галина Цыбикдоржиева, Светлана Жамсаранова, Ринчин Будаев, Зоригто Цыбигмитов и многие другие.

Многие активные участники ансамбля «Байкальские волны» работают сейчас в учреждениях образования, культуры, на руководящих должностях, а также в стенах родного университета. Это - Джамиля Чимитова - декан юридического факультета, доктор исторических наук, профессор, Батор Зандараев – директор национально-гуманитарного института, к.и.н., Янжима Барлукова – к.п.н., доцент института информатики и математики, Будажап Нимаев – к.п.н., зав. кафедрой технологии и предпринимательства педагогического института, Борис Дулмаев – старший преподаватель кафедры технологии и предпринимательства педагогического института, Светлана Ошорова – к.ф.н., доцент кафедры бурятской литературы национально-гуманитарного института, Бадмажап Будаин – к.п.н., доцент кафедры бурятского языка национально-гуманитарного института, Татьяна Тогтохоева - старший преподаватель кафедры ВТ и информатики.

Всегда с благодарностью вспоминаем наших руководителей, Сергея Шагжиевича Чагдурова, Сергея Будаевича Доржиева, Анну Борхоновну Тогоноеву, Владимира Дашиевича Дамбаева, Александра Николаевича Андреева. Неизменно чувствуем поддержку со стороны ректора, доктора педагогических наук, профессора, члена-корреспондента РАО, депутата Народного Хурала РБ Степана Владимировича Калмыкова. Не забываем родную альма-матер – БГПИ-БГУ, вместе отмечали 25-летие, 30-летие, 35-летие, 40-летие нашего родного ансамбля.

Где бы мы ни выступали, будь то сцена Кремлевского Дворца съездов или маленького сельского клуба, площади городов Скандинавии или бескрайние степи Монголии – повсюду мы в меру силу и талантов стремились посвятить свое искусство нашему преданному зрителю.

В эти теплые июньские дни мы отмечаем 50-летний юбилей ансамбля. Хочется пожелать всем участникам всех лет крепкого здоровья, успехов в работе, семейного счастья.

Приглашаем участников ансамбля на юбилейные торжества, которые состоятся 16 июня 18.00. в актовом зале БГУ.

С.ОШОРОВА,
участник ансамбля
1980-1985гг.

ТЕАТРАЙ МУЗЕЙ

Монголой уулзалганууд

Бүгэдэ Буряадай "Алтаргана" нааданда Улаан-Баатар ошоходоо, Монголой Театрай музейн үзэмжэдэ табигдаhан 7000 гаран үзэмэр (экспонадуудые) хаража, мэдэхэгүй юумэ мэдэхэ боложо, нюдэеэ хужарлуулжа, сэдьхэлээ ханатараа ябаhанаа олзуурхан мүнөө hанадагби. Агын Гүнэй нютагhаа гарбалтай Хандацырен эгэшэ намда гидэй хөөрөөе оршуулжа туhалба.

Театрай музейн уран зурагай танхим соо алдарта хүнүүдэй: Отеллые тоглоhон Арадай зүжэгшэн, Хүдэлмэриин баатар Г.Гомбосүрэнэй, "Тунгалаг Тамир" кинодо Этигэлтын дүрэ гүйсэдхэhэн Арадай зүжэгшэн А.Очирбатын, алдар суута Д. Ичинхорлоо М.Ядамсүрэн хоёрой, "Овод" зүжэгтэ Артурые наадажа байhан Арадай зүжэгшэн Л.Жамсаранжабай портредүүдые hонирхон харабабди. Тус үзэсхэлэниие харахада, драмын, оперо болон баледэй, хүүхэлдэйн, арадай дуу, хатарай ба сэрэгэй театрнуудай, филармониин, циркын түүхэтэй, ажал ябуулгатай танилсабабди.

Суута артистнуудай наадаhан хубсаhа хунар, гэрэл зурагууд, тайзанай македүүд угаа hонирхомоор байба. Ятага, чанза, иочин, тобшуур, хучир, лимбэ, морин хуур, эбэр бүреэ, сууха хуур, абарга могойн арhаар дархалагдаhан шударга гэхэ мэтэ хүгжэмэй зэр зэмсэг хаража хужарлабабди. Манай Улаан-Үдэ гастрольдо "Ушартай гурбан толгой", "Евгений Онегин" гэжэ оперонуудые табихадань, дуулаhан, үзэhэн хадаа алдарта оперно дуушад Х.Уртнасан, А.Хавлаш гэгшэдтэй уулзалга

болоходонь, тэдэниие хараhан, асуудал асууhан хадаа музей соо гэрэл-зурагуудыень харахадаа, тэдэнээр дахин уулзаhан мэтээр hанагдаба.

1938 ондо монгол цирк байгуулагдаhан тухай, Ж.Данзан клоуной (монголоор аляалагша) тоглолтын хубсаhан, портрет, гэрэл-зурагууд манай анхарал татаба.

Гобиин Дошхон ноён хутагта Д.Данзанрабжаа (1803-1856) шажанай зүдхэлтэн байхаhаа гадна, соёл гэгээрүүлэгшэ, ирагуу найруулагша, уран зурааша, уран зохёолшо, айхабтар бэлигтэй бэрхэ хүн байhан байна. Тэрэ 1830 ондо нүүдэл театр байгуулаад, 60 тэмээндэ театрай хэрэгсэл ашаhан, зүжэгшэд, хүгжэмшэдтэеэ нютагhаа нютагта арад зондо зүжэг харуулжа, дуу хүгжэм үзүүлжэ, зөөдэлөөр ябадаг байгаа. Данзанрабжаагай зохёоhон "Үзэмжын шанар" дуундань арад зон аргагүй дуратай байhан, энэ дууе нэгэ дахин шагнабал, 1000 маани уншаhантай адли гэжэ хүнүүд хэлсэдэг байhан ха. "Саран хүхын намтар" зүжэгынь 9 бүлэгүүдhээ бүридэhэн, хахад hара шахуу сагай туршада үдэр бүри хүн зондо харуулагдадаг байгаа юм. Данзанрабжаа Дунда Гобиин Хамарын хиид нютагта тогтомол театр байгуулжа, гурбан дабхартай театрай байшан барюулhан, нэгэдэхи дабхарта зүжэг харуулагдадаг, хоёрдохидо –хүгжэмшэд, гурбадахида өөрөө hуугаад хинан шалгажа, хаража байдаг байhан.

Театрай музейдэ дэлхэйн ба монголой театр тухай лекцинүүд, залуушуулда, сэсэрлигэй багашуулда зорюулагдаhан хүмүүжүүлгын удхатай хөөрэлдөөнүүд, суута артистнуудтай уулзалганууд эмхидхэгдэдэг байна.

Буряад Республикын ниислэл Улаан-Үдэдэмнай иимэ музей байгуулагдабал, хүмүүжүүлгын талаар ямар туhатай, хэрэгтэй байгааб, арад зон ямар ехэр баярлаха байгаа гээшэб гэhэн бодол сэдьхэл зүрхэндэ түрэнэ.

Н.БАЛЬЖИНИМАЕВА.

СҮЛӨӨ САГ - СЭНТЭЙ САГ

РАСПИСАНИЕ
ХУРАЛОВ ИВОЛГИНСКОГО ДАЦАНА

Молебны проводятся в Иволгинском дацане ежедневно. Все основные буддийские праздники проходят в Согчен дугане. Каждого 8, 15 и 30 дня по лунному календарю служатся молебны «Отошо», «Ламчог Нинбо» и «Мандал Шива». Каждый понедельник и пятницу проходит обряд по ушедшим «Лhого намше».

Каждый 29 день лунного месяца проходит хурал «Арбан Хангал», посвященный десяти Защитникам Учения.

Приглашаем всех желающих принять участие в молебнах.

СОГЧЕН ДУГАН

Чт. 9 Июня (8) - Ехэ Отошо (за здоровье); Һуга Намши (за ушедших). Начало в 9:00
Пт. 10 Июня (9) - Зугдэр Намжилма (молебен, посвященный богине долголетия, спасающий от преждевременной смерти). Начало в 9:00

Сб. 11 Июня (10) - Сундый. Начало в 9:00
Вс. 12 Июня (11) - Алтан гэрэл. Начало в 9:00
Вс. 12 Июня (11) - Намсарай (за финансовое благополучие). Начало в 11:00.
Пн. 13 Июня (12) - Һуга намши (за ушедших). Начало в 9:00
Вт. 14 Июня (13) - Табан Харюулга. Начало в 9:00
Ср. 15 Июня (15) - Ламчиг Нинбо. Начало в 9:00
Ср. 15 Июня (15) - Дэважэн. Начало в 13:00
Чт. 16 Июня (16) - Бэрийн Зahал (для молодоженов). Начало в 9:00
Пт. 17 Июня (17) - Һуга намши (за ушедших). Начало в 9:00
Сб. 18 Июня (18) - Цэдо (за долголетие). Начало в 9:00
Вс. 19 Июня (19) - Сундый. Начало в 9:00
Вс. 19 Июня (19) - Лусад (почитание хозяина воды). Начало в 11:00

САХЮУСАН СУМЭ

Ежедневно с 8:00 в Сахюусан дугане проводится служба «Балдан Лхамо ба Жамсаран Сахюусан».

ЖУД ДУГАН

Ежедневно проводятся службы:
«Ямандага». Начало в 9:00.
«Табан харюулга» (Сагаан Шухэртэ, Хамчу Нагво, Дорже Намжом, Шераб Нимбу, Ногоон ба Сагаан Дари Эхэ) на бурятском языке. Начало в 14:00.
10 Июня - Сандуйва Зажуд. Начало в 9:00.
12 Июня - Ямандага,Чойжол сахюусан. Начало в 9:00.
14 Июня - Алтан гэрэл. Начало в 9:00 и 14:00.
15 Июня - Дэмчог идам. Начало в 9:00.
15 Июня - Цэдо (за долголетие). Начало в 14:00.
17 Июня - Сандуйва Зажуд. Начало в 9:00.
18 Июня - Ямандага, Лхамо сахюусан. Начало в 9:00.
19 Июня - Мандал Шива. Начало в 9:00.
21 Июня - Банзарагша (для детей). Начало в 9:00 и 14:00.

ГУНРИГ ДУГАН

Ежедневно проводится служба «Гунриг хурал». Начало в 10:30. (в Дари Эхын Сумэ).
Будде Вайрочана (бур. Гунриг, тиб. Нампар Нангдзэ, букв. Солнечный», «Лучезарный») - один из пяти Дхьяни-Будд, Будда Самбхогакаи, символизирующей изначальную мудрость абсолютного пространства.

ЧОЙРА ДУГАН

Ежедневно проводится служба, посвященная Защитникам Учения Гомбо и Гонгор Сахюусанам. Начало в 9:00.
Гомбо Сахюусан (Шестирукий Махакала) - проявление Бодхисаттвы Авалокитешвары в гневной форме.
Практика Махакалы может преследовать две цели:
1) высшую – приближение к Просветлению.
2) частную – устранение препятствий, увеличение силы и знаний, исполнение желаний.
Гонгор Сахюусан (Белый Махакала) считается не только подателем богатств, но и силы, знания и духовности.
С понедельника по субботу проводится хурал на бурятском языке:
«Табан харюулга» (Сагаан Шухэртэй, Хамчу нагбо, Доржо Намжом, Шэрнин, Ногоон ба Сагаан Дари Эхэ). Начало в 14:00.
Можно заказывать обряд: «Шэрнин Дуйдод», «Мандал Шива».

МААНИИН ДУГАН

Ежедневно Доржо Жодбо, Санжад Монлам. Начало в 11:00 ч.
9 Июня - Отошо (молитва Будды Медицины, за здоровье). Начало в 9:00.
10 Июня - Зургаан юроол. Начало в 14:00.
11 Июня - Цэдо, Зугдэр Намжалма, Сагаан Дари Эхэ (за долголетие). Начало в 14:00.
12 Июня - Алтан Гэрэл. Начало в 14:00.
13 Июня - Юроол. Начало в 14:00.
14 Июня - Гомбо сахюусан, Дорма Часум. Начало в 18:00.
15 Июня - Нюнэй хурал (Арьяа Баалын маани). Начало в 9:00.
15 Июня - Ритуал подношения 108 Зула. Начало в 19:00.
16 Июня - Нюнэй хурал (Арьяа Баалын маани). Начало в 9:00.
17 Июня - Нюнэй хурал (Арьяа Баалын маани). Начало в 5:00.
18 Июня -Табан харюулга (Сагаан Шухэртэй, Хамчу нагбо, Доржо Намжом, Шэрнин, Ногоон ба Сагаан Дари Эхэ). Начало в 14:00.
19 Июня - Алтан Гэрэл. Начало в 14:00.

ЭТИГЭЛЭЙ ХАМБЫН ОРДОН

Ежедневно проводится «Шалши Сахюусан». Начало в 8:00.
Шалши Сахюусан - это Четырехликий Махакала.

ДАРА ЭХЫН ДУГАН

Ежедневно проводится служба «21 Дари Эхэ». Начало в 9:00.
Практика Зеленой Тары помогает преодолеть страх и беспокойство; почитающие ее также верят, что она способна исполнять желания, устранять все виды страдания и приносить счастье.

Телефон горячей линии
(звонок по России бесплатно): 8-800-100-3-108.

АФИША

БУРЯТСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ АКАДЕМИЧЕСКИЙ ТЕАТР ОПЕРЫ И БАЛЕТА им. НАРОДНОГО АРТИСТА СССР Г. Ц. ЦЫДЫНЖАПОВА

20, понедельник 18:30
Премьера М. Фролов
«ЭНХЭ-БУЛАТ-БАТОР»
опера в 2-х действиях

21, вторник 18:30
Премьера М. Фролов
«ЭНХЭ-БУЛАТ-БАТОР»
опера в 2-х действиях

23, четверг 18:30
Премьера
Вечер одноактных балетов
А. Лубченко **«Souvenirs de Bach»**
С. Райх **«In tandem»**
А. Лубченко **«Dzambuling»**

24, пятница 18:00
Премьера
Вечер одноактных балетов
А. Лубченко **«Souvenirs de Bach»**
С. Райх **«In tandem»**
А. Лубченко **«Dzambuling»**

27, понедельник 17:00
Международный фестиваль «ВРЕМЕНА ГОДА. ЛЕТНИЕ ВСТРЕЧИ»
Концерт **«ЛИСТ-МАРАФОН»**
Солист **Альберт МАМРИЕВ**
(Германия)
Справки по тел: 21-36-00

ГУК «ГОСУДАРСТВЕННЫЙ БУРЯТСКИЙ ДРАМАТИЧЕСКИЙ АКАДЕМИЧЕСКИЙ ТЕАТР ДРАМЫ ИМ. Х. НАМСАРАЕВА»

11, суббота 15:00 19:00
Спектакль-композиция
«БЕЛОЕ ОБЛАКО ЧИНГИСХАНА»
по произведениям Ч. Айтматова и И. Калашникова
(Бурятская и русская актерская студии СПГАТИ)
ГРДТ им. Н.А.Бестужева

12, воскресенье 16:00 19:00
«ШУТКИ А.П. ЧЕХОВА: «МЕДВЕДЬ», «ПРЕДЛОЖЕНИЕ»
(Бурятская актерская студия СПГАТИ)

В. Шекспир
«БЛИЗНЕЦЫ»
(Русская группа СПГАТИ)
ТЕАТР КУКОЛ «УЛЬГЭР»
ГРДТ им. Н.А.Бестужева

13, понедельник 18:00
В. Шекспир **«КОМЕДИЯ ОШИБОК»**
(Бурятская актерская студия СПГАТИ)
Церемония вручения дипломов
ГРДТ им. Н.А.Бестужева

Спектакли идут в синхронном переводе на русский язык. Наушники выдаются при предъявлении паспорта.
Справки по тел.: 22-25-37, 66-80-41

АУК «БУРЯТСКИЙ РЕСПУБЛИКАНСКИЙ ТЕАТР КУКОЛ «ҮЛЬГЭР»

17, пятница 14:00
Г.-Х. Андерсен
«СНЕЖНАЯ КОРОЛЕВА»
/Для детей младшего и среднего школьного возраста/

18, суббота 14:00
Г.-Х. Андерсен
«СНЕЖНАЯ КОРОЛЕВА»
/Для детей младшего и среднего школьного возраста/

19, воскресенье 14:00
«ЗАЯЦ, ЛИСА И ПЕТУХ»
белорусская народная сказка
/Для детей младшего и среднего возраста /

25, суббота 14:00
А. Павлоскис
«ЛИСЁНОК-ПЛУТ»
/Для детей младшего возраста/

26, воскресенье 14:00
«СКАЗКА О РУКОДЕЛЬНИЦЕ И ЛЕНИВИЦЕ »
/Для детей младшего и среднего возраста/
Игровая программа
«День именинника. Поздравляем ребят, которые родились в июне».

5 июля, вторник 14:00
Закрытие 44-го театрального сезона
Ш. Нимбуев
«ЗАРХАЙ - СЫН ТАРХАЯ»
/Для широкого круга зрителей/
Справки по тел. 21-37-64, 66-80-20

Удамбра Очировна ЗЫДРАБИНАГАЙ
70 наhанай ойдо зорюулhан магтаал

Уужам дайда хизааргүй,
Үргэн тала уняргүй.
Үндэр уулын саанаhаа
Үүрэй толон ялараа -
Эртүүр агаар тунгалаг.
Үлир мойhон сэсэглээ,
Үетэн нүхэд суглараа,
Үри хүүгэд хөөрсэгэнөө,
Удамбра бишыхан басаган
Үдэрэй hайнда түрөө –
Сагаан hахалтай найжа
Сэхэ абарал табяа:
«Сэбэрхэн энэ басагамнай
Сэдьхэлээр hайхан байха даа,
Сэлэнгэ мүрэндэл гүнзэгы
Сэлмэгхэн ухаатай болохо даа.
Эгээл залуу наhандаа
Эрдэмэй ном шудалха,
Энэрхы зөөлэн зангаараа
Эхэ, эсэгэеэ урмашуулха,
Энэл наhандаа
Инаг гансатаяа ушарха даа.
Һайхан сэбэр hанаагаар
Һайсал буян хэхэ даа.
Тиигээдшье, үнэхөөрөө,
Үндэр наhатай хүгшэдөө
Үргэн, дүмэн хараа даа.
Үелhэн нүхэртөө
Үнэн сэдьхэлээ үгөө даа.
Эжэлhэн нүхэрэйнгөө
Эрмэлзэл үргөө даа,
Эльгэ зүрхэндэнь
Ольhо үгөө даа!
Талаантайхан инагтаа
Табан хүүгэдые түрөө даа.
Баяр, Булад, Баатар,
Баясхалан, Бутидма!
Дүрбэн хүбүүд, басагые
Дабаан дээрэ гаргаа даа.
Багжагархан баатарнууд -
Баабай, эжын үхибүүд,
Тархагархан багануд
Таабай, баабайн ашануд.
Аягтайхан Чимита
Арбагархан гараараа
Пус, пус наадана,
Пүлсэгэрхэн хургаараа
Пульс, ритм тоншоно.
Томоотойхон Чимита
Тос, тос хатарна,
Тоо, такт тоолоно.
Ухаатайхан Чимита
Марьятайхан гараараа
Маягтайхан «мелоди»
Моцарт шэнгеэр гаргана,
Мендельсонойшье «музыка»
Мэнэ гэhээр наадана.
Ази түбиин эхэнэр
Аалин даруу зантай,
Ангир шубуунай дууладаг
Ага нютагай басаганта.
Зүүн зүгэй эжымни
Зөөлэн урин шарайтайт.
Зугаалай тоонтодоо
Зориг, зүрхэ ороолта,
Залуухан наhанhаа
Аян замдаа гараалта.
Номой дээдэ hургуули
Москва хотодо үзөөлти,
Намдааш ехэ туhалаалта
Ехэл дүтэ hанаалби.
Хүгшэн эжы болоошье hаа,
Залуу хүнгэн зандаалта,
Дэлхэйн хара, сагаанийе
Тэнсүүлжэ шадаалта!
Барбагархан үүлэн
Баруун тээhээ гараа,
Бороо, аадар ороно,
Боори, талаар адхараа.
Бардамхан агынхид
Бабаран-хүхин зугаалаа,
Үетэн, нүхэд, түрэлхид,
Үнэн зүрхэнhөө баясаа!
«Ошорой Удамбраа
Одоол ажалдаа бэрхэ даа,
Округой библиотекын
ноёншье байгаа даа,
Зыдрабинай хани
Зүрхэтэйл байна даа,
Олон үри хүүгэдээ
Пэшхэл, заяаень үргөө даа,
Наhанайнь харгыда
Намжарханаар гаргаа даа!»

Олон жэлэй ошохо бүри
Ольhотой дорюун зандаа.
Үе сагай үнгэрхэ бүри
Үнэн сэхэ зандаа,
Ээрсэг мэтэ юртэмсын
Эреэн, марьян гайхалтай,
Энэл зандаа хүхюутэй,
Эжэл зондоо хүндэтэй,
Эгээл иимэ энэрхы
Эжы, мама, таабай,
Элүүр энхэ байгыт даа.
Үндэр наhанай дабаан дээрэ
Удаан жаргал эдлыт!
Ута наhа наhалыт!
Үреэл тогтохо болтогой!

Дулгар ДАМДИНОВА,
танай «ехэ басаган»,
дуу хүгжэмэй багша.

График проведения тайлганов на 2011 г.

№п/п	Наименование тайлганов	Место проведения	Дата проведения
1.	«Табан хурган»	с. Галтай Мухоршибирского района	11 июня
2.	Поклонение Шилсана Буурал Баабайда	с. Кижинга Кижингинского района	19 июня
3.	Тайлган Закаменского района	с. Мойhото Закаменского района	3 июля
4.	Поклонение Бухэ- Батор Нойону - хозяину долины реки Селенги	м. Омулевка Тарбагатайского района	10 июля
5.	Поклонение Дархан Тэнгэри	г. Улан-Удэ п. Новая Комушка МРОШ «Тэнгэри»	17 июля
6.	Поклонение Хиhаан Улаан Тэнгэри	г. Улан-Удэ п. Новая Комушка МРОШ «Тэнгэри»	24 июля
7.	Поклонение «Арын 13 ноед» - летний тайлган	о. Ольхон	4 августа
8.	Поклонение Буха Ноену и Хан Шаргай ноену	с. Далахай Тункинского района	7 августа
9.	Осенний тайлган - «закрытие небесных врат»	г. Улан-Удэ п. Новая Комушка МРОШ «Тэнгэри»	18 сентября

Правление МРОШ «Тэнгэри».

Землячество «Горная Закамна» выражает глубокое соболезнование ветерану труда, врачу БСМП Александре Будаевне по поводу безвременной кончины сына

ДАШИНИМАЕВА Виктора Михайловича

Гарагай 2-то зунай дунда хүхэ Морин һарын июниин 13 (шэнын 12).

Шарагшан Гахай, 5 шара мэнгын, хиидэ һуудалтай үдэр. Дашиниматай (амгалан байдалай, зол жаргалай) үдэр.

Лусууд ба тэнгэри тахиха, дасан дуган бодхохо, һэргээхэ, арамнайлха, хэшэг даллага абаха, сан табиха, лама хубараг болохо, тарни уншаха, харюулга хэхэ, ном номлохо, тушаал зарлиг гаргаха, эм найруулха, гэр байшан бариха, замда мүр гаргаха, бэри буулгаха, хурим хэхэ, гүлгэ тэжээхэдэ һайн. Эхилжэ ном соносохо, холын замда ябаха, тээрмэ бодхохо, шэнэ дэгэл үмдэхэ, эд, юумэ үгэхэ, модо отолхо, худаг малтаха, адууһа мал худалдаха, газар хахалха, аралжаа наймаа хэхэ, нохой абаха үйлэнүүдтэ муу.

Хүнэй үһэ абабал, үбшэн хамшаг хүрэхэ.

Гарагай 3-да июниин 14 (шэнын 13).

Сагаан Хулгана, 4 ногоон мэнгын, галда һуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, 8 лусууд тахиха, тахилда үгэльгэ үгэхэ, ханаха, эм найруулха, буянай үйлэ бүтээхэ, шэнэ ноёниие табиха, дайсаниие дараха, худалдаа хэхэ, шэнэ барилга ашаглалгада оруулха, гэрлэхэ, замда гараха, зүүдхэл шэмэг зүүхэдэ һайн. Мал худалдажа абаха, үзэл үзэхэ, мори урилдуулха, хүүгэдые үргэжэ абаха, нохой тэжээхэ, эм найруулхые хориглоно.

Хүнэй үһэ абаа һаа, зол жаргал оршохо.

Гарагай 4-дэ июниин 15 (шэнын 14-нэй үдэр үгы, забһарлана, шэнын 15). Дүйсэн үдэр.

Сагаагшан Үхэр, 3 хүхэ мэнгын, шоройдо һуудалтай үдэр.

Лусууд тахиха, «Чавдор», «Уһан балин», «Лудор», «Лусын балин» үргэхэ, дасан шүтээн бодхохо, арамнайлха, хэшэг даллага абхуулха, дасан хиидэй тахил заһаха, бэшэг зурхай зураха, ураг садан болохо, өөрын амидаралда туһатай ажал хэхэ, худалдаа наймаа эрхилхэ, гэрэй һуури табихада һайн. Лама болохо, ном соносохо, юумэ газаашань үгэхэ, хүрэнгэ эһээхэ, урлан бүтээхэ, дархалха, эрдэм номдо һуралсаха, сэргэ хүдэлгэхэ, нүүдэл хэхэ, бэри буулгаха, угаал хэхэ, газар һэндэхэ, харюулга хэхэ, модо отолхо, һубаг татахада харша.

Хүнэй үһэ абабал, амгалан тайбан байдалда һайн.

Гарагай 5-да июниин 16 (хуушанай 16).

Хара Бар, 2 хара мэнгын, түмэртэ һуудалтай үдэр. Хутагын хурса үдэр. Июниин 16-да һара бүрин бүтэн хиртэхэ. 01 час 40 минута соо үргэлжэлхэ һарын хиртэлгын орьёлынь 04 час 12 минута 36,2 секундада болохо байна. Һарын хиртэлгэ Хойто Америкэдэ, Европодо, Африкада, Азида, Австралида үзэгдэхэ. Монголдо 50 орчим хубинь ажаглагдаха юм.

Бурхан шүтээн, орон гэрээ арамнайлха, дасан дуган бодхохо, бэшэг зурхай зураха, санаар олгохо, эрдэмдэ һураха, харюулга хэхэ, ном соносохо, номлохо, хэблэхэ, номын хурал байгуулха, эм найруулха, модо тариха, хүрэнгэ эһээхэ, бэри буулгаха, түрэхэ, буянай үйлэ бүтээхэ, тоосоо хэхэ, үзэл үзэхэ, сэргэ хүдэлгэхэ, анда нүхэр бололсохо, эд бараа худалдаха, тангариг үгэхэдэ һайн. Ном эхилэн заалгаха, замда гараха, хэрүүл тэмсэл гаргаха, зарга бариха, хүүгэдые хүлдэ оруулха, хүүгэдые газаашань ябуулха, хүүр түлихэ үйлэнүүдые тэбшэгты.

Хүнэй үһэ абабал, үбшэн хүрэхэ.

Гарагай 6-да июниин 17 (хуушанай 17).

Харагшан Туулай, 1 сагаан мэнгын, огторгойдо һуудалтай үдэр. Хутагын хурса үдэр.

Бурханда, лусуудта зальбарха, тахиха, огторгойн үүдэ сахиха, гүрэм заһал хүүлэхэ, лама болохо, аян замда гараха, эм найруулха, эрдэмдэ һураха, ехэ хүндэ бараалхаха, ном заалгаха, шэнэ хубсаһа үмдэхэ, бэри буулгаха, хурим хэхэ, худалдаа наймаа хэхэ, угаал үйлэдэхэ, буянай үйлэ бүхэндэ һайн. Үбшэн эмнэжэ эхилхэ, дасан дуганай һуури табиха, нүүдэл хэхэ, гэр бүрихэ, нохой абаха, нялхые хүлдэ оруулха, газаашань ябуулха, ном соносохо, түрэл садан болохо, сэргэ хүдэлгэхэ, газар хахалха, һубаг татаха сээртэй.

Хүнэй үһэ абаа һаа, шэг шарай муудаха.

Гарагай 7-до июниин 18 (хуушанай 18).

Хүхэ Луу, 9 улаан мэнгын, уһанда һуудалтай үдэр.

Бурхан, лусууд тахиха, дасан шүтээн бодхохо, лама болохо, хэшэг даллага абхуулха, харюулга хэхэ, түмэрөөр урлаха, наһанай буян бүтээхэ, эд, мал абаха, худаг малтаха, модо һуулгаха, эм найруулха, тоосоо хэхэ, үзэл үзэхэдэ һайн. Ехэ гол гаталха, загаһа бариха, тангариг үгэхэ, хүүргэ бариха, һубаг татаха, дайсаниие номгодхохо, замда гараха, наһа барагшые хүдөө табихада бүтэмжэгүй, бэри буулгажа, хүрьгэ оруулжа болохогүй.

Хүнэй үһэ абабал, эд зөөри, үхэр мал гарзалха.

Гарагай 1-дэ июниин 19 (хуушанай 19).

Хүхэгшэн Могой, 8 сагаан мэнгын, уулада һуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарал үйлэдэхэ, сан табюулха, хангал тахюулха, һахюуһанда үгэльгэ үгэхэ, бурхан тахиха, Очирпүрэвийн харюулга хэхэ, номын үүдэндэ орохо, лама болохо, эм найруулха, эрдэм номдо һургаха, буянай үйлэ бүтээхэ, адууһа мал һургаха, нүүдэл хэхэ, сэргэ хүдэлгэхэ, зээлеэр абаха, аян замда гарахада һайн. Ехэ хэрэг үүдхэхэ, ном уншаха, худалдаа хэхэ, хүншүү хёрбоһо гаргаха, бэри буулгаха, гэрэй һуури табиха, шэнэ гэр бариха, хүн, мал һамнаха, ханаха, төөнэхэ, шэнэ дэгэл эсхэхэ, заргалдаха үйлэнүүд тохиромжогүй.

Хүнэй үһэ абаа һаа, һайн нүхэртэй ханилха.

XVII ЖАРАНАЙ САГААГШАН ТУУЛАЙ ЖЭЛ

ЗУНАЙ ДУНДА ХҮХЭ МОРИН hАРА - 4 ногоон мэнгэтэй, түмэртэ hуудалтай

Буряад литэ	12 Д	13	15	16	17	18	19
Европын литэ	13	14	15 Д	16	17	18	19
Гараг Нэрэ Үдэр	Дабаа Һара понед.	Мягмар Марс вторник	Лагба Меркури среда	Пүрбэ Юпитер четверг	Баасан Солбон пятница	Бимба Сатурн суббота	Нима Наран воскр.
Үнгэ Үдэр	шарагшан Гахай	сагаан Хулгана	сагаагшан Үхэр	хара Бар	харагшан Туулай	хүхэ Луу	хүхэгшэн Могой
Мэнгэ	5 шара	4 ногоон	3 хүхэ	2 хара	1 сагаан	9 улаан	8 сагаан
Һуудал	хии	гал	шорой	түмэр	өгторгой	уһан	уула

Ойн баяр

ЭДЭБХИТЭЙ БЭШЭГШЭМНАЙ

Климентий Потельхонович БАДМАЕВ 1941 оной июниин 15-да Хурамхаанай аймагай Алла тосхондо түрэһэн юм. Хурамхаанай дунда һургуули дүүргэһэнэйнгээ удаа малшан-адуушанаар, трактористаар Ленинэйнгээ нэрэмжэтэ колхоздоо ажаллажа эхилһэн намтартай. 1961 ондо ВЛКСМ-эй Баргажанай райкомой II секретаряар тэрэ һунгагдаһан байгаа.

ВЛКСМ-эйЦК-гайдэргэдэхи ЦКШ түгэсхэһэнэйнгээ удаа 1963 оной октябрь соо комсомолойнгоо райкомой нэгэдэхи секретаряар һунгагдаһан юм. Комсомолдо хүдэлхэ үедөө Д.Банзаровай нэрэмжэтэ БГПИ заочноор дүүргэһэн байна.

1967-1970 онуудта партиин Баргажанай райкомой секретаряар ажаллаа һэн. КПСС-эй ЦК-гай дэргэдэхи ВПШ дүүргэһэнэй һүүлдэ 1972-1977 онуудта партиин Хурамхаанай райкомой секретаряар хүдэлөө юм. Эндэ хүдэлхэ үедөө түрүү дүй дүршэл тухай «Познакомьтесь, Цыбикжап Бадмаев», «В поле пришёл механизатор» гэһэн номуудаа 1000 хэһэгээр гаргаһан байна.

1977-1986 онуудта Буряадай КГБ-гэй түрүүлэгшын туһалагша, түрүүлэгшын орлогшо, харин 1986-1995 онуудта Буркоопсоюзай правлениин түрүүлэгшын орлогшо, потребкооперациин хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай профкомой түрүүлэгшэ болоһон байна. Подполковник зиндаатай, 9 медальтай, Буряадай АССР-эй Арадай Хуралай, Верховно Советдэй Президиумэй олон тоото Хүндэлэлэй грамотануудтай, чекистын габьяагай тэмдэгүүдтэй.

«Бурятия», «Буряад үнэн» гэһэн республиканска газетэнүүдтэ эдэбхитэй бэшэдэг К.П.Бадмаев хадаа «Буряадай түрүү хүнүүд» гэһэн жэл бүриин конкурснуудай автор-лауреат 6 дахин болоһон байна. Һургуулида һурахаһаа шүлэгүүдые бэшэдэг штатнабэшэ корреспондент «Молодежь Бурятии», «Баргузинская правда» газетэнүүдтэ анхан зохёолнуудаа хэблэдэг байгаа. «Далан наһанайм бодолнууд» гэһэн темэтэй үлхөө шүлэгүүдээ автор тандаа, уншагшадтаа, зорюулна.

70 наһанай дабаанда хүрэһэн Климентий Потельхоновичые хани халуунаар амаршалан, гурбан зөөлэниие, элүүр энхэ байхыень, үндэр наһа, үлзы хэшэг үреэе!

Климентий БАДМАЕВ

Далан наһанайм бодолнууд...

Бууралтаар ноён,
Сахилтаар хатанай
Байса үндэр хабсагайн хормойдо,
Баргажан мүрэнэй хойто эрьедэ
Бараг хүбүүн мүндэлөө бэлэйб.

Алтан наранай гэрэл туяатай,
Асари ехэ түүхын домогтой,
Ариг сэбэрхэн Лусад тахилтай
Алла нютагтаа
торгон тоонтотойб.

Хоёрхон гарһаамни намайгаа дүнгөөд,
Хайрата эхэмни хүлдэ оруулаал.
Хүрьһэтэ дэлхэйн зүргэ гэшхүүлээд,
Хүгжэлтын үргэн замые харуулаал.

Баруун – зүүнэй бузар дайнай
Булай хүшэрые үзөө бэлэйбди,
«Байра дээрээ байхагүй», - гэжэ
Булта хамта шармайн эдхөөбди.

Хайрата эжыгээ баярлуулха гэжэ
Хара эртүүр бододог бэлэйб,
Хашаа хорёодо хэдэг ажалаа
Хаба соогоо амжуулдаг бэлэйб.

Үхибүүн наһанай онсо байдалые
Үнжэгэн зүрхэндөө ухаалан хадуугааб.
Үзэһэн дабаһан үйлын үриие
Үетэн нүхэдтөө баталан дабуулааб.

Гүнзэгы удхатай нүхэдэй зүбшөөлөөр,
Гүндүү бодолтой
дарганарай заабаряар,
Гүрэнэй шанга шалгалта тушаагаад,
Гэгээрһэн сагни Москвада үнгэрөөл.

Хорин табаяа дабажа ябатараа,
Холшор наһанайнгаа гансые шэлээб.
Халуун дурыемни инагни ээлээ -
Харята дэлхэйдэ
гуламтаяа носоогообди.

Түрэл хэлээ наһаараа хүндэлжэ,
Түрэһэн ганса эхээ үргэжэ,
Түлиһэн галаа залираангүй тахижа,
Түүхын хуудаһа нэмээжэл һуунабди.

Гурбан үри – хүбүүн, басагад -
Гурбан тээһээм найдалтай тулганууд,
Үнэхөөр ханилһан инагайнгаа хүсөөр
Үнэр баян айл болон хүгжөөбди.

Онсо арга, нүхэдэйшни һургаал
Олондо тэмдэглэмээр гэжэ һанагшаб
Ошото замаа хамта гаталхадам
Омогорходог инагайм үүргэ гэгшэб.

Далан наһаяа урматай угтанам,
Дураншье, бурханшье
намайе орхёогүй,
Домоглон дурдаха эхын хэлээшые
Дүүрэн эдлэхэ жаргалаар дутаагүйб.

Наһаяа хэмжэхэ намарай болоогүйдэ,
Анда нүхэдэй дэмжээе үнэлэгшэб.
Наранай уулын саана ороогүйдэ,
Аянай холые дабажал үгсэгшэб.

Эрэ хүн хэдышье шадалтай бол,
Эгсэ зантай нэгые диилэдэг,
Эрдэмдэ һайн һураһан сагтал
Эрьегүй уһандал нүхэдүүд суглардаг.

Урдын сагһаа суутай нютагнай
Уран бэлигтэй хүнүүдээр баян
Удаадахи үедөө үлөөхэ һургаалнай
Ухаалиг һэргэлэн халаандаа – буян.

Түрэл нютагаа тэдхэжэ ябабал,
Түрэ ёһомнай нэрэтэй болохо.
Түбшэн һайхан сэдьхэл дагабал,
Түмэн зомнай журамаа сахиха.

Энэ нютагаймнай элбэг баялигые
Эб нэгэтэй арад зон аршалдаг.
Элбэг ехэ бурхадаймнай бэлэгые
Эзэн ёһоор хомхойронгүй абадаг.

Нарата юртэмсын һайхан амидаралда
Найдамтай халаан урган захалдаг.
Ная наһанайм эхин замда
Найдал түрүүлжэ этигэл бадараг.

Учредители: Президент, Народный Хурал, Правительство Республики Бурятия

Ген.директор-гл. редактор - Э.Д.ДАГБАЕВ
Редактор - Г.Х.ДАШЕЕВА
Редакционная коллегия:
И.М.Егоров, Б.Г.Бальжиров, П.Л.Носков, М.В. Калашников, И.В.Смоляк (Правительство РБ), А.С. Коренев, Ц.Б.Батуев, В.Р.Булдаев Ц.Э.Доржиев (Народный Хурал РБ), Т.В.Самбялова (I зам. ген.директора-гл.редактора), Д.Б.Гуродармаева (зам. редактора), С.Б.Байминова (ответсекретарь), Н.Д.Бадмаринчинов, Л.В. Очирова, А.А. Фадеева, В.Г.Гомбоева, Б.В.Балданов, В.Д.Дамдинова.

АДРЕС:
670000, г. Улан-Удэ,
ул. Каландаришвили, 23.
ГУП «Издательский дом «Буряад унэн».
Учредитель - Правительство Республики Бурятия

Подписной индекс 73877
Газета зарегистрирована ФГУ «Восточно-Сибирское межрегиональное территориальное управление».
Регистрационный №БОО79
e-mail: unen@mail.ru

Газета набрана и сверстана в компьютерном центре Издательского дома «Буряад унэн».
Отпечатано с готовых диапозитивов в ОАО «Республиканская типография» тиражом 4500 экз.
Объем 6 п.л. Заказ №878.
670000, г. Улан-Удэ, ул. Борсоева, 13.
Подписана в печать 24.02.2011 в 17.00
Общий тираж изданий ИД «Буряад унэн» - 18000 экз.
Цена свободная.

ТЕЛЕФОНЫ: 21-54-54 - приемная, 21-68-08 - первый замгендиректора, 21-64-36 - редактор, 21-60-21 - замредактора, 21-60-21 - ответсекретарь, секретариат, 21-66-76 - компьютерный центр, 21-54-93 - отдел культуры и истории, 21-54-93 - отдел молодежи, 21-23-67 - бухгалтерия, 21-54-93- отдел социальных проблем, 21-63-86 - отдел экономики и политики, 21-55-97 - издательский отдел, 21-54-93 - редакция журнала «Одон», 21-50-52 –подписка и распространение.

Редакция принимает печатные рукописи. Рукописи и фото не рецензируются и не возвращаются. Автор несет ответственность за представленные материалы.
За содержание объявлений редакция ответственности не несет. Все справки у рекламодателя.

* Материалы на платной основе.
ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ - каб. 1, 13 (I этаж),
Тел.: 21-62-62, тел./факс: 21-54-54

МЭДЭЛШЭ МОЛОН БАГША

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь июниин 2-ой дугаарта).

Молон багша удангүй айлайхи болоод, удаа дараа Цэбэг, Жэгмэд хүбүүтэй боложо, угаа дамжуулжа, үрижэжэ, олон болохо аргатай болобо. Жэгмэд хүбүүгээ Анаа дасанда хувараг болгожо үгэбэ. Тэрэнь ном үзэхэдөө бэрхэ, эсэгэдээл адли түргэн бодолтой байхадань, Һаса эльгээжэ, эрдэмыень дээшэлүүлхэ гэжэ эльгээхэдэнь, түргэн болзор соо һаарамба зандяатай боложо, Анаа дасанда бусажа ерэһэн. Тэрэ сагһаа хойшо "Һальхитын һаарамба" гэжэ нэршэһэн, ехэ сууда гарахан. Нэгэтэ Иисэнгэһээ ерэжэ, "Һальхитын" һаарамбада хандажа: "Алтанаймнай обоодо ороолон бии болоол, даража үгыт", - гэхэдэнь, ошохо баатай болоод, үдэр гаргаад ошожо ябатараа, зуураа эсэгэдээ хүрэжэ мэдүүлхэдэнь, эсэгэнь: "Ошохолгүй газар ошобош даа", - гэнээр үлэһэн.

Хоёр хоноод байхада: "Мүнөө үглөөгүүр нэгэ улаан буха, минии хүбүүншье пурд гэшэбэ", - гэжэ аша басагандаа хэлэбэ. Тэрэ хэлэһэнэйнь хойно хоёр хоноод байхада, юунэй болоһые дуулгахаа Иисэнгэһээ хүнэй ерэхэдэ, Молон багша нюдөө анинхай хэбтэжэ байба. Тэрэ ерэгшэ хүбүүн Молон багшые унтаатай гэжэ һанаад, һэрюулхэеэ зүрхэ алдаад, хүлеэжэ һууба ха. Молон багша эрьелдэжэ саашаа хараад: "Шинии ерэһэн ушарые мэдэнэб даа. Нэгэ улаан буха, минии хүбүүн хоёр пурд гээ", - гэжэ орхиходонь, тэрэ хүбүүн нэгэшье үгэ хэлэнгүйгөөр гаража, гэртээ бусаһан.

Номогон баянай буура тэмээн харгыгаар ябаһан хүндэ ородог болоходонь, нютагай үбгэд Молон багшада хандажа: "Энэ буурые хүндэ орохыень болюулха арга бии гү? - гэхэдэнь, Молон багша: "Тэрэ буура тэмээн хүндэ ородог болоходоо, бэедээ ёро хараа, энэ нютагта байжа шадахагүйгөө мэдүүлээ, иигэһээр намда ерэхэ, тиихэдэнь би нэгэ аргыень олохоб", - гэбэ.

Нэгэ үглөөгүүр Молоной аша басаганай газаа гарахаа үүдээ нээгээд харан гэхэдэнь, сэргын ойрохоно буура тэмээнэй зогсожо байхада, басаган сошоод: "Баабай, баабай! Газаамнай буура тэмээн ерээд байнал",- гэжэ ехэ мэгдүүгээр хэлэхэдэнь, Молон баабай: "Намда нюдөө тэртэхыем нэгэ зартагай үгэл даа", - гэбэ. Басаганай нэгэ зартагай олоод үгэхэдэнь, нюдөө тэртэдээд, газаашаа гаража харахадань, буура шанха урдаһаань хараад байба ха. "Аа, ши анхан сагта гоё эбэрээ бугада мэхэлүүлжэ алдажархёод, тэрэнээ бусаажа ядахадаа тэнэжэ, харгыгаар ябаһан хүндэ орожо, хороо гаргадаг болобо гүш? Энэ багта шинии эбэр үгы! Харин минии эбэртэ бү һанаарха. Эндэһээ холо болохо газаршни урдахи дабаанай саада тээ!" - гэжэ хэлэхэдэнь, буура ойлгоһон шэнги болоод, урагшаа шэглээд ошобо.

Тэрэ үедэ нэгэ бадаршан лама аяар холын Агаһаа ябагаар ябажа ябахадань, хойноһоонь шаргатай хүн хүсөөд, шаргадаа һуулгаад, даб гэн сасуу үнөөхи буура гараад, харгы хүндэлэн тогтошобо.

- Зай, энэ буура хүндэ ородог болоһон гэлсэгшэ, - гээд тогтошобо, бадаршан лама буужа, нэгэ һөөм тухай болохо гэшүүһэ абаад:

- Айха юумэн үгы, ябаһан янзаараа ябая, - гэбэ. Буурашье орожо ерэбэ.

- Бадаршан лама, бү ай, бишни аргыень олохоб, - гэбэ. Шаргатай хүнэй гэдэргээ харан гэхэдэнь, буура амаа ангайһаар орожо ерэхэдэнь, барижа ябаһан гэшүүһээ ама руунь хээд, тэбхэдэжэ орхибо. Буура үлөөд, тархяа һэжэржэ байгаа һэн.

Молон багшын хэлэһэниие тэмээн һанаад, амаа тэбхэдүүлжэ доройтоод, түргэн гэдэг бүхы тэмээнүүдээ хуряагаад, урдахи дабаагаа дабажа ошоһоор бусаагүй юм.

Тэмээнүүдээ бусаажа ядаһан эзэниинь Хатуугай Номогон ехэ сээрлэжэ, үри хүбүүгүй байһандаа уйдажа, ямар шалтагаанһаа болоноб гэжэ үзэл үзүүлдэг болобо, дала шатаалгажа үзүүлхэдэнь, баруулжаа мүртэй байна гэхэдэнь, юун гэбэ гээшэб гэжэ Молон багшаһаа һурахадань, тэрэ: "Тэрэшни зүйтэй юумэ хэлээ, мүртэй гээшэшни Байгал далай, Ойхон болоолтой, ошожо мүргэлши, баруулжаа", - гэжэ ойлгуулба.

Номогон хоёр хүбүүдые дахуулаад, һэлгэжэ унаха моридойнгоо хажууда нэгэ мори бэлэглэхээ абаад, Байгал далай шэглэн ошоходонь, Байгал далайн эрьедэ, Сэлэнгэ мүрэнэй адагта ехэ мүргэл тахил боложо байба. Мүргэл тахил эрхилжэ байһан бөө аяар холоһоо ябаһан Номогониие харамсаараа, мүргэлшэдэй хараһаар байтар, тэрэниие дүтэлүүлжэ, хажуудаа һуулгажа, шамайе намда ехэ мэдэлшэ хүн намай заажа эльгээгээ гэбэ. Номогоной гуйлтые ойлгожо абаад, бөөлэжэ, газар уһанайнгаа эзэдые дурдажа, жодоогой үнэр анхилуулжа, дүрэжэ байһан галаа заһажа, дээшээ хаража, хоёр альгаа холбон мүргэжэ байтараа, мэдээтэй мэдээгүй болоһондол боложо, онгоо оруулжа, барижа байһан зэбсэгүүдээрээ наяргажа байтараа, аманһаа хөөһэ сасаруулжа, иигэжэ айладхаба:

Һэеы гэрэйтнай хана
Хадын хуһаар холбогдоһон
байна.
Гэрэйтнай уялаануд
Унага дааганай хялгааһаар
холбоотой.
Гэртнай буга хандагайн арһаар
бэреэтэй.
Үүдэнэйтнай тотого
Хангил хуһаар хэгдэһэн,
Гэрэйтнай үүдэндэ
хоёр хүбүүдэй
Зураг элеэр харагдажа байна.
Зорижо ерэһэн зоригтнай
Золтой заяатайгаар бүтэхэл.
Хангай хара тогоон хайнагтажа
байна,
Зэд тогоон толотожо байна.
Тогоо торхотнай дүүрэн эдеэтэй,
Хорой хототнай дүүрэн малтай,
Үүдэнэйтнай богоһо элитэрнь
Худа урагууд барагдахагүй
ябасатай,
Үхи хүүгэдэй абяан
таһалдаагүй,
Гал гуламтатнай захагүй залгаа
Зол жаргал эдлүүлжэ байха!
Һанаһан хэрэгтнай бүтэхэ
болтогой!
Аа хурыы, Аа хурыы, Аа хурыы!

Ай, бурхан, дайдын эзэд, нютагай үбгэд хүгшэдэй хии утаһаар дамжуулан хэлэһые дамжуулан, шамда мэдүүлһыемни, шамай намда юрын хүн эльгээгээгүй, намһаа дээдэ, үндэр заяатай, ерээдүйе оторо харадаг хүн энэ ехэ бүтээлыемни хаража, шагнажа байнал. Ай, бурхан!

Холо дайдаһаа намда зорижо ерэһэн хэрэгыетнай бүтээбэб гэжэ Номто тээшэ харахадань, тэрэ хоёр гарайнгаа альга холбуулан, сэсэгэй буурсаг шэнги болгон, дээшээ хаража, бурхандаа зальбаржа, хоёр гараа тэниилгэн, сэсэгэй һалбарһандал болгожо, табан сүгсөөрөө газар тулан мүргэжэ бодоод, абажа ябаһан эмээлтэй мориёо бэлэг болгон бөөдөө үргэбэ, хэдэн дахин доро дохин мүргэбэ. Байгал далайһаа мүнхын уһанһаа хүртэбэ, аршаан гэжэ ууба, ябаһан хэрэгни бүтөө гэжэ бусаба.

ЗҮҮН ЗҮГЭЙ ЗҮНТЭЙХЭН ЗҮГЫ

Ябахаа түхеэрхэдэнь, бөө Номогондо хандан: "Ябагадаһан, ядаһан хүниие ябагаар бү табяарай, мори унаа үгэжэ ябуулаарай. Тиигээ һаашни угшни таһархагүй. Һанаһан хэрэгшни бүтэхэ", - гэжэ найдуулба.

Номогон Үльдэргөө бусажа ерэмсээрээ, ябаһан хэрэгни бүтэбэ гэжэ бөөгэй хэлэһээр болохо гэжэ найдаһаниинь бүтэһэн юм. Номогонтон Лыктып Һүндэб-Жамса гэжэ хоёр хүбүүтэй болоһон. Ябагадаһан, ядаһан хүндэ эмээлтэй мори үгэжэ ябуулдаг байһаниинь, ехэ буян боложо үгэһэн. Номогон хүн зондо 99 эмээлтэй мори бэлэглэжэ, тэдэниие баярлуулжа, тэдэнэй һайхан үреэлые дуулаһан юм. Номогон наһан болохынгоо урда тээ Лыктып хүбүүндээ хэлэбэ: "Лыктып хүбүүмни, ши минии һүүлээр ябагадаһан хүндэ зуу дахин мори эмээлтэйгээр бэлэглээрэй". Лыктып хүбүүниинь тэрэ захяаень дүүргэжэ, нэгэ бадаршанда зуу дахин мори эмээлтэйгээр үгэхэдэнь, тэрэ бадаршан: "Адууһа малтнай түбии дүүрэг! Аша үринэртнай газар дүүрэг! – гэжэ үреэл хэлээд, ошоо һэн ха. Тэрэ үреэлэйнь ёноор Номогонтоной уг гарбалынь Үльдэргэ нютагтаа ажалша малшаараа суурхадаг юм.

С.БАХЛАЕВ.
«Молон багша» гэһэн номһоо.

(Үргэлжэлэлынь хожом гараха).

ҺЭЕЫ ГЭРЭЙ ДОСООДОХИ ОРОН ЗАЙН ХУБААРИ

Һэеы гэртэ ороһон хүн гал тойрожо ябахагүй, галай баруун талаар бурханда мүргөөд һууха - айлшан хүнэй гурим.

Гэрэй эзэн хоймортоо һууха, эхэнэрынь галай зүүн тээ һууха, үхибүүд галай баруун урда талада байнтуу.

Гэр соохиие хэлэбэл: ехэ гэр дүрбэн тулгууритай, дунда гэр хоёр тулгууритай, бага гэр - ганса тулгууритай. Һалхинһаа һэргылжэ нэгэ гү, али хоёр шаг-тага уядаг. Гэрэй сүмэржэ унаа һаа, муу ёро гэдэг. Өөдөө хаража унабал, барагта тоолодог, юрэдөө гэр унабал, һайн юумэ үгы; галай аюул гараха, эдлэл хэрэгсэл һүйдэхэ. Талын малшад табан дэсэй һалхин болбол, галаа түлихэгүй ёһо болонхой. Зунай халуун сагта бүдөөр гү, али брезентээр бүрихэдэ, һэрюухэн байдаг.

Хаяабшаа һэхээд, үршөөдхэ тааруулжа, аляаһа батаганаа оруулдаггүй. Тооно, дээбэри туургадаа шэл сонхо тааруулан, гэртэ наранай гэрэл тудажа, тон һаруулхан байдаг.

Нэгэ гэр бүлэдэ амидаржа байгаа хүнүүд гурбан үеэрээ сугтаа һуужа, ажал ябадалаа харилсан дэмжэлсэжэ, харилсан туһалалсажа, шадалайнгаа хирээр хүн бүхэн ажал үүргэтэй. Нэгэ гэр бүлын хүсэн бата бэхы, нягта холбоотой боложо бүрилдэдэг.

1. Һэеы гэрэй хаанань ямар зэргын хүн һуухань танюуһатай.

Бурханай урда лама, галай баруун талада айлшан, хойморто гэрэй эзэн, галай зүүн тээ эхэнэр хүн, үүдэндэ богоол ажалшань һууха зэргэтэй.

2. 12 жэлээр орон сагые тогтоохо бурханай байра - хойто зүг, үүдэн урда зүг заана.

**дэсэй - балл по шкале Рихтера*

БАТАЖАРГАЛАЙ
Сэрсэгмаагай «Эзэн богдын үргөө» гэһэн номһоо.

Это интересно

Великие экспериментаторы

(Продолжение. Начало в №21 (733) за 2.06.2011 г.).

Вот несколько великих изобретателей, открытия которых продвинули науку вперед. Их отличительные качества? Упорство, тяга к знаниям, вера в себя. Эти качества привели их к великим открытиям!

Братья Монгольфье

Братья Этьен (1745-1799) и Жозеф (1740-1810) Монгольфье, французские бумагопромышленники, в 1783 г. осуществили мечту многих людей - летать. С помощью воздушного шара был совершен подъем на высоту 1000 м. В первый полет отправились домашние животные, а потом и человек - Франсуа Пилатр де Розье.

Жозеф-Мари Жакар (1752-1834)

Французский механик. Его главное изобретение-ткацкий станок. Кроме того, Жакар создал первую программу для автоматического станка - перфорированный картон, дающий определенный рисунок.

Майкл Фарадей (1791-1867)

Английский физик, основоположник учения об электромагнитном поле. Обнаружил химическое действие электрического тока, взаимосвязь между электричеством и магнетизмом. Высказал идею существования электромагнитных волн.

Вильям Генри Фокс Тальбот (1800-1877)

Английский физик. Изобрел фотобумагу, что подсказало ему впоследствии конструкцию фотоаппарата. В 1851 г. Тальботом впервые была произведена фотосъемка.

Самюэль Морзе (1791-1872)

Американский физик, который изобрел электрический телеграф и кодировку для того, чтобы с легкостью передавать послания на расстоянии.

Луи Пастер (1822-1895)

Французский биолог и химик. Открыл микроорганизмы, их роль в процессе брожения, создал многие вакцины. В результате лечению стали поддаваться опасные инфекционные заболевания.

Грегори Мендель (1822-1884)

В 1865 г. этот австрийский ботаник, экспериментируя с различными растениями, открыл основополагающий закон биологии – закон проявления наследственных признаков.

Александр Грэхам Белл (1847-1922)

Американский ученый, изучал язык знаков для глухонемых и занимался проблемой передачи сигналов на расстоянии. В 1876 г. Беллом был изобретен телефон.

Из книги «Занимательные опыты и эксперименты», 2007 г.